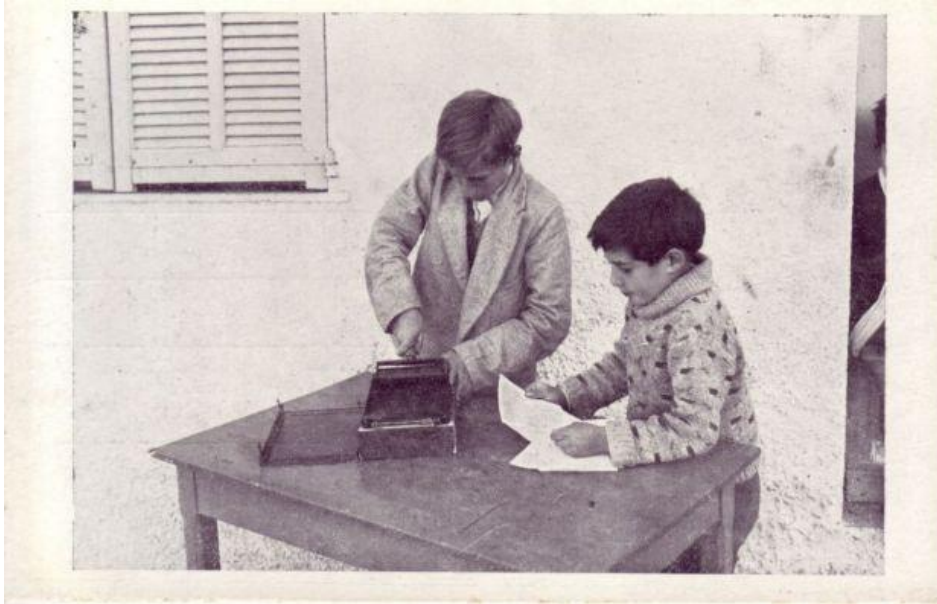

Ξεκινώντας με την Παιδαγωγική Freinet
Εφαρμόζοντας εργαλεία μιας εναλλακτικής παιδαγωγικής
Αποτύπωση της εκπαιδευτικής εμπειρίας και πρακτικής

**Σχολεία του πιλοτικού προγράμματος επιμόρφωσης και εφαρμογής της
παιδαγωγικής Freinet στη δημόσια εκπαίδευση 2017-2018**

Διοργάνωση:

Παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο» και Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Συλλογικός τόμος

Τόμος 1

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Νηπιαγωγείο

Επιμέλεια

Κατερίνα Αλεξιάδη, Σοφία Λάχλου, Χάρης Παπαδόπουλος

Παιδαγωγική ομάδα «ΤΟ ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟ»

Ξεκινώντας με την Παιδαγωγική Freinet
Εφαρμόζοντας εργαλεία μιας εναλλακτικής παιδαγωγικής
Αποτύπωση της εκπαιδευτικής εμπειρίας και πρακτικής

Σχολεία του πιλοτικού προγράμματος επιμόρφωσης και εφαρμογής της
παιδαγωγικής Freinet στη δημόσια εκπαίδευση 2018-2019

Διοργάνωση:

Παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο» και Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Συλλογικός τόμος

Τόμος 1

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Νηπιαγωγείο

Επιμέλεια

Κατερίνα Αλεξιάδη, Σοφία Λάχλου, Χάρης Παπαδόπουλος

ISBN : 978-618-83056-4-9

Αθήνα 2019

Παιδαγωγική ομάδα «ΤΟ ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟ»

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	σ. 6
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Νηπιαγωγείο	
5 ^ο Νηπιαγωγείο Βριλησίων	σ. 11
5 ^ο Νηπιαγωγείο Δάφνης	σ. 37
2 ^ο Νηπιαγωγείο Χαλανδρίου	σ. 46
10 ^ο Νηπιαγωγείο Χολαργού	σ. 55
2 ^ο Νηπιαγωγείο Περάματος	σ. 59
6 ^ο Νηπιαγωγείο Πειραιά και Νηπιαγωγείο Ροδόπολης	σ. 68
5 ^ο Νηπιαγωγείο Χολαργού	σ. 85

Εισαγωγή

Στον τόμο αυτό παρουσιάζονται οι εργασίες των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο διετές «Πιλοτικό πρόγραμμα επιμόρφωσης και εφαρμογής της παιδαγωγικής Φρενέ στη δημόσια εκπαίδευση», που οργάνωσε και υλοποίησε στην Αθήνα η παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο» σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και το Υπουργείο Παιδείας, κατά την διετία 2017-2018 (αρ. πρωτ. ΥΠ.Π.Ε.Θ. 17446/Δ2/13-2-2017). Σκοπός του πιλοτικού προγράμματος ήταν η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και η εφαρμογή της Παιδαγωγικής Φρενέ στο ελληνικό δημόσιο σχολείο για τη δημιουργία ενός σχολείου ελεύθερου, ανοικτού και συνεργατικού, που να προωθεί τη δημιουργικότητα, την ελεύθερη έκφραση, την επικοινωνία, τη συνεργασία και τη κριτική συνείδηση των μαθητών και μαθητριών (Laffitte, 1985, Lémery, Bizieau, 2002, Brown, 2005). Η επίτευξη των στόχων αυτών επιδιώκεται:

- με τη λειτουργία της τάξης ως κοινότητας ζωής, όπου όλα τα μέλη της, εκπαιδευτικοί και παιδιά, αναλαμβάνοντας ρόλους και ευθύνες και αποφασίζοντας από κοινού, βιώνουν το σχολείο ως δική τους υπόθεση
- με μια ευέλικτη οργάνωση της εργασίας στην τάξη, με συνδυαστική αξιοποίηση των ατομικών και συλλογικών σχεδίων εργασίας/δράσεων, που νοηματοδοτούν την εργασία των παιδιών
- με όχημα τη συνεργατική μάθηση, που διευκολύνει την ενσωμάτωση στην ομάδα όλων των μαθητών/μαθητριών μέσα σε θετικό κλίμα αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης.

Η παιδαγωγική Φρενέ έγινε ευρύτερα γνωστή στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια μέσα από το έργο της παιδαγωγικής ομάδας «Το Σκασιαρχείο», που φαίνεται να εξελίσσεται σε ένα αυθεντικό εκπαιδευτικό κίνημα βάσης στη χώρα μας. Πρόκειται για μια παιδαγωγική πρόταση με μακρόχρονη ιστορία και παράδοση, που εφαρμόζεται σε σχολεία όλου του κόσμου με εξαιρετική επιτυχία – ιδιαίτερα αποτελεσματική μάλιστα στην αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας σε δύσκολα κοινωνικά και εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (Blais, Gauchet et Ottavi, 2002, Reuter, 2007, Francomme, 2010). Το Δίκτυο του Μοντέρνου Σχολείου ανά τον κόσμο (το διεθνές δίκτυο των σχολείων Φρενέ) αποτελεί την καλύτερη απόδειξη γι' αυτό.

Στο συγκεκριμένο πιλοτικό πρόγραμμα συμμετείχαν 120 εκπαιδευτικοί από δημόσια σχολεία της Αττικής. Κύριο κριτήριο για την επιλογή τους ήταν η ύπαρξη περισσότερων αιτήσεων από το ίδιο σχολείο, ώστε να δημιουργηθούν πυρήνες εκπαιδευτικών Φρενέ. Ο πρώτος χρόνος του προγράμματος αφορούσε την επιμόρφωση και ο δεύτερος την εφαρμογή στο σχολείο, την παρουσίαση του εκπαιδευτικού έργου στην ομάδα των επιμορφούμενων, την ανταλλαγή εμπειρίας και τον κοινό στοχασμό/αναστοχασμό των εκπαιδευτικών.

Η επιμόρφωση πραγματοποιήθηκε με διά ζώσης συναντήσεις. Συγκροτήθηκαν 4 τμήματα των 30 ατόμων: ένα τμήμα προσχολικής εκπαίδευσης, δύο τμήματα δημοτικής και ένα τμήμα δευτεροβάθμιας (γυμνάσιο). Την υλοποίηση του προγράμματος ανέλαβε επιμορφωτική ομάδα από τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας «Το Σκασιαρχείο» σε συνεργασία με πολλά πρόσωπα από ιδρύματα και φορείς όπως: Πανεπιστήμιο Αθηνών – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – ICEM (Institut Coopératif de l'École Moderne - Pédagogie Freinet) – Νεανικό Πλάνο και Κάμερα Ζιζάνιο – Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση – European School Radio - Συνήγορος του παιδιού. Το όλο πρόγραμμα ήταν δωρεάν για τις επιμορφούμενες/επιμορφούμενους και η επιμορφωτική ομάδα προσέφερε άνευ αμοιβής την εργασία της.

Το επιμορφωτικό πρόγραμμα της πρώτης χρονιάς περιελάμβανε εισηγήσεις και εργαστήρια σχετικά με τη δημοκρατική παιδεία και τη συνεργατική τάξη (οργάνωση συνεργατικών συμβουλίων τάξης, θέσπιση κανόνων, ανάληψη ρόλων και αρμοδιοτήτων από τα παιδιά, καθώς και εργαστήρια σχετικά με παιδαγωγικές τεχνικές και εργαλεία, όπως το «Τι νέα;», η σχολική αλληλογραφία, το ελεύθερο κείμενο και η εφημερίδα τάξης, τα μικρά βιβλία, η βιβλιοθήκη, η έξοδος στην κοινότητα, το σχολικό ραδιόφωνο κ.ά.

Κατά τη δεύτερη χρονιά συνεχίστηκε πιο οργανωμένα η εφαρμογή της παιδαγωγικής Φρενέ στις τάξεις των εκπαιδευτικών. Πραγματοποιήθηκαν έξι μηνιαίες συναντήσεις τετράωρης διάρκειας των εκπαιδευτικών στις αντίστοιχες ομάδες τους, που πρόσφεραν τη δυνατότητα παρουσίασης και ανάλυσης των εμπειριών εφαρμογής. Η φάση αυτή ανταλλαγής πρακτικών, συζήτησης των δυσκολιών και κοινού αναστοχασμού των εκπαιδευτικών υπήρξε κατά κοινή ομολογία ιδιαίτερα γόνιμη και χρήσιμη για όλες/όλους. Αναλυτική παρουσίαση του Προγράμματος υπάρχει στην ιστοσελίδα του Προγράμματος, <http://pilotikofreinet.weebly.com/2017-18-piotalambdaomicrontauiotakappaomicron.html>

Καρπός λοιπόν αυτού του προγράμματος, επιστέγασμα της επιμόρφωσης, της παρουσίασης των εμπειριών στην τάξη και της συζήτησης τους στο πλαίσιο των ομάδων υπήρξαν οι μονογραφίες των εκπαιδευτικών που παρουσιάζονται σ' αυτό τον τόμο. Αποτελούν ένα ιδιαίτερα χρήσιμο υλικό, γιατί εκθέτουν και εικονογραφούν τις δυνατότητες εφαρμογής της παιδαγωγικής Φρενέ μέσα σε συνηθισμένες τάξεις της δημόσιας εκπαίδευσης. Παρουσιάζουν τις επιτεύξεις και την προσφορά της σε σχέση με δύο πολύ καίρια ζητήματα της παιδαγωγικής θεωρίας και πράξης: αφενός τη βίωση της δημοκρατίας και την εκπαίδευση των παιδιών σε αυτήν εντός του μικρόκοσμου της τάξης και του σχολείου τους, μέσα από την εφαρμογή θεσμών, όπως το Συμβούλιο της τάξης και η ανάληψη αρμοδιοτήτων και αφετέρου τη νοηματοδότηση της εργασίας των παιδιών στο σχολείο. Νοηματοδότηση σ' ένα λειτουργικό

επίπεδο άμεσης χρησιμότητας (όπως η προφανής σκοπιμότητα της συγγραφής και επιμέλειας ενός κειμένου, που θα δημοσιευτεί σε μια σχολική εφημερίδα ή το ευανάγνωστο μιας επιστολής, που θα αποσταλεί στο πρόσωπο με το οποίο αλληλογραφεί το κάθε παιδί) και ακόμα υψηλού επιπέδου νοητική δραστηριοποίηση του παιδιού ως αποτέλεσμα της διαχείρισης από την πλευρά του της κοινωνικο-γνωστικής πρόκλησης με την οποία βρέθηκε αντιμέτωπο.

Δεν πρόκειται ωστόσο για κείμενα που εξιδανικεύουν την παιδαγωγική Φρενέ, ωραιοποιώντας τη σύνθετη και δύσκολη πραγματικότητα της τάξης. Παρουσιάζονται εξίσου τα προβλήματα, οι αντιστάσεις, τα εμπόδια και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι αποφασίζουν να ανοιχτούν στην εφαρμογή εναλλακτικών παιδαγωγικών στο πλαίσιο του παραδοσιακού σχολείου. Δυσκολίες που σχετίζονται μεταξύ άλλων με το ωρολόγιο πρόγραμμα, το ένα διδακτικό βιβλίο, τη νοοτροπία των άλλων συναδέλφων και των γονέων, τη στάση των στελεχών της εκπαίδευσης, αλλά και τις αμφιβολίες, τους δισταγμούς και τις ανεπάρκειες των ίδιων των εκπαιδευτικών. Και γι' αυτό τον λόγο γίνεται ακόμη πιο ενδιαφέρουσα η ανάγνωσή τους.

Ωστόσο η εικόνα που αποκομίζουμε από την ανάγνωση των κειμένων είναι αυτή μιας αισιόδοξης, ελπιδοφόρας και γόνιμης προσέγγισης, που μπορεί να ανοίξει τον δρόμο στην αλλαγή των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων στην κατεύθυνση ενός δημοκρατικού σχολείου. Πρόκειται για μία πρόταση ευέλικτη, γιατί μπορεί να υλοποιηθεί ακόμη και σε μια μεμονωμένη τάξη ενός σχολείου, που ενδέχεται συνολικά να κινείται σε παραδοσιακή λογική, παρότι είναι προφανές ότι «απογειώνεται», όταν αφορά ολόκληρη τη σχολική μονάδα. Είναι επίσης ευέλικτη, γιατί επιτρέπει τη σταδιακή εφαρμογή των παιδαγωγικών εργαλείων, κατά την κρίση της/του εκπαιδευτικού, που διαμορφώνει έτσι τη δική του/της πύλη εισόδου σε μια εναλλακτική παιδαγωγική, η οποία είναι σε θέση να προσφέρει την απόλαυση μιας δημιουργικής, ευχάριστης όσο και αποδοτικής εργασίας για όλη την εκπαιδευτική κοινότητα.

Στις εργασίες του τόμου απεικονίζονται ανάγλυφα τα βήματα που επιτρέπει η εφαρμογή της παιδαγωγικής Φρενέ σε μια κατεύθυνση ανάπτυξης της συνεργατικότητας, συζήτησης των προβλημάτων, μείωσης της ανταγωνιστικής λογικής, σεβασμού των διαφορών, συναινετικής λήψης αποφάσεων, έκφρασης αλληλεγγύης, στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού σχολείου ανοιχτού στην κοινωνία. Αξίζει λοιπόν να δούμε πώς έζησαν και ένοιωσαν την εμπειρία στην τάξη Freinet οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι μετά την επιμόρφωση που έλαβαν, τη δράση τους στην τάξη και την καταγραφή της εμπειρίας τους μπορούν πλέον να θεωρούνται εκπαιδευτικοί – ερευνητές. Με τον αναστοχασμό και την καταγραφή της δράσης τους προχώρησαν ένα βήμα μπροστά. Ας τους απολαύσουμε και ας νοιώσουμε κι εμείς μέσα από

τα κείμενά τους τη δυναμικότητα, το μεράκι και τη θέλησή τους να πετύχουν πραγματικά αυτό που οραματίζονται: ένα «άλλο» σχολείο.

Χάρης Παπαδόπουλος, Σοφία Λάχλου

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΝΗΣΙΑΓΩΓΕΙΟ

5^ο Νηπιαγωγείο Βριλησίων

Τα παιδιά σκέφτονται, δημιουργούν, μοιράζονται

Κωνσταντίνα Λέρτα

Είναι πολλές οι φορές που σαν εκπαιδευτικοί αναρωτιόμαστε, ψάχνουμε, προβληματιζόμαστε. Θέλουμε το Νηπιαγωγείο να είναι πηγή χαράς, δημιουργικότητας, καλλιέργειας της κριτικής σκέψης.

«Ο ισχυρισμός μου είναι ότι η δημιουργικότητα σήμερα είναι τόσο σημαντική για την εκπαίδευση όσο και ο αλφαριθμητισμός και πρέπει να την αντιμετωπίζουμε με την ίδια τακτική» (Κ. Ρόμπινσον, 2018)

Πολλές φορές έχουμε αναρωτηθεί για το πού οδηγείται το σημερινό Νηπιαγωγείο και ποιος θα είναι ο δικός μας ρόλος.

«Στην αρχή ήταν η θέληση να μη βλέπεις τα παιδιά να κάνουν όλα το ίδιο πράγμα την ίδια στιγμή. Δεν θέλεις να είσαι εκείνο το πρόσωπο που κατέχει μόνο αυτό, τη γνώση και την μεταβιβάζει στους μαθητές. Θέλεις να έχουν τα παιδιά την επιλογή, τον χρόνο να υλοποιήσουν ένα σχέδιο εργασίας που διάλεξαν.....» σελ.12, από τη Fabienne Bureau, νηπιαγωγό, Mons en Boreoul, 59

Σε μια απ' αυτές τις στιγμές, κάνοντας τέτοιες σκέψεις, συναντήσαμε την παιδαγωγική του Φρενέ. Μας κέντρισε το ενδιαφέρον, είναι πολύ κοντά, σκεφτήκαμε, σε αυτά που προσπαθούμε, που πιστεύουμε, που θέλουμε να εφαρμόσουμε. Κι έτσι αρχίσαμε τους δικούς μας ψηλαφισμούς.

Ο χώρος και ο χρόνος για την υλοποίηση του προγράμματος

Οι δράσεις που αναφέρουμε παρακάτω πραγματοποιήθηκαν σε ένα χρονικό διάστημα 3 μηνών περίπου, από τα παιδιά του ενός τμήματος του 5^{ου} Νηπιαγωγείου Βριλησίων, ενώ συμμετείχαμε και στις δράσεις που πραγματοποιήθηκαν συνολικά στο σχολείο μας. Όλα αυτά προέκυψαν αυθόρμητα, χωρίς να υπάρχει αρχικά τέτοιος σχεδιασμός από τη μεριά της νηπιαγωγού. Το Νηπιαγωγείο μας συστεγάζεται με Δ.Σ. το θετικό είναι ότι, μετά από πολλές προσπάθειες είναι η αλήθεια, δημιουργήσαμε τη δική μας αυλή. Αυλή που την χαιρόμαστε, αλλά την αξιοποιούμε και για διάφορες δράσεις.

Αφετηρία της δράσης – μεθοδολογική προσέγγιση.

«Αν φτάσουμε σε τούτη τη συναδελφικότητα που μπορεί να υψωθεί στην αξία της επικοινωνίας, το παιδί που μέχρι πριν λίγο άφηνε έξω από την πόρτα του σχολείου μας τα κυρίαρχα ενδιαφέροντά του, τις ευαισθησίες και το καλύτερο μέρος της ζωντανίας του, φέρνοντας μέσα στην τάξη μόνο τη ντροπαλή και φοβισμένη σκιά του εαυτού του, το ίδιο παιδί θα μπαίνει τότε με όλη του την καρδιά στο σχολείο «του». Και η ζωή γύρω, λεπτή και σύνθετη θα μπαίνει μέσα μαζί του. Θα μας είναι αρκετό λοιπόν να ανταποκριθούμε σε αυτές τις ανάγκες, να ικανοποιήσουμε αυτή την όρεξη, να οργανώσουμε και να πλουτίσουμε αυτή τη ζωή που βρίσκεται εδώ μαζί με όλες τις τεράστιες δυνατότητές της. Έτσι θα χαραχτεί όλο το παιδαγωγικό μας πρόγραμμα.» . (Freinet, 1977, 1969)

Η δράση μας ξεκίνησε όταν, όπως αναφέρει ο Freinet, στο παραπάνω απόσπασμα, ανταποκριθήκαμε στην ανάγκη του μικρού μας μαθητή να μοιραστεί μια εμπειρία του μαζί μας.

Η έξοδός μας, μετά από δική του πρόταση, στην αυλή και η υλοποίηση κάποιων κατασκευών, αξιοποιήθηκαν στη συνέχεια για να κατανοήσουν τα παιδιά, ότι μπορούμε και μόνοι μας να φτιάχνουμε πράγματα, να προσφέρουμε δώρα και τελικά να παίρνουμε χαρά από απλά πράγματα που βρίσκουμε στη φύση και δημιουργούμε μόνοι μας.

Όταν τους ζητήθηκε να σκεφτούν πράγματα που μας κάνουν χαρούμενους και δεν χρειάζονται χρήματα, ανακάλεσαν αυτή την εμπειρία, πρόσθεσαν και πολλές ακόμα ιδέες κι έτσι φτάσαμε στο τελικό αποτέλεσμα της δημιουργίας της παράστασης.

Στην παιδαγωγική μας προσέγγιση, προσπαθήσαμε να αξιοποιήσουμε πρακτικές που εμείς βιώσαμε ως μετεκπαιδευόμενοι στην παιδαγωγική του Φρενέ. Το βίωμα, τον ψηλαφισμό, την έξοδο στη φύση - εν προκειμένω στον κήπο του νηπιαγωγείου μας - την τέχνη, το μικρό βιβλίο, την έξοδο στην κοινωνία με τη παρουσίαση της παράστασής μας.

Αναλυτικά η δράση μας εξελίχθηκε ως εξής:

Ημερολόγιο

02/10/2017

Τίτλος: «Τα νέα μας»

Εμπλεκόμενοι τομείς: Γλώσσα, περιβάλλον, εικαστικά.

Στόχοι: να κοινωνικοποιηθούν τα παιδιά, να εμπλακούν στις δραστηριότητες της ομάδας. Ειδικοί στόχοι: Να αισθανθούν ασφάλεια και εμπιστοσύνη στην ομάδα. Να πάρουν πρωτοβουλία, να χαρούν.

Περιγραφή της δραστηριότητας:

Δευτέρα πρωί. Λέμε «τα Νέα μας». Αρχή της χρονιάς και δεν είναι εύκολο το «μοίρασμα» στην ομάδα. Ο Θ. αμέτοχος όλο το προηγούμενο διάστημα. Δεν συμμετέχει σχεδόν σε καμία δραστηριότητα και φυσικά δεν μιλάει στην παρεούλα, αρνείται πεισματικά οποιαδήποτε συμμετοχή στη συζήτηση της ομάδας. Γενικά είναι εξαιρετικά αρνητικός σε όλα.

Σήμερα όμως τα πράγματα εξελίσσονται τελείως διαφορετικά.

Δείχνει ενθουσιασμένος και μας μιλάει για την επίσκεψη με τους γονείς του, στο «μουσείο συναισθημάτων»... Δεν αφήνουμε την ευκαιρία να χαθεί. Αρχίζουμε μια μεγάλη κουβέντα με όλα τα παιδιά, γύρω από το θέμα που μας ανέφερε ο συγκεκριμένος μαθητής. Μιλάμε για τα συναισθήματα και του δίνουμε χώρο να μας μιλήσει για όσα είδε και άκουσε. Δείχνει να αναθαρρεύει με όλο αυτό το ενδιαφέρον.

Προτείνουμε και η ομάδα δέχεται να αφιερώσουμε όλες τις δραστηριότητες της ημέρας στον Θ. Του ζητάμε να μας μιλήσει για τα δικά του συναισθήματα και τι θα ήθελε να κάνουμε για τη συνέχεια της ημέρας προκειμένου να διατηρηθούν αυτά τα θετικά συναισθήματα. Μετά από σκέψη μας λέει να βγούμε στον κήπο, πρόταση που φυσικά γίνεται δεκτή με ενθουσιασμό.

Ο καιρός ευνοεί το να πραγματοποιήσουμε μια τέτοια έξοδο.

Παρατηρούμε γύρω μας τα δέντρα που έχουν αρχίσει να χάνουν τα φύλλα τους. Ο Θ. μας είπε κάτι σχετικό με λουλούδια που είχαν εκεί στο μουσείο για τα συναισθήματα. Γεννήθηκε η ιδέα να πάρουμε μια «συνέντευξη» από τα δέντρα για το πώς αισθάνονται που χάνουν τα φύλλα τους. Επικράτησαν δύο απόψεις. Λύπη γιατί τα χάνουν και χαρά γιατί αυτά γίνονται λίπασμα για να βοηθήσουν την Άνοιξη τα μικρά λουλούδια να γίνουν πιο δυνατά.

Αξιοποιώντας και τις τεχνικές που βιώσαμε στα εργαστήρια του προγράμματος για την εφαρμογή της παιδαγωγικής Φρενέ, δημιουργήσαμε διάφορα μικρά αριστουργήματα με πράγματα που βρήκαμε στον κήπο... Γλυπτά στα δέντρα, βραχιόλια...

Φωτογραφία 1-4: γλυπτά στο δέντρο με φυσικά υλικά

Φωτογραφία 5-6: Βραχιόλια με φυσικά υλικά από τον κήπο μας!

Ημερολόγιο

31 Οκτωβρίου 2018

Τίτλος: «Ο Δικός μας κουμπαράς γεμίζει με χρήματα... διαφορετικά»

Γενικοί στόχοι: Να καλλιεργηθούν αξίες, όπως ο σεβασμός, η αλληλοβοήθεια, η κατανόηση, η συνεργασία, η ενσυναίσθηση.

Ειδικοί στόχοι: Να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα σχετικά με τα χρήματα, την αναγκαιότητά τους, την υπερπροσφορά και τις ανάγκες που δεν είναι πραγματικές, αλλά μας τις καλλιεργούν.

Να προβληματιστούν σχετικά με το αν μπορούμε να έχουμε πάντα αυτά που θέλουμε και αν υπάρχουν πράγματα που μας περιορίζουν.

Εμπλεκόμενοι τομείς: Γλώσσα, μαθηματικά, περιβάλλον (φυσικό και ανθρωπογενές), εικαστικά.

Περιγραφή της διαδικασίας:

Στις μέρες μας υπάρχει (ή θα έπρεπε να υπάρχει) μεγάλος προβληματισμός σχετικά με το ότι τα παιδιά ζητούν συνεχώς καινούρια πράγματα και οι οικείοι τους νιώθουν αδύναμοι να τους τα αρνηθούν. Το ψηφιακό περιβάλλον «βομβαρδίζει» τους πάντες και φυσικά τα παιδιά με διαφημίσεις και οπωσδήποτε τροφοδοτεί αυτές τις άπειρες απαιτήσεις. Οι συζητήσεις που έγιναν με κάποιους γονείς, μας έδωσαν το έναυσμα για να μιλήσουμε στο «Τι νέα» για κάποιες τέτοιες απαιτήσεις...

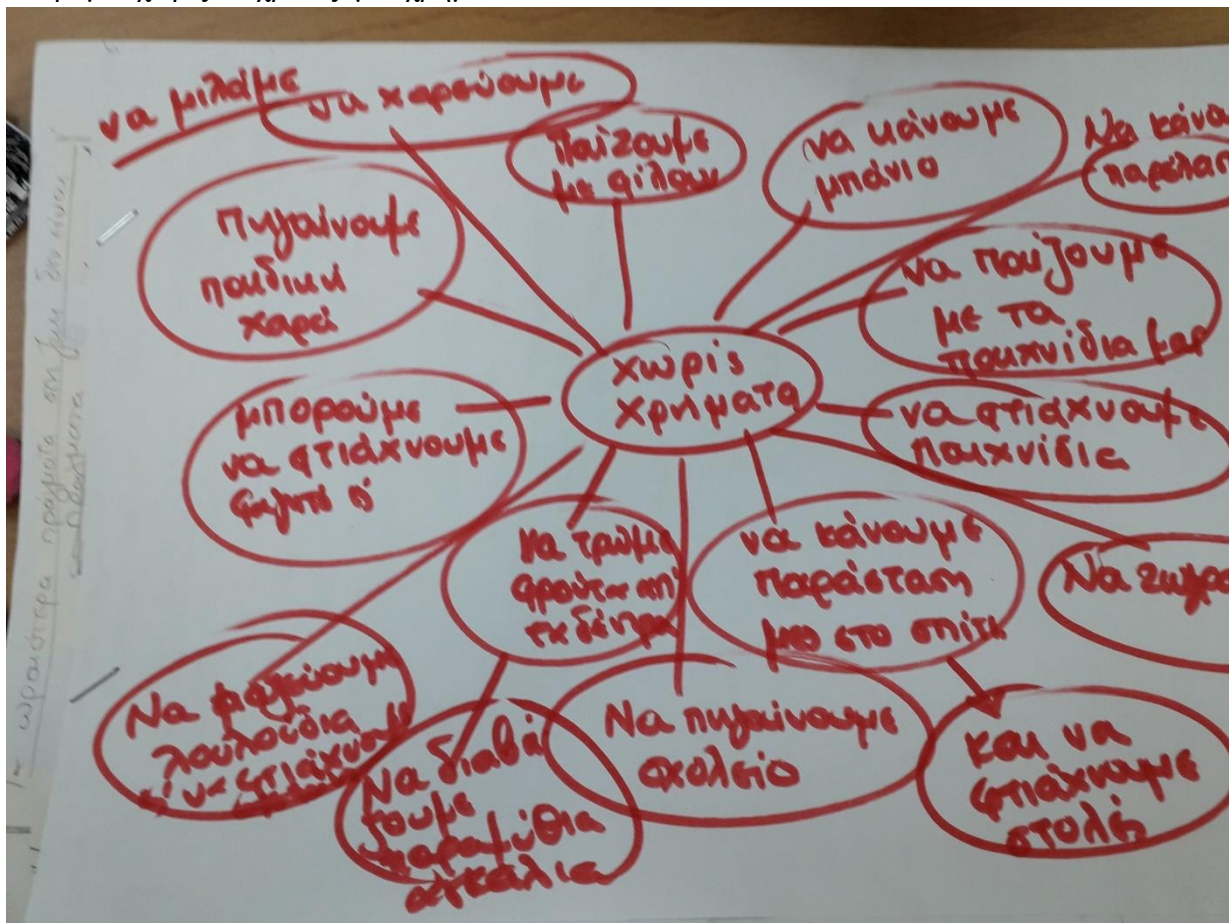
Διαβάσαμε το βιβλίο της Σοφίας Τακάογλου

«Τα χρήματα δεν είναι για να τα σπαταλάμε», (Τακάογλου, 2011)

και με αφορμή αυτό το βιβλίο, κάποιες ερωτήσεις που προηγήθηκαν και την ημέρα της αποταμίευσης ξεκινήσαμε τη δραστηριότητά μας, που δε φανταζόμασταν ότι θα μας οδηγούσε τόσο μακριά...

Στο ερώτημα τι μπορούμε να κάνουμε χωρίς χρήματα για να περάσουμε καλά, τα παιδιά έδωσαν τόσες πολλές απαντήσεις, είχαν τόσες πολλές ιδέες... Ιδού μερικές:

Χαίρομαι χωρίς να χρειάζομαι χρήματα:

Φωτογραφία 4: Ιστόγραμμα με τις ιδέες για το τι μας δίνει χαρά χωρίς χρήματα.

Οι ιδέες πολλές και σημαντικές έπεφταν βροχή. Τα παιδιά έδειχναν ενθουσιασμένα... Σκεφτήκαμε και τους προτείναμε να φτιάξουμε τα δικά μας «νομίσματα», στα οποία αντί για τις παραστάσεις ή τις μορφές που συναντάμε στα κανονικά νομίσματα, εμείς θα φτιάχναμε τις

δικές μας παραστάσεις με όλα αυτά τα πράγματα που μας δίνουν χαρά χωρίς λεφτά και που θα γεμίσουν τον δικό μας κουμπαρά.

Μερικές από τις απεικονίσεις των νομισμάτων.

- ◇ Όταν πηγαίνω βόλτα με τη μαμά και τον μπαμπά
- ◇ Όταν μου διαβάζει ο μπαμπάς και η μαμά ένα βιβλίο και είμαστε αγκαλιά
- ◇ Όταν μαζεύω λουλούδια
- ◇ Όταν χαμογελάμε όλοι
- ◇ Όταν φροντίζω τη φύση
- ◇ Όταν πάω για μπάνιο
- ◇ Όταν τρώμε όλοι μαζί
- ◇ Όταν παίζω με τους φίλους μου κρυφτό ή κρηνητό
- ◇ Όταν κάνω παράσταση στο σπίτι για τους φίλους μου και τη μαμά και τον μπαμπά και τη γιαγιά και τον παππού κι όσους είναι εκεί
- ◇ Όταν φτιάχνω πράγματα με τη μαμά και τους φίλους
- ◇ Όταν φτιάχνουμε πράγματα στον κήπο με τους φίλους
- ◇ Όταν παίζω μαξιλαροπόλεμο
- ◇ Όταν παίζω στο πάρκο
- ◇ Όταν ζωγραφίζω

Φωτογραφία 7: κουμπαράς και νομίσματα

Ημερολόγιο 27/11/2017

Γενικοί στόχοι: Να καλλιεργηθούν αξίες, όπως ο σεβασμός, η αλληλοβοήθεια, η κατανόηση, η συνεργασία, η ενσυναίσθηση.

Ειδικοί στόχοι: Να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα σχετικά με τα χρήματα, την αναγκαιότητά τους, την υπερπροσφορά και τις ανάγκες που δεν είναι πραγματικές, αλλά μας τις καλλιεργούν.

Να προβληματιστούν σχετικά με το αν μπορούμε να έχουμε πάντα αυτά που θέλουμε και αν υπάρχουν πράγματα που μας περιορίζουν.

Δευτέρα πρωί και λέμε «Τα νέα μας». Αναφέρεται από κάποιο παιδί το δώρο που θα του πάρουν για τα Χριστούγεννα. Νωρίς; Μπορεί. Αυτό όμως κάτι δείχνει. Τα παιδιά θέλουν συνεχώς, απαιτούν και παίρνουν πράγματα που τις περισσότερες φορές δεν τα έχουν καν ανάγκη. Στη συζήτηση ξαναθυμόμαστε τα όσα είχαμε πει τότε με τον κουμπαρά μας...

Ιδέα προς συζήτηση στο συμβούλιο της τάξης

Θυμόμαστε τότε που είχαμε ζωγραφίσει στα «νομίσματά» μας ότι χαιρόμαστε όταν κάνουμε μια παράσταση για τους δικούς μας στο σπίτι... Ρωτάμε τι θα μπορούσαμε να κάνουμε όλοι μαζί, αντί για μια παράσταση στο σπίτι;

«Να κάνουμε μια παράσταση όλοι μαζί εδώ στο σχολείο» μας λένε...

Και τότε έρχεται η ιδέα να ετοιμάσουμε μια παράσταση για τα Χριστούγεννα και να είναι η γιορτή μας αυτή. Τα παιδιά ενθουσιάζονται. Προτείνουμε να φτιάξουμε ένα έργο με θέμα το πώς μπορούμε να χαρούμε τη γιορτή των Χριστουγέννων χωρίς πολλά χρήματα. Αν τελικά «τα ωραιότερα πράγματα στη ζωή δεν είναι πράγματα.» (από παλιότερη διαφήμιση, τηλεοπτικού σταθμού)

Η ιστορία αρχίζει να διαμορφώνεται σιγά – σιγά (Οι ιδέες, τα ονόματα κι όλα όσα ακολουθούν είναι των παιδιών, χωρίς παρεμβάσεις)

Θυμόμαστε ξανά τα «νομίσματα» του κουμπαρά μας και τα προσαρμόζουμε στην εποχή και τη γιορτή.

«Είναι μια οικογένεια πολύ πλούσια που το όνομά τους είναι ΛΕΦΤΑΡΑΔΕΣ κι έχουν δυο παιδάκια, τα μικρά τα ΛΕΦΤΑΡΑΚΙΑ.

Τα Λεφταράκια είναι συνεχώς μέσα στο σπίτι και παίζουν με tablet, Ipad, PS κλπ κι όλο ζητάνε και όλο τους δίνουν και οι γονείς ζουν πλούσια με πολλά αυτοκίνητα, αλλά δεν χαίρονται. Και τότε, ένα βράδυ που κοιμούνται, μπαίνουν οι ΑΕΡΗΔΕΣ οι φοβεροί και τρομεροί και τους παίρνουν όλα τους τα πράγματα. Όταν ξυπνάνε και δεν βρίσκουν τίποτα είναι πολύ στεναχωρημένοι. Η στεναχώρια τους γίνεται μεγαλύτερη, γιατί πλησιάζουν τα Χριστούγεννα και δε μπορούν να τα περάσουν όμορφα, αφού δεν έχουν λεφτά...

Τότε εμφανίζονται τα ΠΑΙΔΙΑ της γειτονιάς και παίρνουν τα Λεφταράκια μαζί τους για να παίξουν χιονοπόλεμο μιας και είναι παραμονές Χριστουγέννων και έχει χιονίσει. Με τον χιονοπόλεμο, τον χιονάνθρωπο και την παρέα τα Λεφταράκια διασκεδάζουν πολύ και εντυπωσιάζονται, αφού τέτοια χαρά δεν είχαν νιώσει μόνα τους μέσα στο σπίτι με όλα εκείνα τα παιχνίδια τα πολλά και ακριβά... Όταν τα παιχνίδια τελειώνουν, λένε στους καινούριους τους φίλους πως φέτος δε θα μπορέσουν να στολίσουν δέντρο, αφού δεν έχουν λεφτά για στολίδια. Τα παιδιά τους προτείνουν να πάνε στον κήπο και εκεί μαζεύουν πράγματα της φύσης και τα φτιάχνουν στολίδια. Χρησιμοποιούν και τα παλιά τους παιχνίδια και αλλάζοντάς τα φτιάχνουν και με αυτά στολίδια. Η χαρά είναι απεριγράπτη...

Και τα γλυκά; Γίνεται γιορτή Χριστουγέννων χωρίς γλυκά; Και βέβαια όχι. Τα Λεφταράκια είναι κατενθουσιασμένα, όχι όμως και οι γονείς τους που είναι ακόμα λυπημένοι... Γιατί δεν θα έχουν φαγητά και γλυκά. Τότε τα παιδιά το λένε στους δικούς τους γονείς και όλοι μαζί γίνονται μια παρέα και δημιουργούν τα ωραιότερα γλυκά που γεύτηκε ποτέ άνθρωπος, αφού φτιάχτηκαν με αγάπη, χαρά και κέφι και με συνεργασία ανάμεσά τους...

Τα φετινά Χριστούγεννα είναι τα ωραιότερα που γιόρτασαν ποτέ, γιατί είχαν φίλους και πολύτιμα πράγματα που τα χαίρονταν όλοι μαζί, όπως η φιλία και η αγάπη... Κι επειδή όλα αυτά δε θα τα ανακάλυπταν, αν δεν τους είχαν πάρει μακριά τα πράγματά τους οι αέρηδες, τους φώναξαν κι αυτούς και έκαναν ένα τρικούβεργο γλέντι όλοι μαζί...»

Αυτή σε γενικές γραμμές ήταν η ιστορία που φτιάχτηκε με όλα τα παιδιά μαζί. Το καθένα έλεγε την ιδέα του και συνέχιζε την ιστορία.

Όμως μια παράσταση δεν έχει μόνο την ιστορία. Θα πρέπει να ψάξουμε να δούμε πώς γίνεται μια παράσταση... Ανατρέχουμε σε διάφορες πηγές και φέρνουμε στην τάξη τα αποτελέσματα των ερευνών μας. Φτιάχνουμε ένα πλάνο για να συζητήσουμε τις προσεχείς ημέρες αυτά που «ανακαλύψαμε»

Φτιάχνουμε έναν πίνακα:

ΤΡΙΤΗ	ΤΕΤΑΡΤΗ	ΠΕΜΠΤΗ	ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΡΟΛΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΣΚΗΝΙΚΑ ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ	ΜΟΥΣΙΚΗ

Ημερολόγιο

28/11/2017

Ωραία η ιστορία, αλλά μπορούμε να την πούμε έτσι όλοι μαζί;

Συζητάμε, βλέπουμε κάποιες παραστάσεις στο διαδίκτυο και φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι σε ένα θέατρο υπάρχουν οι ηθοποιοί που λένε κάποια λόγια... Μιλάμε για τους ρόλους και αποφασίζουμε να τους μοιράσουμε.

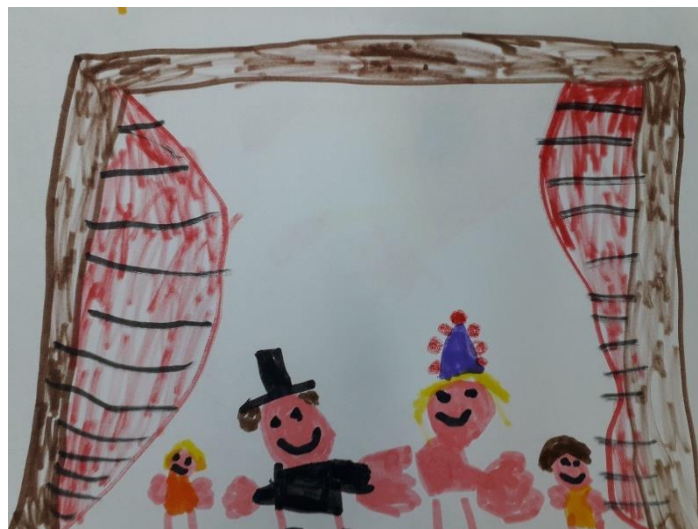
Εξηγούμε ότι όλοι οι ρόλοι είναι σημαντικοί κι έτσι δεν υπάρχουν ιδιαίτερες προστριβές για το ποιος θα παίξει τον καθένα από αυτούς.

Την επόμενη ώρα έπρεπε να μιλήσουμε για το πώς θα είναι αυτά τα λόγια που θα πούμε.

Η φετινή τάξη διαθέτει πολλούς «ποιητές». Λέμε κάποια λόγια σε στιχάκια και βρίσκουμε ότι αυτή η ιδέα είναι πολύ καλή για να μάθουμε και πιο εύκολα τα λόγια. Αρχίζει η στιχουργία. Εξαιρετικές ιδέες και ρίμες γράφονται στο χαρτί.

29/11/2018

Μιλάμε για τα σκηνικά και τα κοστούμια... χωριζόμαστε σε ομάδες και η καθεμιά ζωγραφίζει πώς σκέφτεται να είναι το σκηνικό και τα κοστούμια των ηθοποιών. Παρουσιάζουμε στην ολομέλεια τις ζωγραφιές μας και ψηφίζουμε για να επιλέξουμε ποιες από αυτές θα αξιοποιήσουμε.

Φωτογραφίες 8-9: προτάσεις για σκηνικά και κοστούμια

30/11/2017

Εμπλεκόμενοι εκπαιδευτικοί – Υλοποίηση παράστασης: Λέρτα Κωνσταντίνα, Λουκέρη Ευδοκία

Έχουμε καλύψει το μεγαλύτερο μέρος του πλάνου μας και είμαστε έτοιμοι να ξεκινήσουμε τις πρόβες μας. Παράσταση όμως χωρίς μουσική δεν γίνεται...

Προτείνουμε στα παιδιά κάποια μουσικά κομμάτια ανάλογα με το ποια σκηνή θέλουμε να «ντύσουμε» και αποφασίζουν για το ποιο κομμάτι τους αρέσει περισσότερο.

Φτάσαμε στη τελική ευθεία και οι πρόβες ξεκινούν. Δεν είναι πολλές. Δε χρειάζεται αφού ξέρουν πολύ καλά τι θα «παίξουν», αφού μόνα τους το ετοίμασαν.

Η γιορτή πραγματοποιείται παραμονές Χριστουγέννων. Η χαρά κι η περηφάνια ξεχειλίζουν απ' όλους τους συντελεστές.

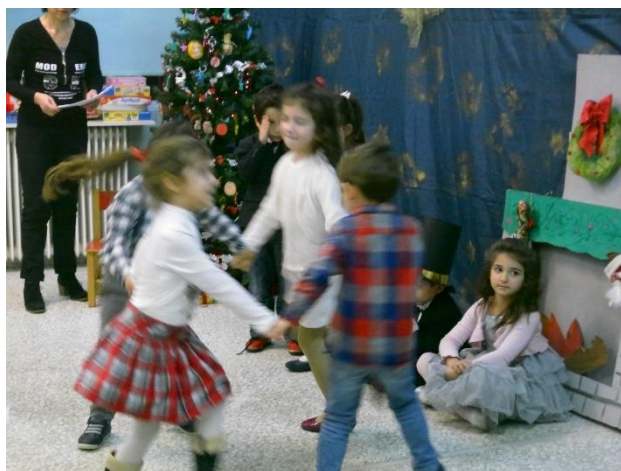
φωτογραφία 10: Οι παραμυθάδες μας αφηγούνται την ιστορία.

Φωτογραφία 11: Οι Λεφταράδες

Φωτογραφία 12: Οι αέρηδες

Φωτογραφία 13: τα παιδιά της γειτονιάς

Φωτογραφία 14: Παίζουν χιονοπόλεμο, φτιάχνουν χιονάνθρωπο.

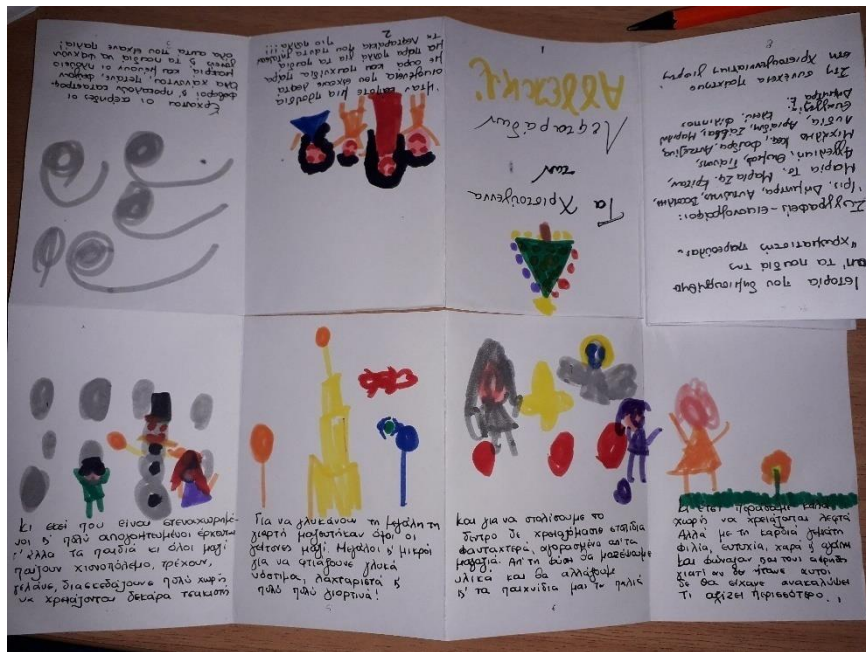

Φωτογραφία 15: φτιάχνουν γλυκά όλοι μαζί.

Φωτογραφία 16: Δημιουργούν στολίδια από τη φύση και από παλιά παιχνίδια.

Φτιάχνουμε κι ένα μικρό βιβλίο. Οι ΛΕΦΤΑΡΑΔΕΣ και τα Χριστούγεννα που πέρασαν, τα τόσο μαγικά, θα μείνουν γραμμένα στη μνήμη και στο μικρό μας βιβλίο.

Φωτογραφίες 17-18: Μικρά βιβλία «τα Χριστούγεννα των Λεφταράδων»

Το συμβούλιο της τάξης

Το συμβούλιο της τάξης έπαιξε βασικό ρόλο στην πραγματοποίηση των παραπάνω δραστηριοτήτων. Λειτουργήσε όμως και στη διάρκεια όλης της χρονιάς για την επίλυση συγκρούσεων, την ανάληψη ευθυνών, τη διαμόρφωση στόχων, την επίτευξη αποφάσεων. Τα παιδιά διατύπωναν τα παράπονα, τα προβλήματα, τις ανησυχίες τους, τις ανάγκες τους και αυτά ήταν τα «αγκαθάκια» του Αγκαθωτούλη. Όταν γινόταν το συμβούλιο και δινόταν λύση σε όλα αυτά που τα προβληματίζαν, τα αγκαθια έφευγαν και στη θέση τους έμπαιναν λουλούδια. Και έτσι ο Αγκαθωτούλης γίνεται πιο όμορφος. Όπως και η συνεργατική μας τάξη.

Φωτογραφία 19: ο πίνακας παραπόνων.

Γενική αποτίμηση της εμπειρίας.

Συνοψίζοντας...

«Το παιδί χτίζει την ελεύθερη έκφρασή του χάρη στο δημιουργικό πλαίσιο που θέτει ο ενήλικας. Αυτό το πλαίσιο δεν πρέπει να αποτελεί εμπόδιο για την ελευθερία του παιδιού, αλλά αντιθέτως να είναι η βοήθεια για το παιδί, ώστε να αποφεύγει τη στερεότυπη ενστικτώδη έκφραση του μιμητισμού, η οποία εκτός από κάποιες αναλαμπές παραμένει σε μεγάλο βαθμό παιδαριώδης. Το «δημιουργικό πλαίσιο» δεν εμποδίζει, λοιπόν, την έκφραση του παιδιού, αλλά αντιθέτως, στον βαθμό που ο ενήλικας του προσφέρει ευφυή υλικά και εκφράζει τις θετικές προσδοκίες του προς αυτό, επιτρέπει στο παιδί να νιώσει την ικανοποίηση της έκφρασης και της ελευθερίας που μπορεί να βιώσει ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδό του.» (Φ. Μεριέ, 2008)

Η εμπειρία που ζήσαμε φέτος με αποκορύφωμα τη δημιουργία της χριστουγεννιάτικης παράστασης θεωρούμε ότι ήταν μοναδική. Τα παιδιά εκτός από τη χαρά του να δημιουργήσουν κάτι δικό τους και να το παρουσιάσουν κέρδισαν και σε άλλα επίπεδα. Κατανόησαν έννοιες, όπως αυτές της συνεργασίας, της ενσυναίσθησης, της ανάγκης ελέγχου των επιθυμιών, της ανάγκης να μη δεχόμαστε όλα αυτά που μας επιβάλλουν οι άλλοι.

Στάθηκαν κριτικά απέναντι σε καταστάσεις και δεδομένα.

Θεωρούμε ότι η γενική αποτίμηση είναι θετική και από παιδαγωγική σκοπιά πολύ σημαντική στη διαμόρφωση στάσεων και ενός αξιακού συστήματος, που μπορεί να τα βοηθήσει στην παραπέρα πορεία τους.

Οι δράσεις, φαινομενικά, ασύνδετες μεταξύ τους, βοήθησαν στο να βγει το τελικό αποτέλεσμα. Η έξοδος στον κήπο, πχ, μας βοήθησε να σκεφτούμε πώς μπορούμε να φτιάξουμε στολίδια με φυσικά υλικά, όπως και στο ότι απλά πράγματα μας δίνουν χαρά. Αυτό μας οδήγησε να σκεφτούμε πολλές ιδέες για τα «νομίσματα», οι οποίες προσαρμόστηκαν κι έδωσαν τις ιδέες για το πώς θα μπορούσαν να γιορτάσουν τα Χριστούγεννα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Aslanian, P. et al.. (2005). *Ξεκινώντας την παιδαγωγική Φρενέ*, (μτφρ) Χ. Παπαδόπουλος 2017. Αθήνα, Παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο».

Freinet, C., (1977), *Το σχολείο του λαού*, (μτφρ.) Κ. Δεναξιά-Βενιεράτου. Αθήνα, Οδυσσέας,

Meirieu, Ph, (2017). *Η νέα αγωγή: Σταυροδρόμι παρανοήσεων... και χωνευτήρι σύγχρονου παιδαγωγικού προβληματισμού*. (μτφρ) Φ. Παπαρήγα, Σ. Λάχλου. Ανακτήθηκε από: <https://skasiarxeio.wordpress.com>.

Robinson, K. (2006). «Το σχολείο σκοτώνει τη δημιουργικότητα» συνέντευξη. Ανακτήθηκε από το <http://www.elniplex.com>

Τακάογλου, Σ. (2011). *Τα χρήματα δεν είναι για να τα σπαταλάμε*. Αθήνα, Μεταίχμιο.

5^ο Νηπιαγωγείο Βριλησίων

Το νηπιαγωγείο που ονειρεύομαι

Ιωάννα Πωλ - Κωνσταντίνα Λέρτα

«Η αναζήτηση ενός σχολικού περιβάλλοντος προσαρμοσμένου στους στόχους της ελεύθερης έκφρασης και των αυτό-οργανωμένων δραστηριοτήτων, η αναζήτηση δομών, τεχνικών, εργαλείων, υλικών που να επιτρέπουν μάθηση αναγκαία στη συνολική ανάπτυξη του παιδιού, αποτελούν τα θεμέλια της δράσης μας», σύμφωνα με τον Jean Le Gal, υπεύθυνο για τα δικαιώματα του παιδιού στο ICEM.

Στην εποχή μας ο στόχος είναι να γίνει η εκπαίδευση μετασχηματιστική και θετική εμπειρία για όλους, να πάψει να αποτελεί διαδικασία αποκλεισμού, αλλά να στηρίζεται σε πρακτικές ισότητας, δημοκρατίας, ελευθερίας της έκφρασης.

Η δράση μας «το νηπιαγωγείο που ονειρεύομαι», είχε στόχο την έκφραση και επικοινωνία των παιδιών, την ενεργοποίησή τους, τη συνεργασία μεταξύ τους, αλλά και με τους γονείς τους και τέλος την προσπάθεια να αλλάξουμε όλοι, εκπαιδευτικοί, γονείς, παιδιά, στάσεις απέναντι στην καθημερινότητά μας και στην κοινωνία γενικότερα.

Πλαίσιο υλοποίησης της δράσης

Η δράση μας υλοποιήθηκε στα πλαίσια της επιμόρφωσης του πιλοτικού προγράμματος στην Παιδαγωγική Φρενέ και παράλληλα με τον χρόνο της επιμόρφωσης. Το νηπιαγωγείο μας βρίσκεται στα Βριλήσσια Αττικής, αποτελείται από 2 τμήματα νηπίων, τα οποία συνεργάστηκαν αρμονικά και είναι συστεγαζόμενο με το 3^ο δημοτικό. Ως εκ τούτου ο χώρος μας είναι περιορισμένος. Με συντονισμένες προσπάθειες νηπιαγωγών, γονέων και Δήμου δημιουργήθηκε μια ξεχωριστή αυλή για τα νήπια, όπου πραγματοποιήθηκε το μεγαλύτερο μέρος της δράσης.

Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η παιδαγωγική Φρενέ αποτελεί μια παιδαγωγική πρόταση, σύμφωνα με την οποία, δάσκαλοι και μαθητές, μπορούν να εργαστούν κριτικά, ώστε να αλλάξουν την πραγματικότητα που τους περιβάλλει προς το καλύτερο (Μπαδικιάν, 2017). Με αφορμή την επιμόρφωση, προσπαθήσαμε να επανεξετάσουμε την εργασία μας ως εκπαιδευτικοί και να θέσουμε νέους στόχους βασισμένους στο όραμα του Φρενέ για δράση και συνεχή εξέλιξη. Βασιστήκαμε στο

τρίπτυχο τάξη-αυλή-κοινότητα και αξιοποιήσαμε τις τεχνικές και τα εργαλεία έκφρασης και επικοινωνίας. Επίσης βασιστήκαμε στην ομαδο-συνεργατική μέθοδο.

Γενικοί Στόχοι

Μέσα από αυτήν τη δράση επιδιώχθηκε τα νήπια:

- να αισθάνονται ευτυχισμένα σε έναν χώρο που να ταιριάζει με τα ενδιαφέροντα τους
- να συνεργάζονται, να επικοινωνούν και να βρίσκουν λύσεις
- να έχουν ένα σχολείο ανοιχτό στους γονείς και στην κοινωνία

Επιμέρους στόχοι

- Να αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας
- Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιο τους
- Να αναπτύξουν δεξιότητες γραφής-ανάγνωσης-μαθηματικών
- Να αναπτύξουν τη φαντασία τους και τη δημιουργικότητά τους

Περιγραφή

Με αφορμή τα σκουπίδια που μαζεύονταν καθημερινά στο νηπιαγωγείο μετά από τα γεύματα, έγινε το **συμβούλιο** της τάξης.

1^ο στάδιο

06/03/2017

Υπεύθυνες εκπαιδευτικοί: Πωλ Ιωάννα - Λέρτα Κωνσταντίνα

Εμπλέκονται και τα δύο τμήματα του Νηπιαγωγείου

Εμπλέκονται οι τομείς: Γλώσσα, Μαθηματικά, Εικαστικά, Περιβάλλον (φυσικό και ανθρωπογενές)

Στη δραστηριότητα συμμετείχαν όλα τα παιδιά του Νηπιαγωγείου σε ομάδες.

Τίτλος δραστηριότητας: « Το Νηπιαγωγείο που ονειρεύομαι»

Περιγραφή της διαδικασίας στα πλαίσια της δραστηριότητας:

Τα παιδιά διαπίστωσαν ότι «παράγουν» πολλά σκουπίδια μετά το φαγητό τους κι έτσι στη συνέχεια εξέφρασαν τη γνώμη τους και πρότειναν λύσεις. Είπαν πως δεν τους αρέσει να βλέπουν σκουπίδια μέσα στην τάξη και πως πολλές φορές βλέπουν και στην αυλή. Αποφάσισαν πως θέλουν να βλέπουν ωραία πράγματα στο νηπιαγωγείο.

Οι εκπαιδευτικοί με τα παιδιά της ομάδας στόχου, καταγράψαμε τις ιδέες, δημιουργήσαμε ιστόγραμμα .

Οι αντιδράσεις των παιδιών ήταν πολύ θετικές. Σχολίασαν με ενθουσιασμό τις προτάσεις, σκέφτηκαν ιδέες, ειπώθηκαν διάφορα πράγματα που μπορούν να γίνουν με τα «σκουπίδια» μας, πρότειναν να ζητήσουμε και από τους γονείς να μας βοηθήσουν.

2^ο στάδιο

Καταγράφηκαν οι ιδέες και οι προτάσεις των νηπίων. Πρότειναν πως θα έπρεπε να προσέχουν περισσότερο να μην πετούν έξω τα σκουπίδια, να ξεχωρίζουν αυτά που μπορούν να ξαναχρησιμοποιηθούν, να φροντίζουν περισσότερο τον χώρο τους και να τον στολίσουν με ωραίες ζωγραφιές και λουλούδια. Έτσι λοιπόν ξεκινήσαμε να δημιουργούμε τις συνθήκες για την εφαρμογή των δραστηριοτήτων.

Με ιστογράμματα, συγκεντρώσαμε τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τα σκουπίδια και με το ημερολόγιο τοίχου, καθορίσαμε το πλάνο εργασίας. Καθώς ήταν Άνοιξη, μπορούσαμε να ασχοληθούμε πιο εύκολα και με την αυλή μας.

08/03/2017

Υπεύθυνες εκπαιδευτικοί: Πωλ Ιωάννα - Λέρτα Κωνσταντίνα

Εμπλέκονται και τα δύο τμήματα του Νηπιαγωγείου

Εμπλέκονται οι τομείς: Γλώσσα, Μαθηματικά, Εικαστικά, Περιβάλλον, Νέες τεχνολογίες.

Στη δραστηριότητα συμμετείχαν όλα τα παιδιά του Νηπιαγωγείου σε ομάδες.

Τίτλος δραστηριότητας: « Το Νηπιαγωγείο που ονειρεύομαι»

Περιγραφή της διαδικασίας στα πλαίσια της δραστηριότητας:

Χωριζόμαστε σε ομάδες και η καθεμιά αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει μια δραστηριότητα για τη δημιουργία της γωνιάς της Ανακύκλωσης. Βρίσκουμε ποια γράμματα συνθέτουν τη λέξη και τα ζωγραφίζουμε το καθένα ξεχωριστά.

«Ντύνουμε» το κουτί της Ανακύκλωσης και ζωγραφίζουμε το «σήμα» της. Συγκεντρώνουμε από το Διαδίκτυο πληροφορίες σχετικές με το θέμα.

Ετοιμάσαμε επιστολή προς τους γονείς και τον Δήμο για να στηρίξουν την προσπάθεια.

Οι αντιδράσεις ήταν πολύ θετικές. Τόσο από τα παιδιά, που είχαν ενθουσιαστεί, όσο και από τους γονείς.

Ο Δήμος μας διέθεσε κάδους μετά από λίγο καιρό.

Εικόνα 1. Γωνιά ανακύκλωσης

3^ο στάδιο

09/03/2017

Υπεύθυνες εκπαιδευτικοί: Πωλ Ιωάννα - Λέρτα Κωνσταντίνα

Εμπλέκονται και τα δύο τμήματα του Νηπιαγωγείου

Εμπλέκονται οι τομείς: Γλώσσα, Μαθηματικά, Εικαστικά, Περιβάλλον.

Στη δραστηριότητα συμμετείχαν όλα τα παιδιά του Νηπιαγωγείου σε ομάδες.

Τίτλος δραστηριότητας: « Το Νηπιαγωγείο που ονειρεύομαι»

Περιγραφή της διαδικασίας στα πλαίσια της δραστηριότητας:

Οι ομάδες μας αυτή τη φορά αναλαμβάνουν να διαμορφώσουν από χαρτόκουτες, που βρήκαμε στα σκουπίδια, σπιτάκια-παιχνίδια για την αυλή. Η δική μας παρέμβαση έχει να κάνει με τον σχεδιασμό των διαφόρων δραστηριοτήτων, με την παροχή βοήθειας για τεχνικά θέματα.

Κόβουμε όλα αυτά που μας χρειάζονται για να φτιάξουμε όμορφα σπιτάκια.

Οι αντιδράσεις παραπάνω από θετικές. Με δεδομένο ότι δεν διαθέτουμε και πολλά παιχνίδια στην αυλή τα σπιτάκια γίνονται τα αγαπημένα μας.

Εικόνα 2. Σπίτια από παλιά χαρτόκουτα

26/04/2017

Υπεύθυνες εκπαιδευτικοί: Πωλ Ιωάννα - Λέρτα Κωνσταντίνα

Εμπλέκονται και τα δύο τμήματα του Νηπιαγωγείου

Εμπλέκονται οι τομείς: Γλώσσα, Μαθηματικά, Εικαστικά, Περιβάλλον.

Στη δραστηριότητα συμμετείχαν όλα τα παιδιά του Νηπιαγωγείου σε ομάδες.

Τίτλος δραστηριότητας: « Το Νηπιαγωγείο που ονειρεύομαι»

Περιγραφή της διαδικασίας στα πλαίσια της δραστηριότητας:

Αφού διαπιστώσαμε ότι μπορούμε να φτιάξουμε παιχνίδια μόνοι μας, ψάξαμε και βρήκαμε κι άλλες ιδέες. Έτσι φτιάξαμε με «σκουπίδια» μπόουλινγκ, τενεκεδάκια – σκοποβολή, χαρτονένιους στόχους, λάστιχα αυτοκινήτων, κ.ά.

Ο δικός μας ο ρόλος είναι να βοηθήσουμε για να υλοποιηθούν οι ιδέες των παιδιών

Τώρα τα παιχνίδια μας στον κήπο είναι πολύ περισσότερα. Όλοι παίζουμε κι είμαστε ευχαριστημένοι.

Εικόνα 3. «σκοποβολή σε πολύχρωμα τενεκεδάκια»

4^ο στάδιο

Οι γονείς με χαρά συμμετείχαν στις προσπάθειές μας να αλλάξουμε την όψη του νηπιαγωγείου και να το κάνουμε πιο χαρούμενο. Έτσι βρήκαν μιογιές, πινέλα και όλοι μαζί, ζωγραφίσαμε τους τοίχους του νηπιαγωγείου. Ήταν μια σπουδαία γιορτή.

Εικόνα 4. Η αυλή μας αλλάζει.....

Εικόνα 5... και γεμίζει χρώματα!

Στις προτάσεις τους τα παιδιά είπαν πως ήθελαν περισσότερα λουλούδια, αντί για σκουπίδια και έτσι οργανώθηκε ομάδα κηπουρών.

Φτιάξαμε πρώτα ένα μικρό φυτώριο με τους σπόρους που έφεραν και, όταν ο καιρός ήταν κατάλληλος, πήραν τα εργαλεία τους και ξεκίνησαν.

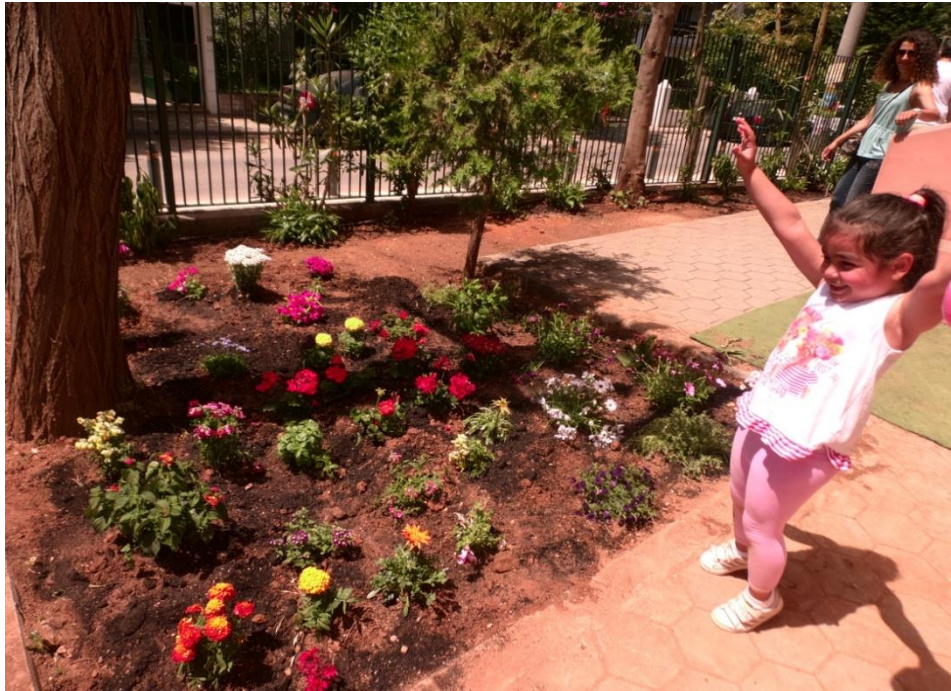
Εικόνα 6: Δημιουργούμε σπορείο και φυτώριο.

Εικόνα 7: Μαθαίνουμε για τους σπόρους, τους βολβούς, τους καρπούς, τα φυτά

Εικόνα 8. Φύτεμα

Εικόνα 9. Τα καταφέραμε! Ο κήπος μας γέμισε λουλούδια..!

Τα παιδιά διασκέδασαν πολύ και μετά έφτιαξαν και τα παραμύθια τους!

Εικόνα 10. Τα μικρά μας βιβλία.

Περνούσαν πολύ ωραία στην αυλή πια, γιατί είχε πολύ όμορφα λουλούδια, αλλά και καινούρια παιχνίδια που είχαν φτιάξει μόνο τους.

Εικόνα 11. Γυμναστική με λάστιχα

Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα

Στην προσπάθειά μας να εφαρμόσουμε την παιδαγωγική Φρενέ στο νηπιαγωγείο, αναρωτηθήκαμε αν είμαστε έτοιμες για κάτι τέτοιο. Θελήσαμε να πειραματιστούμε ξεκινώντας από την πεποίθηση πως κάτι πρέπει να αλλάξει. Τα τελευταία χρόνια το σχολείο γίνεται όλο και πιο ανταγωνιστικό και τα παιδιά χάνουν το ενδιαφέρον τους γρήγορα. Ακόμα και το νηπιαγωγείο, που είναι η πιο δημιουργική βαθμίδα της εκπαίδευσης, τείνει να αλλάξει μορφή. Για αυτό αποφασίσαμε πως μια προσπάθεια θα άξιζε τον κόπο. Ξεκινήσαμε από την οργάνωση της σχολικής ζωής. Το συμβούλιο της τάξης έδωσε την ευκαιρία στα νήπια να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους μέσα σε ένα κλίμα συνεργασίας, εμπιστοσύνης και φιλίας. Τα παιδιά ανέλαβαν υπευθυνότητες με πολύ κέφι. Διατύπωσαν τις ιδέες τους και συνεργάστηκαν, πήραν πρωτοβουλίες και άρχισαν να ανακαλύπτουν τη γνώση με φυσικό τρόπο. Μέσα από τα σχέδια εργασίας και τα πρότζεκτ, τα παιδιά πειραματίστηκαν, ανακάλυψαν και βίωσαν καινούρια πράγματα και ανέπτυξαν δεξιότητες γραπτού και προφορικού λόγου. Εργαλεία, όπως ιστογράμματα, τυπογραφείο και τεχνικές ελεύθερης έκφρασης, οδήγησαν σε μια διαθεματική προσέγγιση της γνώσης. Το νηπιαγωγείο μας άρχισε να αλλάζει, να γίνεται πιο ευχάριστο και διασκεδαστικό και αυτό άγγιξε και τους γονείς, οι οποίοι με μεγάλη τους χαρά, συμμετείχαν ενεργά σε αυτή την αλλαγή. Για εμάς τις νηπιαγωγούς ήταν μια προσπάθεια να αλλάξουμε στάσεις και να τολμήσουμε...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aslanian, P. et al.. (2005). *Ξεκινώντας την παιδαγωγική Φρενέ*, (μτφρ) Χ. Παπαδόπουλος 2017. Αθήνα, Παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο».

Μπαδικιάν Σ. (2017). *Συνεργατικά σχολεία με την Παιδαγωγική Freinet*. Αθήνα, Σκασιαρχείο.

Χρυσοφίδης, Κ. (1994). *Βιωματική. επικοινωνιακή διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο*. Αθήνα, Gutenberg.

5ο Νηπιαγωγείο Δάφνης

Δράσεις στο Νηπιαγωγείο με την παιδαγωγική Freinet

Μάγδα Βασιλακάκου & Γεωργία Μούση

Το Νηπιαγωγείο είναι η βαθμίδα που, θεωρούμε, ότι βρίσκεται πιο κοντά από τις υπόλοιπες βαθμίδες στις βασικές αρχές και τη φιλοσοφία της παιδαγωγικής Φρενέ, λόγω του ευέλικτου Διαθεματικού Προγράμματος. Η οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας βασίζεται ή **θα πρέπει να βασίζεται**, στην ελεύθερη έκφραση, στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντος του μαθητή, στη συνεργασία, στην ανάπτυξη αυτονομίας και πρωτοβουλίας, ώστε να συμμετέχει ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία και να είναι ικανός να επιλύει προβλήματα. Επιπλέον και η οργάνωση του χώρου είναι πολύ πιο ευέλικτη για την εφαρμογή των πρακτικών της παιδαγωγικής Φρενέ. Το κλίμα όμως της τάξης παραμένει τις περισσότερες φορές "δασκαλοκεντρικό" με αυξημένη εξουσία της νηπιαγωγού, η οποία καταλαμβάνει περισσότερο χώρο από αυτόν που της αναλογεί, παρακάμπτοντας τα πιθανά ενδιαφέροντα της ομάδας. Επιπλέον υπάρχουν πολλά προβλήματα και ελλείψεις στην οργάνωση ενός πραγματικά συνεργατικού κλίματος στην τάξη. Η ανάγκη μας λοιπόν να αλλάξουμε πιο ριζοσπαστικά το κλίμα της τάξης, μέσα και από την προσωπική μας ανανέωση και αναθεώρηση παιδαγωγικών αρχών και πρακτικών, μας ώθησε να εμπλακούμε με την Παιδαγωγική Φρενέ και να δηλώσουμε συμμετοχή στο Πιλοτικό Πρόγραμμα. Σημαντικός παράγοντας εμπλοκής, ήταν και η συμμετοχή της νηπιαγωγού του Ολοήμερου τμήματος, στο Δίκτυο Φρενέ από την προηγούμενη σχολική χρονιά.

Η εφαρμογή βέβαια των τεχνικών της Παιδαγωγικής Φρενέ δεν ήταν κάτι εύκολο. Οι δυσκολίες προσαρμογής των νηπίων στην αρχή της σχολικής χρονιάς, μας αναχαίτιζαν στο να ξεκινήσουμε καινούργιες τεχνικές για τις οποίες πιστεύουμε ότι είχαμε κάποιες απορίες και σύγχυση. Γενικά θεωρούμε ότι η Επιμόρφωση δεν μας έδινε πάντα "καθαρή" εικόνα της σωστής εφαρμογής των τεχνικών. Υπήρξε επομένως μία καθυστέρηση κατά τον πρώτο μήνα, και σιγά-σιγά άρχισε η εφαρμογή των νέων εργαλείων.

Ένας άλλος προβληματισμός μας ήταν μη μείνουμε στην απλή αναπαραγωγή τεχνικών και χάσουμε πάλι το νόημα της φιλοσοφίας της Παιδαγωγικής Φρενέ. Θεωρούμε ότι θέλει πολύ χρόνο για να ξεφύγουμε από τα δεσμά και τον μπούσουλα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Άλλο ένα πρόβλημα είναι ότι κάποιες τεχνικές ξεκίνησαν και συνεχίζουν να εφαρμόζονται, αλλά τα παιδιά επαναλαμβάνονται μέσα από αυτές, χωρίς να δίνεται η ολοκληρωτική διάσταση της τεχνικής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το "Συμβούλιο", όπου τα παιδιά αναφέρουν περισσότερο προβλήματα και παίρνουν αποφάσεις για πιθανές λύσεις, χωρίς να προτείνουν ιδιαίτερα

κάποια θέματα για δράσεις που επιθυμούν ή γενικότερα θέματα της σχολικής ζωής. Επομένως αισθανόμαστε ότι αυτή η τεχνική δεν λειτουργεί σωστά, αν και τα ίδια τα παιδιά εκφράζουν την επιθυμία τους για τη διενέργεια "Συμβουλίου" κάθε Παρασκευή ή και έκτακτα, αν κριθεί σκόπιμο.

Ο χώρος, ο χρόνος και το πλαίσιο υλοποίησης των δράσεων

Οι δράσεις μας υλοποιήθηκαν στον χώρο του 5ου Νηπιαγωγείου Δάφνης, από τα νήπια του ενός Πρωινού τμήματος και του Ολοήμερου, κατά τη διάρκεια του τρέχοντος σχολικού έτους και συγκεκριμένα από Νοέμβριο έως Απρίλιο. Το πλαίσιο υλοποίησης των δράσεων αναφέρεται στην εφαρμογή της παιδαγωγικής φιλοσοφίας του Φρενέ στη σχολική τάξη, με τη δημιουργία ενδιαφέροντος μάθησης και την εμπλοκή των ίδιων των παιδιών στη διαδικασία απόκτησης γνώσεων και καλλιέργειας στάσεων και αξιών, μέσα από τεχνικές ελεύθερης εικαστικής και προφορικής έκφρασης και δημιουργίας, καθώς και συνεργασίας των ομάδων.

Δράσεις ελεύθερης έκφρασης: Μικρά βιβλία - Ψηφιακή αφήγηση

Πώς ξεκίνησαν οι δράσεις. Μεθοδολογική προσέγγιση

Μέσα από τα ίδια τους τα έργα, κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων ελεύθερης εικαστικής έκφρασης, εμπνευσμένα από το παραμύθι "ένα μικρό μικρούτσικο Χιονάνθρωπάκι", αλλά και από τον χειμωνιάτικο καιρό, αποφάσισαν με πολύ ενθουσιασμό, να φτιάξουν "ιστορίες για χιονάνθρωπους", ανά ομάδες. Επίσης στα πλαίσια της ενημέρωσης των νηπίων για την "Αντισεισμική Προστασία", τα νήπια δημιούργησαν το "βιβλιάρaki του σεισμού", ένα βιβλίο τσέπης, όπως το ονόμασαν, για την ενημέρωση των γονιών τους και τη συνεχή υπενθύμιση των σωστών αντιδράσεων και ενεργειών στην περίπτωση σεισμού. Οι δράσεις βασίστηκαν κατά την υλοποίησή τους στις αρχές του Φρενέ, όπως τη μάθηση μέσα από τα ενδιαφέροντα των παιδιών, την ελεύθερη έκφραση, τη μάθηση μέσω εμπειρίας, τη συνεργατική οργάνωση και την αξιοποίηση της τεχνολογίας.

Αναλυτική περιγραφή της 1ης δράσης

Τίτλος: " Ιστορίες για χιονάνθρωπους" – **Υπεύθυνη Νηπιαγωγός:** Μούση Γεωργία

Εμπλεκόμενη Ομάδα: Το 1^ο Πρωινό Τμήμα με 15 νήπια – **Ημερ:** Ιανουάριος 2018

Γενικοί Στόχοι-δεξιότητες:

Ανάπτυξη ελεύθερης έκφρασης: δημιουργική εικαστική και προφορική έκφραση

Οργάνωση συνεργατικού κλίματος: συμμετοχή των νηπίων σε ομάδες εργασίας, καλλιέργεια συνεργασίας και αποδοχής των μελών της ομάδας

Απόκτηση γνώσεων: γνώση των εποχών, των καιρικών συνθηκών, των φυσικών καταστάσεων του νερού

Ειδικοί Στόχοι:

Ανάπτυξη προφορικού λόγου (τομείς: γλώσσα και πληροφορική)

Ανάπτυξη δημιουργικότητας, λεπτής κινητικότητας (τομέας: εικαστικά)

Στάδια υλοποίησης:

1. Αφόρμηση:

Τα νήπια εμπνεύστηκαν από το παραμύθι "Ένα μικρό μικρούτσικο χιονάνθρωπάκι" και θέλησαν να εκφραστούν ελεύθερα μέσα από τα εικαστικά και να φτιάξουν τους δικούς τους χιονάνθρωπους με το ανάλογο περιβάλλον.

2. Χωρισμός σε ομάδες: Τα νήπια χωρίζονται σε ομάδες, όπως τα ίδια επιθυμούν μετά από συνεννόηση μεταξύ τους και οργανώνουν τη δουλειά τους. Χωρίστηκαν σε τρεις τετραμελείς ομάδες και μία τριμελή.

3. Παραγωγή εικαστικών έργων: Κάθε ομάδα, με ζωγραφική και κολλάζ δημιουργεί ένα κοινό περιβάλλον για τους χιονάνθρωπους και ατομικούς χιονάνθρωπους, τους οποίους τοποθετούν στο κοινό χαρτόνι-περιβάλλον.

Τα έργα παρουσιάζονται σε όλη την ομάδα. Στη φάση της ολοκλήρωσης της εικαστικής δημιουργίας αρχίζουν να πλάθουν φανταστικούς διαλόγους μεταξύ των χιονανθρώπων, οπότε γεννιέται η ιδέα δημιουργίας μικρών βιβλίων με ιστορίες για χιονάνθρωπους.

Εικόνα 1: Οι ομάδες δημιουργούν

Εικόνα 2: Συνεργασία και δημιουργία

Εικόνα 3: Το περιβάλλον των χιονάνθρωπων

Εικόνα 4: Οι χιονάνθρωποι

Εικόνα 5: Οι χιονάνθρωποι βρίσκουν τον χώρο τους

Εικόνα 6: Τα παιδιά κολλούν και αυτοσχεδιάζουν

Εικόνα 7: Οι ομάδες δημιούργησαν ένα συλλογικό έργο- έμπνευση

4. Πλάνο εργασίας για την παραγωγή των μικρών βιβλίων:

Κάθε ομάδα οργανώνεται για τη δημιουργία του βιβλίου: τα μέλη συνεργάζονται για το "σενάριο" και τον τίτλο της ιστορίας και ακολουθεί χωρισμός αρμοδιοτήτων, δηλ. ποιος θα εικονογραφήσει την κάθε σελίδα, πως θα εικονογραφηθεί το εξώφυλλο, ποιος θα γράψει τον τίτλο κ. α. Κάποιες φορές δημιουργούνται έντονες διαφωνίες ανάμεσα στα μέλη της ομάδας, τις οποίες λύνουν, κατά το δυνατόν, τα ίδια τα παιδιά μεταξύ τους για να μπορέσουν να προχωρήσουν στη δημιουργία του βιβλίου τους χωρίς προβλήματα.

Εικόνα 9: Συζητήσεις και ... διαφωνίες

Εικόνα 8: Η ομάδα συνεδριάζει

Εικόνα 10: Τα μικρά βιβλία ξεκίνησαν

Εικόνα 11: Οι μεγαλύτεροι βοηθούν τους μικρούς στην εικονογράφηση

Εικόνα 12: Η χαρά της δημιουργίας

Παραγωγή των μικρών βιβλίων με "ιστορίες για χιονάνθρωπους"

Τα μέλη κάθε ομάδας αποτυπώνουν την ιστορία τους, στις σελίδες του μικρού βιβλίου μέσα από τις ζωγραφιές τους. Κατά την ολοκλήρωση της διαδικασίας συγγραφής, διαβάζουν το βιβλίο μεταξύ τους. Συνολικά "συγγράφηκαν" τέσσερεις ιστορίες: "μια οικογένεια χιονανθρώπων"- "η γιορτή"- "μια εκδρομή στα χιόνια"- "τα δώρα"

6. Παρουσίαση των μικρών βιβλίων στην ομάδα της τάξης:

Κάθε ομάδα παρουσιάζει το βιβλίο της στις υπόλοιπες ομάδες, ακούει ερωτήσεις και κριτικές για το έργο της.

7. Αναπαραγωγή των μικρών βιβλίων: Το πρωτότυπο έργο κάθε ομάδας τοποθετείται στην αυτοσχέδια βιβλιοθήκη των μικρών βιβλίων της τάξης και φωτοτυπημένα αντίτυπα μοιράζονται στα νήπια. Οι γονείς ενημερώνονται για τη συγκεκριμένη δράση και τους στόχους της.

Εικόνα 16: Η βιβλιοθήκη των "μικρών βιβλίων"

Εικόνα 17: Χαλάρωση στη γωνιά των "μικρών βιβλίων"

8. Ψηφιακή αναπαραγωγή των "μικρών βιβλίων": Κάθε ομάδα ηχογραφήθηκε κατά τη φάση παρουσίασης του μικρού της βιβλίου από παιδιά των άλλων ομάδων και με τη χρήση της τεχνολογίας δημιουργήσαμε, μέσω του προγράμματος powerpoint, την ψηφιακή παρουσίαση και αφήγηση των βιβλίων, η οποία αναρτήθηκε στο youtube, με δυνατότητα πρόσβασης των νηπίων. Το αποτέλεσμα ήταν για τα παιδιά εντυπωσιακό.

9. Αξιολόγηση της δράσης από όλη την ομάδα:

Τα νήπια αξιολόγησαν τη δράση και εξέφρασαν τους λόγους που τους άρεσε ή δεν τους άρεσε τελικά η συγγραφή των μικρών βιβλίων. Στο τέλος έκαναν και μια αυτοαξιολόγηση και αποτίμηση της συνεργασίας που αναπτύχθηκε μέσα στην ομάδα τους.

Αποτίμηση της εκπαιδευτικής εμπειρίας:

A. από τον εκπαιδευτικό: Η συγγραφή των «μικρών βιβλίων», αλλά και η επιλογή του θέματος "ιστορίες για χιονάνθρωπους, ξεκίνησε από τα ίδια τα παιδιά και γι' αυτό τον λόγο κράτησε αμείωτο το ενδιαφέρον τους σε όλη τη διάρκεια της υλοποίησής της. Δημιούργησε ένα πολύ καλό κλίμα στην τάξη, αρκετά διαφορετικό από παλαιότερες παρόμοιες δραστηριότητες. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά συνεργάστηκαν περισσότερο σε επίπεδο ομάδας, έδειχναν χαρούμενα, κι εγώ, ως εκπαιδευτικός της τάξης, προσπάθησα να έχω τον ρόλο που μου αναλογούσε, δίνοντας στα παιδιά τον χώρο και τον χρόνο για να δημιουργήσουν και να εκφραστούν μέσα σε κλίμα συνεργασίας και όχι ανταγωνισμού ή κατεύθυνσης. Αξίζει να παρατηρήσω ότι η εφαρμογή της Παιδαγωγικής Φρενέ στην τάξη μου, βοήθησε πολύ στην καλλιέργεια της συνεργασίας σε επίπεδο ομάδων, αλλά και συνόλου τάξης. Ο συνεχής χωρισμός σε ομάδες, ο ορισμός υπεύθυνου ή υπεύθυνων μέσα στην τάξη, η ανάληψη υπευθυνοτήτων, πρωτοβουλιών και αποφάσεων από τα ίδια τα παιδιά και η όλο και λιγότερη δική μου εμπλοκή ήταν μια καινοτομία μέσα στην τάξη, με αποτέλεσμα τη σταδιακή αύξηση του επιπέδου συνεργασίας και δημιουργικότητας. Δεν έλειψαν βέβαια τα προβλήματα μεταξύ των "δυναμικών" μελών κάποιων ομάδων, αλλά δε στάθηκαν ικανά να μειώσουν το δημιουργικό και ευχάριστο αποτέλεσμα της δράσης, που ήταν τα "μικρά τους βιβλία". Επίσης, η δράση συνέβαλε στην ανάπτυξη της προφορικής και καλλιτεχνικής έκφρασης με τρόπο βιωματικό και μαθητοκεντρικό. Ειδικά στον τομέα της γλώσσας τα παιδιά εξασκήθηκαν μέσα από τη σύνταξη του περιεχομένου, δημιουργώντας μια ιστορία με αρχή, μέση και τέλος, αλλά και μέσα από την αφήγηση της ιστορίας στις υπόλοιπες ομάδες, συμμετέχοντας ενεργά στη διαδικασία αυτή και δείχνοντας απόλυτα ικανοποιημένα.. Θεωρώ ότι η δράση "λειτουργήσε" καλύτερα από το αναμενόμενο.

B. από τα παιδιά: Τα περισσότερα παιδιά έδειξαν ενθουσιασμό για τη δραστηριότητα και αυτό αποδείχθηκε από την επιθυμία τους να φτιάξουν και άλλα βιβλιαράκια, να οργανώσουν τη βιβλιοθήκη των "μικρών βιβλίων" και να πάρει ο καθένας ένα αντίτυπο από το βιβλιαράκι της

ομάδας του στο σπίτι. Η ανταλλαγή των βιβλίων έγινε μέσα από την ανάγνωση των "ιστοριών" στη γωνιά της βιβλιοθήκης, αλλά και μέσα από την ψηφιακή αποτύπωση των βιβλίων.

Γ. από τους γονείς: Οι γονείς ενημερώθηκαν από τη νηπιαγωγό για τη φιλοσοφία και τους στόχους της δράσης, αλλά και από τα παιδιά τους, με το αντίτυπο που δόθηκε στο σπίτι και από την ψηφιακή αφήγηση. Πιστεύω ότι κατανόησαν τον καινοτόμο χαρακτήρα της δράσης και εύχομαι να μοιράστηκαν τη χαρά των παιδιών από την προσωπική τους αυτή δημιουργία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Aslanian, P., Chabrun, C., Menaheze, F., Mathieu, A., Mazurie, C., & Saint Luc, F. (2005). *Ξεκινώντας με την Παιδαγωγική Φρενέ - Γιατί; - Πώς;* (μτφρ. Παπαδόπουλος, Χ.), Αθήνα: Παιδαγωγική Ομάδα «Σκασιαρχείο»

Μπαδικιάν, Σ. (2017). *Συνεργατικά Σχολεία με την Παιδαγωγική Freinet «διαδικασίες εφαρμογής»*. Αθήνα: Παιδαγωγική Ομάδα «Σκασιαρχείο»

Φρενέ, Σ. (1977). *Το σχολείο του λαού*, (μτφρ. Δεναζά – Βενιεράτου, Κ.), Αθήνα: Οδυσσέας

Χρυσafiδης, Κ., (1994). *Η Βιωματική- επικοινωνιακή διδασκαλία. Η εισαγωγή μεθόδου project στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.

2^ο Νηπιαγωγείο Χαλανδρίου

Τμήμα Ένταξης

«Το λεξικό των δεινοσαύρων»

Κατερίνα Πέλου

Συνάδει η Παιδαγωγική Φρενέ με ένα τμήμα ένταξης Νηπιαγωγείου; Αυτό το ερώτημα με συνόδευσε από την αρχή της τρέχουσας σχολικής χρονιάς. Καταρχάς, είναι χρήσιμο να διευκρινιστεί σε σχέση με τον παραπάνω προβληματισμό ότι η Παιδαγωγική Φρενέ είναι διαποτισμένη με την ενταξιακή φιλοσοφία. Αυτή έχει να κάνει με την ενεργητική μάθηση, το σεβασμό στο προφίλ κάθε μαθητή καθώς και στον τρόπο που αυτός μαθαίνει, στην απόκτηση προσωπικών εμπειριών παράλληλα με τις πραγματικές και κοινωνικές εμπειρίες.

Στα σύγχρονα, παραδοσιακά, επιλεκτικά και διαχωριστικά εκπαιδευτικά συστήματα, ωστόσο, τα πράγματα είναι κάπως διαφορετικά. Αυτό γιατί ενώ εμφανίζουν ένα «εκσυγχρονισμένο προσωπείο», η ενταξιακή εκπαίδευση σε αυτά εφαρμόζεται με τρόπο που ελάχιστα σχετίζεται με την ένταξη στο κοινωνικό γίγνεσθαι. (Ζώνιου-Σιδέρη, 2004). Αντίθετα, η «ένταξη» εξαντλείται στην παρακολούθηση εκ μέρους των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, κοινού, αλλά κυρίως εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο υλοποιείται σε χώρο εκτός της γενικής τάξης. Επομένως, το αρχικό ερώτημα έχει να κάνει με τη δυνατότητα του εκπαιδευτικού της Ένταξης να εφαρμόσει την Παιδαγωγική Φρενέ στη διδακτική του από τη στιγμή που δεν απευθύνεται στη γενική τάξη.

Προσωπικά, επιχείρησα να προσεγγίσω την Παιδαγωγική Φρενέ στην διδακτική μου συμεριζόμενη πλήρως αφενός την παιδαγωγική αρχή του κινήματος Freinet, η οποία έχει να κάνει με την ανεύρεση νοήματος στη σχολική εργασία, ώστε αυτή «να μην είναι στείρα και παθητική, αλλά να μετατρέπει τον μαθητή σε ενεργό δράστη οικοδόμησης της γνώσης» (Παγώνη, 2007, σελ.6) και λαμβάνοντας υπ' όψιν αφετέρου ότι «...να ξεκινάς με την Παιδαγωγική Φρενέ σημαίνει ότι αρνείσαι να περιμένεις να αλλάξουν τα πάντα για να ξεκινήσεις» (Tiberi, 2017, σελ. 65). Επιπλέον, αξίζει να διευκρινιστεί εδώ ότι «η αντίληψη ότι υπάρχει μια συγκεκριμένη ειδική παιδαγωγική πρακτική ή ειδικές εκπαιδευτικές στρατηγικές που ανταποκρίνονται στις «ειδικές» ανάγκες ορισμένων μαθητών φαίνεται ότι δεν ανταποκρίνεται στην καθημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα. Η βασική αρχή, κοινή στο χώρο της εκπαίδευσης γενικότερα εστιάζεται στο

ερώτημα του κατά πόσο και πότε, τόσο η μάθηση όσο και οι τρόποι εκμάθησης, αποκτούν κάποιο νόημα για το μαθητή, τόσο σε σχέση με την προσωπική του επένδυση, όσο και σε σχέση με τη χρησιμότητα αυτού που μαθαίνει» (Βλάχου – Μπαλαφούτη, 2004, σελ. 254).

Γενικότερα, αποτελεί κοινή διαπίστωση το γεγονός ότι οι μαθητές όλων των βαθμίδων σήμερα αισθανόμενοι δέκτες επιβεβλημένων περιεχομένων μάθησης «απλώς δεν συμπράττουν, δεν ενδιαφέρονται» (Χρυσυφίδης, 2002, σελ. 19). Οι μαθητές που συγκροτούν ένα τμήμα ένταξης έχουν μια επιπλέον δυσκολία να βρουν όχι μόνο ενδιαφέρον, αλλά και, πριν από αυτό, δίοδο εισόδου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η αποκαρδιωτική συνέπεια σε αυτό είναι οι χαμηλές επιδόσεις, οι οποίες αποδιδόμενες αποκλειστικά στην κλινική τους εικόνα οδηγούν νομοτελειακά στην ανάπτυξη χαμηλού αυτοσυναισθήματος. Με άλλα λόγια, γίνεται πολύ νωρίς σαφές στα παιδιά με διαγνώσεις, από την ανταπόκριση του σχολικού πλαισίου σε αυτά, ότι υφίστανται μόνο στο μερικό ορισμό της κλινικής τους εικόνας και αν δεν βοηθηθούν να αντισταθούν σε αυτή την εικόνα και να την μετατρέψουν σε κάτι προσωπικό, κατανοητό και έλλογο θα ενσωματώσουν την υποτίμηση (Sehrbrock, 2004).

Ο χώρος, ο χρόνος και το πλαίσιο υλοποίησης της δράσης :

Ο χώρος υλοποίησης της δράσης είναι το Τμήμα ένταξης, στο οποίο παρακολουθεί εξατομικευμένα ένας από τους μαθητές για 30' την ημέρα. Η διάγνωση του συγκεκριμένου μαθητή είναι: η «Εξελικτική γλωσσική διαταραχή με καθυστέρηση λόγου και δυσκολίες στον κινητικό συντονισμό».

1^η Δραστηριότητα

« Το λεξικό των Δεινοσαύρων»

Στόχοι δραστηριότητας:

- Δημιουργία απλών προτάσεων με δομή Υποκ – Ρήμα – Αντικ.
- Διατύπωση της λέξης «δεινόσαυρος» με τη σωστή σειρά των συλλαβών που τις απαρτίζουν
- Εξάσκηση στη σωστή εκφορά φωνημάτων και γραμμάτων
- Άντληση ευχαρίστησης μέσα από το λόγο, γραπτό και προφορικό
- Καλλιέργεια Αυτοσυναισθήματος

- Καλλιέργεια προσοχής και δεξιοτήτων ανάγνωσης.

Η πρόταση δημιουργίας λεξικού προήλθε από σημείωση του ζωηρού ενδιαφέροντος του μαθητή για τους δεινόσαυρους αλλά και των πληροφοριών που γνώριζε σχετικά με αυτούς.

Η διαδικασία αναπτύχθηκε ως εξής:

Στάδιο 1) Ο μαθητής ζωγράφισε 9 είδη δεινοσαύρων που γνώριζε. Κατόπιν, έκανε ένα προφορικό σχόλιο για τον καθένα από αυτούς, τα οποία η εκπαιδευτικός μαγνητοφώνησε. Αφού ολοκληρώθηκε το στάδιο της αποτύπωσης και των πληροφοριών, η εκπαιδευτικός με το μαθητή άκουσαν και πάλι τα μαγνητοφωνημένα σχόλια. Ακολούθησε καταγραφή των σχολίων από την εκπαιδευτικό και τον μαθητή, αφού προηγήθηκε διόρθωση τους, όπου κρίθηκε απαραίτητο. (Εικ. 1 και Εικ.2)

Στάδιο 2) Ο μαθητής άρχισε να διαβάζει τα σχόλια των δεινοσαύρων στο Λεξικό του. Ακολούθησαν και φύλλα εργασίας με αφορμή τον γραπτό λόγο του Λεξικού. (Εικ.3)

Στάδιο 3) Παρουσίαση του Λεξικού στη γενική τάξη.

Αφού το παιδί έμαθε να διαβάζει καλά το λεξικό του, το παρουσίασε στη γενική τάξη και απέσπασε θετικά σχόλια από τα άλλα παιδιά, αλλά και την επιθυμία να φτιάξουν και εκείνα κάτι παρόμοιο.

Αποτέλεσμα:

Ο μαθητής κατέκτησε ευχάριστα και αβίαστα όλους τους μαθησιακούς στόχους που είχαν τεθεί γι' αυτόν. Το ενδιαφέρον για τους δεινόσαυρους έμεινε ζωηρό, γεγονός που οδήγησε και στην πρόταση μιας δεύτερης δραστηριότητας. Αυτή είχε να κάνει με τη διεξαγωγή μιας μίνι έρευνας, ώστε να καταγραφούν και οι γνώσεις των άλλων παιδιών για τους Δεινόσαυρους.

2^η Δραστηριότητα

Διεξαγωγή μίνι έρευνας:

«Τι γνωρίζετε για τους Δεινόσαυρους;»

Στόχοι δραστηριότητας:

- Η υποβοήθηση της προφορικής αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας του μαθητή με συμμαθητές
- Η σωστή εκφορά συλλαβών και γραμμάτων εκ μέρους του μαθητή
- Η ανάπτυξη θετικού αυτοσυναίσθηματος
- Η καλλιέργεια αξιών όπως ο αλληλοσεβασμός και η συνεργασία.

Στάδιο 1) Η εκπαιδευτικός μαζί με τον μαθητή συνέταξαν ένα ερωτηματολόγιο με 5 ερωτήσεις. Η κάθε ερώτηση έχει μερικές πιθανές γραπτές απαντήσεις και αντίστοιχα κουτάκια. (Εικ.4)

Στάδιο 2) Ο μαθητής διάβασε αρκετές φορές τόσο τις ερωτήσεις, όσο και τις απαντήσεις και συμφώνησε με τη νηπιαγωγό για τον αριθμό των παιδιών που θα ρωτήσει (10), όπως και για τον τόπο και το χρόνο διεξαγωγής «της έρευνας».

Στάδιο 3) Τα παιδιά της γενικής τάξης ενημερώθηκαν για τη διεξαγωγή της έρευνας και βρέθηκε ο ζητούμενος αριθμός ενδιαφερομένων που θα πάρουν μέρος. Τόπος διεξαγωγής της έρευνας είναι το τμήμα Ένταξης, όπου τα παιδιά εισέρχονται ένα την ημέρα και απαντούν στις ερωτήσεις της συνέντευξης. Ο μαθητής – «ερευνητής» με τη βοήθεια της νηπιαγωγού διατυπώνει τις ερωτήσεις και σημειώνει την κάθε απάντηση στο αντίστοιχο κουτάκι του ερωτηματολογίου που έχει μπροστά του.

Στάδιο 4) Η παραπάνω δραστηριότητα είναι εν εξελίξει. Έχει σχεδιαστεί η επικοινωνία των αποτελεσμάτων της έρευνας με την κατασκευή αφίσας στην οποία θα πάρουν μέρος και οι μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα.

Αποτέλεσμα

Ο μαθητής, παρόλο που αρχικά ένιωθε κάποια μικρό δισταγμό, δείχνει να απολαμβάνει τη διαδικασία και το ρόλο που παίζει σε αυτήν. Εξασκείται, επίσης, σημαντικά στη σωστή εκφορά λέξεων και προτάσεων τόσο επειδή χρειάζεται να τις επαναλαμβάνει, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, όσο και επειδή τις διαβάζει προκειμένου να σημειώσει αυτήν που ακούει από τον συμμαθητή του. Επιπλέον, ανακαλύπτει ότι το ενδιαφέρον του για τους δεινόσαυρους το μοιράζεται και με άλλα παιδιά και αισθάνεται πιο πρόθυμος να το επικοινωνήσει μαζί τους εξασκούμενος παράλληλα στη γλωσσική έκφραση.

Συμπέρασμα:

Τα τμήματα ένταξης σύμφωνα με τους Νόμους 3699/2008 και 4547/2018 αποσκοπούν στην υποστήριξη των μαθητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ώστε αυτοί να κατακτήσουν τους εκπαιδευτικούς τους στόχους. Οι στόχοι αυτοί βασίζονται στο ατομικό προφίλ κάθε μαθητή και δεν είναι μόνο γνωστικοί, αλλά και συναισθηματικοί και κοινωνικοί.

Οι τεχνικές Φρενέ όπως αξιοποιήθηκαν στις παραπάνω δραστηριότητες βοήθησαν το μαθητή να εξελιχθεί στους εξατομικευμένους μαθησιακούς στόχους που είχαν τεθεί (γλώσσα, κινητικός συντονισμός) με τρόπο αβίαστο και ευχάριστο. Η κατασκευή και ενασχόληση με το Λεξικό των Δεινοσαύρων μετέφερε στο παιδί το μήνυμα ότι η μαθησιακή διαδικασία μπορεί να είναι πολύ ενδιαφέρουσα, καθώς περιλαμβάνει το ίδιο και τα ενδιαφέροντά του. Ο ρόλος του ερευνητή που έπαιξε σε σχέση με την ομάδα των συμμαθητών του, τόνωσε το αυτοσυναίσθημά του και βοήθησε όλα τα παιδιά να μάθουν το ένα μέσα από το άλλο και μέσα από την επικοινωνία ενός κοινού ενδιαφέροντος.

Απαντώντας, λοιπόν, στο αρχικό ερώτημα εύκολα συμπεραίνει ο αναγνώστης ότι η παιδαγωγική Φρενέ όχι μόνο συνάδει με ένα τμήμα ένταξης νηπιαγωγείου, αλλά πολύ περισσότερο ότι οι τεχνικές Φρενέ προσφέρουν τα «εργαλεία» μιας όχι μόνο τυπικής, αλλά και ουσιαστικής ενταξιακής εκπαίδευσης. Αναμένονται, ωστόσο, και άλλες παρόμοιες εκπαιδευτικές «απόπειρες», οι οποίες θα διερευνήσουν την εφαρμογή των τεχνικών Φρενέ σε προσχολικά τμήματα ένταξης.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Βλάχου – Μπαλαφούτη, Α. (2004). Εκπαιδευτικές πρακτικές – Ανάλυση έργου. Στο: Α. Ζώνιου – Σιδέρη (Επιμ.), Σύγχρονες Ενταξιακές Προσεγγίσεις, Τόμος Β. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Ζώνιου – Σιδέρη, Α. (2004). Η εκπαιδευτική ένταξη στην Ελλάδα: μια πορεία είκοσι ετών. Στο Α. Ζώνιου – Σιδέρη & Η. Σπανδάγου (Επιμ.), Εκπαίδευση και τύφλωση Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παγώνη, Μ. (2007). Παιδαγωγική Freinet, Εισαγωγή. Σύγχρονα Θέματα, 99, σελ.6.

Sehrbrock, P. (2004). Ενσωμάτωση (intergration) και ένταξη (inclusion): δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Στο: Α. Ζώνιου – Σιδέρη (Επιμ.), Σύγχρονες Ενταξιακές Προσεγγίσεις, Τόμος Α. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Tiberi D. (2017). Ξεκινώντας με την Παιδαγωγική Φρενέ. Στο Aslanian et all. (Επιμ.) Ξεκινώντας με την Παιδαγωγική Φρενέ, Γιατί; Πώς; Αθήνα: Παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο».

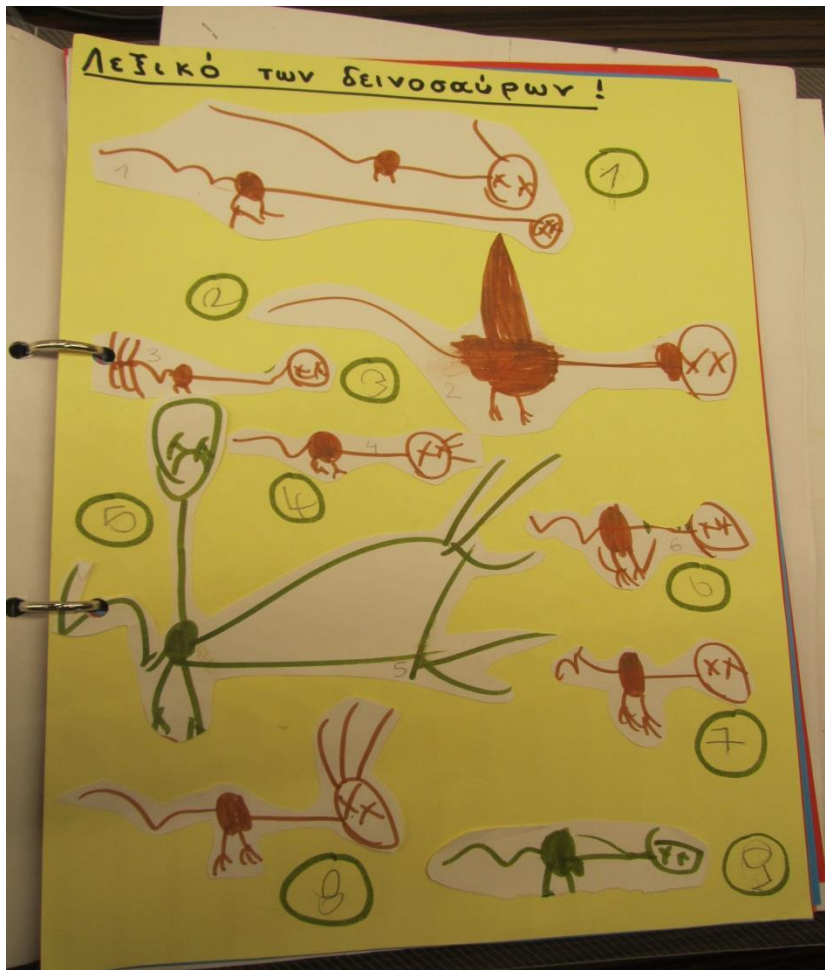
Χρυσafίδης, Κ. (2002). Στο Helm,H.J.,Katz,L. Μέθοδος project και προσχολική ηλικία. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Νόμος 3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες».

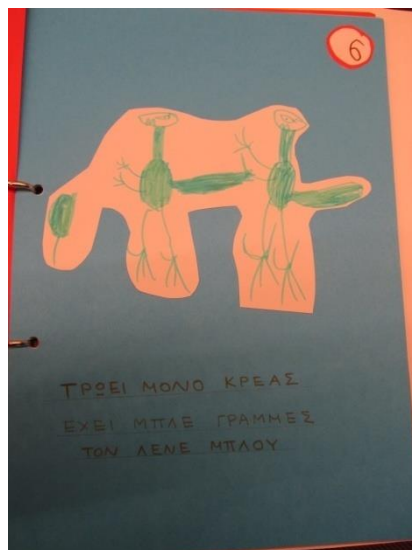
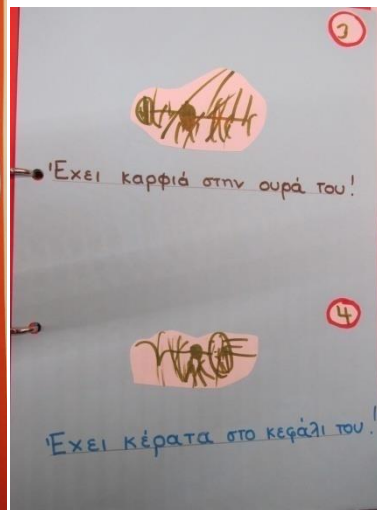
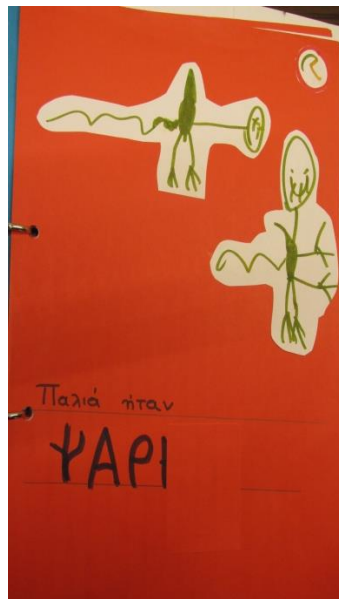
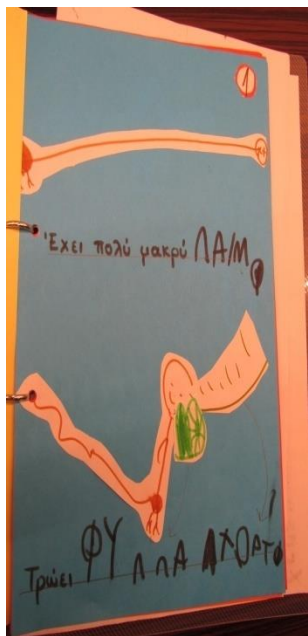
Νόμος 4547/2018 «Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

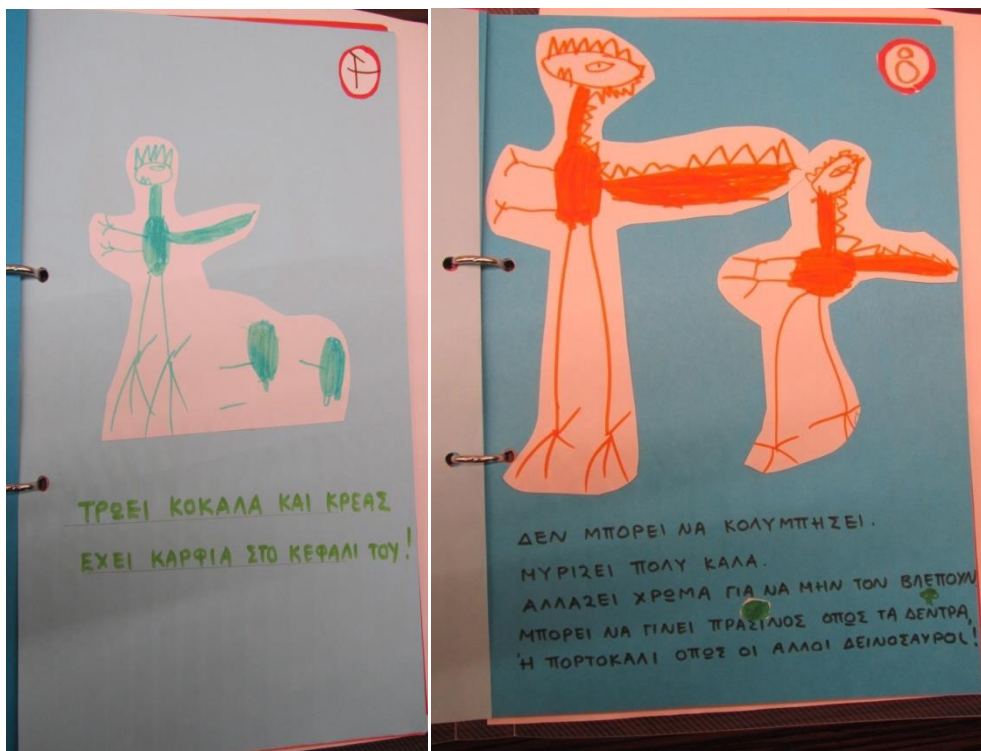
Το Λεξικό

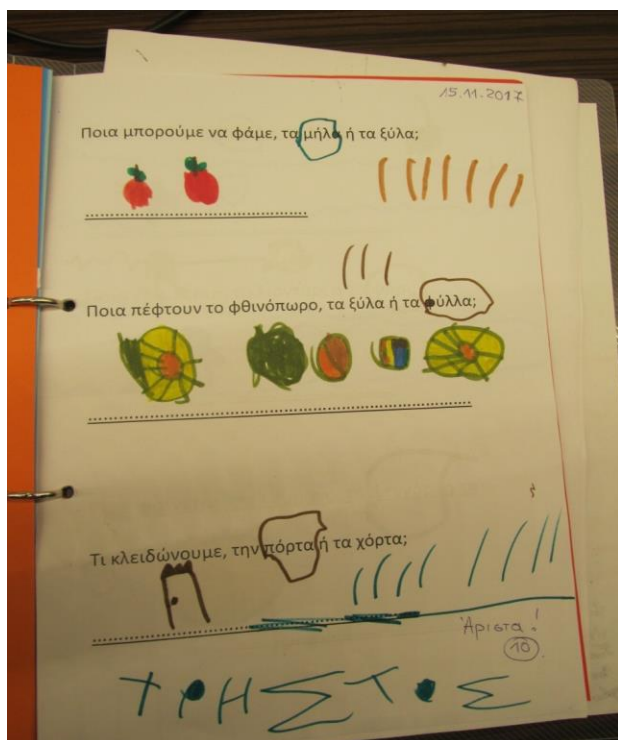
Εικ. 1. Το εξώφυλλο

Εικ. 2. Οι εσωτερικές σελίδες

Εικ. 3. Οι εσωτερικές σελίδες

Εικ. 4. Ερωτηματολόγιο έρευνας

10^ο Νηπιαγωγείο Χολαργού

Ελευθερία Φέστα

Αρχικά αποφάσισα να ασχοληθώ με την παιδαγωγική φιλοσοφία του Σελεστέν Φρενέ επειδή είχα την τύχη να συμμετέχω στην εφαρμογή μιας τεχνικής που ονομάζεται «Εξοδος στην Κοινότητα» (περίπτωση Λόφου Φινοπούλου). Αυτή ήταν η πρώτη μου επαφή με τη συγκεκριμένη παιδαγωγική πρόταση.

Το να ξεκινήσεις με την παιδαγωγική Φρενέ είναι σαν να ζητήσεις από έναν αρχάριο κολυμβητή να βουτήξει στα βαθιά. Όμως η δική μου προσέγγιση ήταν πιο πολύ μια πρώτη δοκιμασία με σκοπό να δουλέψω και να αλλάξω ένα ήδη διαμορφωμένο πλαίσιο αλλά και να λάβω υπόψη τις εμπειρίες του κάθε παιδιού.

Στην προσπάθειά μου να ξεφύγω από τα καθιερωμένα, να ξεπεράσω τις παραδοσιακές μου μεθόδους δυσκολεύτηκα να ενσωματώσω σε ικανοποιητικό βαθμό όλους αυτούς τους άξονες. Ίσως η δική μου εμπειρία ήταν προορισμένη στο να ανακαλύπτω και στο μέλλον να εμβαθύνω περισσότερο. Είχα πολλά πράγματα να σκεφθώ και να αντιληφθώ σε λίγο χρονικό διάστημα και δεν είχα το χρόνο για να αξιοποιήσω όλες αυτές τις τεχνικές. Από αυτές ξεχώρισα το «Τι νέα», τα «Μικρά Βιβλία» και την «Εξοδο στην κοινότητα» («Τάξη-Αυλή-Κοινότητα»).

Επέλεξα την τεχνική «Τι νέα» επειδή βοηθάει το παιδί να αισθάνεται ότι δεν είναι μόνο του μέσα στο σχολείο του, στην κοινωνία του, στη ζωή του. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παιδαγωγική φιλοσοφία του Φρενέ το «Τι νέα» είναι ένας τόπος όπου έχει μια λειτουργία εξάσκησης στο λόγο αλλά λειτουργεί ταυτόχρονα και απελευθερωτικά. Είναι μια ευκαιρία για ένα παιδί να μην αισθάνεται πια μόνο του στον κόσμο αλλά και, καμιά φορά, η δυνατότητα να μοιραστεί ένα πολύ βαρύ φορτίο, επειδή ξέρει ότι εδώ θα το υποδεχθούν μέσα στην ασφάλεια και δε θα το κρίνουν. Με αυτό τον τρόπο εγκαθίσταται ένα ιδιαίτερα σύνθετο δίκτυο σχέσεων ανάμεσα σε ξεχωριστά πρόσωπα που αναγνωρίζονται μεταξύ τους διαφορετικά, όλα, όμως, άξια σεβασμού. (Rene Laffite με μετάφραση Χάρης Παπαδόπουλος).

Ξεκίνησα με την τεχνική «Τι νέα;» και, ως στόχος είχα ορίσει να συμμετέχουν σε συζητήσεις, να διηγούνται προσωπικές τους εμπειρίες, να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους και να περιγράφουν γεγονότα. Από την αρχή της σχολικής χρονιάς ξεκινήσαμε να μοιραζόμαστε τα νέα μας, τη Δευτέρα και τη Τετάρτη. Ίσως ένα λάθος που έκανα ήταν ότι ξεκίνησα από νωρίς (Οκτώβριο) και

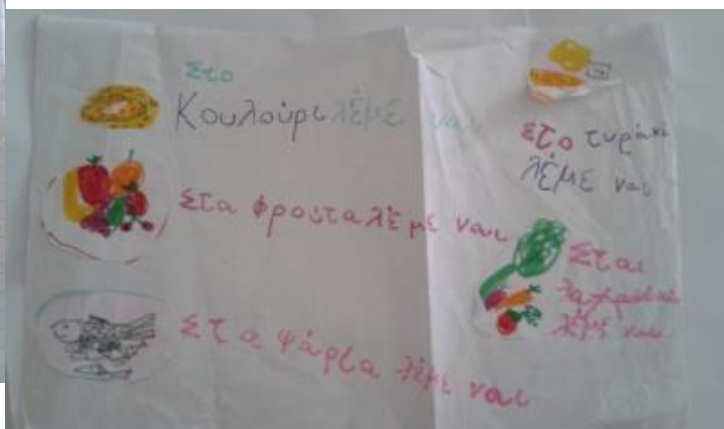
ότι θα έπρεπε να περιμένω λίγο ακόμα μέχρι να δέσει η ομάδα, να οικοδομηθεί η κοινωνική ζωή μέσα στην τάξη.

Τα παιδιά έφερναν ό,τι ήθελαν από το Σαββατοκύριακο. Αρχικά ο χρόνος για όποιο παιδί ήθελε να μιλήσει ήταν 3 λεπτά. Κάθε εβδομάδα ένα παιδί οριζόταν βοηθός κατά αλφαβητική σειρά και κρατούσε το χρόνο με τη βοήθεια μιας κλεψύδρας. Τα παιδιά έδειξαν την πρόθεσή τους να μοιραστούν τα νέα τους. Παρατήρησα ότι σε κάποια παιδιά άρεσε να μιλάνε περισσότερο ενώ κάποια άλλα δε ζητούσαν το λόγο, χρειάζονταν πιο πολύ χρόνο για να ξεκινήσουν να μιλήσουν. Κάποιες φορές ο χρόνος δεν έφθανε για όσα παιδιά είχαν ζητήσει το λόγο. Όσα παιδιά δεν είχαν το χρόνο να μιλήσουν τα μετέφερα την επόμενη φορά. Υπήρξαν αρκετές φορές που χρειάστηκε να υπενθυμίσω κάποιους κώδικες επικοινωνίας (πχ. μιλάω αργά και δυνατά) και να θυμίσω λίγο τη διαδικασία.

Τα παιδιά έφερναν τις περισσότερες φορές «νέα» από οικογενειακές στιγμές, γενέθλια, διηγήσεις με πράγματα που έκαναν μόνα τους ή με το κατοικίδιό τους. Παρατήρησα ότι κάποια παιδιά μετέφεραν πώς βίωσαν μια κατάσταση όπως ένα παιδί που περιέγραψε την πτώση του από το ποδήλατό του και τι ένιωσε. Μέσω αυτής της εμπειρίας του παιδιού συνδέθηκα μαζί του και πραγματοποιήθηκε μια αμοιβαία ανταλλαγή. Ένα άλλο κορίτσι περιέγραψε πώς βίωσε το ταξίδι του με το αεροπλάνο και μοιράστηκε τα συναισθήματά της στην ομάδα. Ένα παιδί που απουσίαζε λόγω ασθένειας όταν επέστρεψε αυτό που μοιράστηκε ήταν ότι η ψαρόσουπα τον έκανε να νιώσει καλύτερα. Επιπλέον κατά τη διάρκεια της χρονιάς ο χρόνος ομιλίας μειωνόταν και τα παιδιά μοιραζόντουσαν τα νέα τους σε λιγότερο από 3 λεπτά. Όσο κυλούσε η χρονιά ακόμα και κάποια παιδιά που αρχικά δε ζητούσαν το λόγο σιγά-σιγά εξοικειώνονταν.

Ακόμα με αφορμή στα πλαίσια του περιβαλλοντικού προγράμματος «Υγιή παιδιά, υγιής πλανήτης» που υλοποιήθηκε τη σχολική χρονιά 2017-2018 τα παιδιά έφεραν να μας παρουσιάσουν τις δημιουργίες τους σε σχέση με το πρόγραμμα.

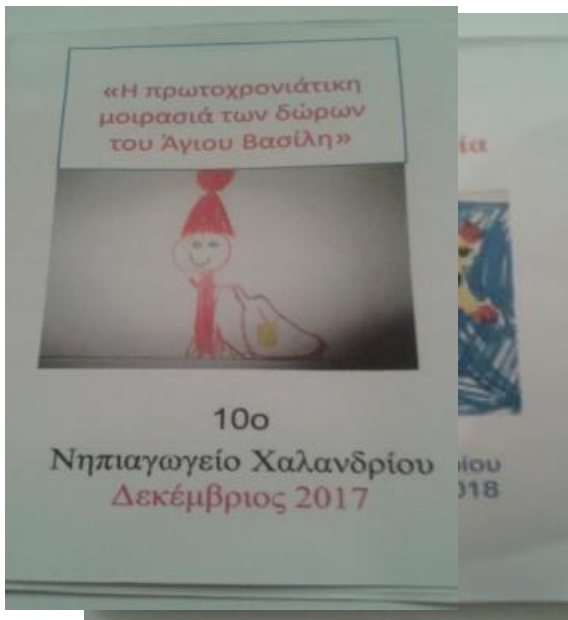

Οι παραπάνω ζωγραφιές των νηπίων αποτέλεσαν το κίνητρο για να παράγουν το δικά τους «Μικρά βιβλία». Τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα με βάση τη θεμελιώδη αρχή του Φρενέ για ανάπτυξη της ελεύθερης έκφρασης και επικοινωνίας, να αφηγηθούν, να αναπτύξουν τη φαντασία τους και να εικονογραφήσουν την ιστορία τους. Τα παιδιά ανταποκρίθηκαν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και συμμετείχαν με χαρά.

Ένα ακόμα μικρό βιβλίο που φτιάξαμε ήταν το Δεκέμβριο για τον Άγιο-Βασίλη. Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν να φτιάξουμε μια ιστορία και αμέσως εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους να συμμετέχουν. Δουλέψαμε στη γωνιά της συζήτησης κάθε φορά από λίγο και όλα τα παιδιά

πρόσθεταν και οτιδήποτε δε τους άρεσε το αφαιρούσα. Όταν ολοκληρώσαμε το κείμενο χωριστήκαμε σε ομάδες. Η δυσκολία που αντιμετωπίσαμε ήταν ότι επειδή ήμασταν ένα τμήμα 24 παιδιών δε συμμετείχαν όλα ταυτόχρονα αλλά μικρές ομάδες. Υπήρχαν και κάποια παιδιά που ήθελαν να φτιάξουν πιο πολλές ζωγραφιές. Το βιβλίο έγινε μέσα σε μια εβδομάδα. Εκείνες οι ημέρες ήταν υπέροχες!

Τέλος, η «**Εξοδος προς την κοινότητα**» είχε σχέση με το δημοτικό που βρίσκεται δίπλα μας. Η δράση μας πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό. Συζητήσαμε πως φαντάζονται ότι θα είναι, τι θα κάνουν εκεί, πώς θα είναι μέσα οι τάξεις. Κάποια παιδιά γνώριζαν επειδή είχαν μεγαλύτερα αδέρφια. Έτσι αποφασίσαμε να πάμε επίσκεψη. Σκεφθήκαμε να πούμε ένα τραγούδι που είχαμε μάθει στη διάρκεια του προγράμματος. Όταν φθάσαμε στην τάξη έγινε γνωριμία, τα παιδιά της πρώτης τάξης μοιράστηκαν τις θέσεις τους, τα χρώματά τους, συνεργάστηκαν και ζωγράρισαν. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε μια δεύτερη κοινή δράση με τμήμα της πρώτης δημοτικού στην ώρα της γυμναστικής με ομαδικά παιχνίδια. Υπήρχε θετική ανταπόκριση από τα παιδιά που και στις δυο δράσεις συμμετείχαν με ενθουσιασμό!

2ο Νηπιαγωγείο Περάματος

**Από την ψηφιακή αφήγηση στα μικρά βιβλία:
Μια σχέση αμφίδρομη**

Τσαπάρα Μαρία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αφορά μια έρευνα δράσης που πραγματοποιήθηκε στο Νηπιαγωγείο. Μέσα από την έρευνα δράσης αναδείχθηκε η εκπαιδευτική διάσταση της Ψηφιακής Αφήγησης και η ανάδειξη της ως δυναμικού εργαλείου για την ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης και γραφής στο Νηπιαγωγείο, αλλά και την άμεση σύνδεση της με την τεχνική των μικρών βιβλίων της Παιδαγωγικής Freinet. Η έρευνα δράσης, έδωσε την ευκαιρία στην εκπαιδευτικό να αναλάβει διπλό ρόλο ως εκπαιδευτικός - ερευνητής. Μέσα από τον διαρκή αναστοχασμό και την αξιολόγηση των δεδομένων που συλλέχτηκαν, τον επανασχεδιασμό των δράσεων, αναδείχτηκαν στρατηγικές μάθησης, που είχαν ως αποτέλεσμα την βελτίωση των παιδαγωγικών πρακτικών και της εκπαιδευτικής διαδικασίας ενώ οι μαθητές ανέπτυξαν δεξιότητες του 21ου αιώνα, όπως η συνεργασία, η επικοινωνία, η δημιουργικότητα και η αξιοποίηση των ΤΠΕ.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Νηπιαγωγείο, ψηφιακή αφήγηση, μικρά βιβλία, Παιδαγωγική Freinet

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δημιουργία ιστοριών από τους ίδιους τους μαθητές, βασίζεται στην ανάγκη τους για έκφραση και επικοινωνία. Η μετατροπή τους σε ψηφιακές, συμβάλλει στην εμπλοκή τους, σε μια διαδικασία πολυσήμαντη, μετατρέποντας τους σε ενεργούς δημιουργούς παρά σε παθητικούς καταναλωτές των πολυμέσων (Ohler, 2006). Η σύνδεση της ψηφιακής αφήγησης με τα Μικρά Βιβλία της Παιδαγωγική Freinet, αναπτύσσει την δημιουργικότητα, συμβάλλει στην ανάπτυξη της σκέψης και στην καλλιέργεια στοχαστικών διαθέσεων.

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ FREINET: ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΒΙΒΛΙΑ

Η παιδαγωγική Freinet, οραματίζεται ένα σχολείο ανοικτό για όλους τους μαθητές, λαϊκό και ανοικτό στην κοινότητα. Ο Freinet, χρησιμοποιώντας τον όρο λαϊκός, κάνει λόγο για μια παιδαγωγική προσανατολισμένη στα λαϊκά στρώματα. (Καρακατσάνη & Νικολοπούλου 2016). Γίνεται αναφορά σε ένα σχολείο όπου η εμπιστοσύνη, ο ενθουσιασμός και η συνεργασία μπορούν να οδηγήσουν στη σχολική επιτυχία. Οι μαθητές μαθαίνουν να αλληλεπιδρούν, να λαμβάνουν κοινές αποφάσεις, έχοντας ενεργό ρόλο, να παρατηρούν, να συζητούν και να ερευνούν (Nowak - Fabrykowski, 1992).

Η Παιδαγωγική Freinet βασίζεται τόσο σε θεμελιακές παιδαγωγικές αρχές όσο και σε κατάλληλες τεχνικές και εργαλεία (Λάχλου 2017). Παιδαγωγικές αρχές όπως η συνεργασία και η πολιτειότητα, η κοινοτική –συνεταιριστική οργάνωση της σχολικής ζωής, η ελεύθερη έκφραση και επικοινωνία, η «φυσική» μέθοδος μάθησης, η έρευνα- πειραματικός ψηλαφισμός, η σύνδεση του σχολείου με την κοινότητα-κοινωνία (Λάχλου, 2017).

Οι τεχνικές της Παιδαγωγικής Freinet αφορούν την επικοινωνία και την ελεύθερη έκφραση, την ανάλυση του περιβάλλοντος, την εξατομίκευση και προσωποποίηση και τη συνεργατική οργάνωση και ζωή. Τα εργαλεία της Παιδαγωγικής Freinet αφορούν εργαλεία: εκμάθησης, διαχείρισης, αξιολόγησης, έκφρασης και μεθοδολογίας (Παιδαγωγική ομάδα "Το Σκασιαρχείο, 2017).

Τα μικρά βιβλία μαζί με το τυπογραφείο, τη σχολική εφημερίδα, την αλληλογραφία και τον κινηματογράφο αποτελούν εργαλεία και τεχνικές έκφρασης και επικοινωνίας. Οι μαθητές μαθαίνουν γραφή και ανάγνωση μέσω αυτών των τεχνικών - εργαλείων. Τα μικρά βιβλία όπως αναφέρει η Λάχλου (2017), είναι μια δημιουργική εργασία, όπου δίνεται η δυνατότητα σε κάθε μαθητή να αναπτύξει γνωστικές, κοινωνικές και γλωσσικές δεξιότητες μέσα από τη βιωματική μάθηση, κινητοποιώντας τους να γράψουν και να διαβάσουν. Επιπροσθέτως αναπτύσσονται δεξιότητες όπως η συνεργασία, η δημιουργικότητα, η κριτική σκέψη και η επικοινωνία, δεξιότητες που καθιστούν τον ενεργό πολίτη του 21ου αιώνα.

Οι μαθητές μαθαίνουν μέσα από τα ίδια τους τα έργα, μαθαίνουν πως να μαθαίνουν. Σύμφωνα με τον D. Sènore (2008, στο Λάχλου, 2017), τα Μικρά βιβλία είναι ένα μαγικό μέσο για να κινητοποιήσουμε την ενέργεια των μαθητών ώστε να καταλαβαίνουν το νόημα αυτών που μαθαίνουν στο σχολείο Παράλληλα μπορούν να αξιοποιηθούν κατά την ενασχόληση των μαθητών με ποικίλα γνωστικά αντικείμενα, συμβάλλοντας στην καλύτερη ανάπτυξη ποικίλων δεξιοτήτων, δίνοντας καλύτερο νόημα στη μαθησιακή διαδικασία (Bordallo et Ginestet, 1993, Huber, 2005, στο Λάχλου, 2017).

Κατά τη Λάχλου (2017), η ιδέα των μικρών βιβλίων ξεκίνησε το 2001 στο σχολείο Garcia Lorca de Vault-en-Velin (Rhône). Η δράση τους οφείλει πολλά στο ICEM (Institut coopératif de l'école moderne -Pédagogie Freinet). Τα Μικρά Βιβλία σε αυτό το πνεύμα εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα το 2011 ως αποτέλεσμα της συνεργασίας του 2ου Δημοτικού Λαυρίου και του Δημοτικού Σχολείου Πισκοκέφαλου, Σητείας με εκπαιδευτικούς τη Σοφία Λάχλου και την Αννί Τερζιάν αντίστοιχα, ενώ αξιοποιήθηκαν στην εκπαιδευτική διαδικασία κατά τα σχολικά έτη 2016 - 2018 στο πλαίσιο του Πιλοτικού προγράμματος επιμόρφωσης και εφαρμογής της Παιδαγωγικής Freinet στη δημόσια εκπαίδευση.

Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ

Η ψηφιακή αφήγηση είναι μια ενεργητική και όχι παθητική διαδικασία, που δημιουργεί ατμόσφαιρα ενθουσιασμού και διασκέδασης εμπλέκει τους μαθητές σε μεγάλο βαθμό στην μαθησιακή διαδικασία (Benmayor, 2008) . Με αυτό τον τρόπο δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να ασχοληθούν με θεματικές που άπτονται των ενδιαφερόντων τους, δουλεύοντας ταυτόχρονα σε ένα αυθεντικό πλαίσιο (Coventry, 2009). Σύμφωνα με τους Robin και Pierson (2005), η ψηφιακή αφήγηση μπορεί να ενταχθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα. Η αφήγηση ιστοριών αποτελεί μια διαδικασία, η οποία συναντάται τα τελευταία χρόνια στον χώρο του Νηπιαγωγείου, ενισχύοντας ένα σύνολο δεξιοτήτων γραμματισμού (Μουταφίδου & Μπράτιτσης, 2013).

Καθοριστικό ρόλο κατά τη δημιουργία ψηφιακών ιστοριών στο Νηπιαγωγείο κατέχει και ο εκπαιδευτικός. Ο ρόλος του είναι ενθαρρυντικός και υποστηρικτικός προσαρμόζοντας τις δραστηριότητες στο μαθησιακό επίπεδο των μαθητών. Όταν οι εκπαιδευτικοί δημιουργούν ευκαιρίες, μέσα σε ένα κατάλληλα οργανωμένο μαθησιακό πλαίσιο, οι μαθητές μπορούν να

δηγηθούν τις δικές τους ιστορίες, να μοιραστούν προσωπικές τους εμπειρίες και βιώματα (Ahn, 2011). Μέσα από την δημιουργία των δικών τους ιστοριών δίνεται η δυνατότητα να οργανώσουν τις σκέψεις τους αναπτύσσοντας ταυτόχρονα δεξιότητες γραφής και αφηγηματικές δεξιότητες (Gakhar & Thompson, 2007).

ΕΡΕΥΝΑ - ΔΡΑΣΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Η έρευνα - δράση έλαβε χώρα σε ένα νηπιαγωγείο του Νομού Αττικής. Στην έρευνα δράσης συμμετείχαν 22 παιδιά (13 νήπια/ 9 προνήπια, 11 αγόρια/ 11 κορίτσια). Ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της έρευνας δράσης, θέλοντας να συνδεθεί η θεωρία με την πράξη, να επιλυθούν προβληματικές καταστάσεις και να εμπλουτιστεί το εκπαιδευτικό έργο της εκπαιδευτικού/ ερευνήτριας (Αυγητίδου, 2014). Ακολουθήθηκαν τα τέσσερα βήματα της έρευνας δράσης κατά τον O' Leary (2004), παρατήρηση, στοχασμός, σχεδιασμός και δράση.

Ο βασικός προβληματισμός ήταν η δυσκολία των παιδιών να αξιοποιήσουν την τεχνική - εργαλείο της παιδαγωγικής Freinet. Παρατηρήθηκε ότι οι ιστορίες τους δεν είχαν δομή, δεν βασίζονταν σε κάποιο σενάριο, δεν είχαν αρχή, μέση και τέλος, πολλές φορές ήταν μια απλή αποτύπωση γεγονότων ασύνδετων μεταξύ τους. Για το λόγο αυτό η εκπαιδευτικός ερευνήτρια αναζητώντας στη βιβλιογραφία ένα εργαλείο το οποίο θα μπορέσει να ενισχύσει τα παραπάνω στοιχεία, με έναν ευχάριστο, ελκυστικό και δημιουργικό τρόπο που να βασίζεται στη συνεργασία, οδηγήθηκε στην αξιοποίηση της Ψηφιακής Αφήγησης στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Για τη δημιουργία της ψηφιακής αφήγησης ακολουθήθηκαν τα 8 βήματα της Samantha Morra (2013). 1) Ιδέα, 2) Ερευνώ/Ανακαλύπτω/ Μαθαίνω, 3) Σενάριο, 4) Εικονογραφημένο σενάριο, 5) Προσθήκη πολυμέσων, 6) Ενοποίηση των στοιχείων, 7) Κοινοποίηση και 8) Ανατροφοδότηση/ αναστοχασμός. Δημιουργήθηκαν 8 ιστορίες από τους μαθητές, δίνοντας έμφαση κάθε φορά σε ένα βήμα της ψηφιακής αφήγησης, προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή η διαδικασία. Η εκπαιδευτικός ερευνήτρια, μέσα από την παρατήρηση των παιδιών και την τήρηση ημερολογίου καθ' όλη τη διάρκεια της δημιουργίας των ψηφιακών ιστοριών, πραγματοποίησε τον δικό της αναστοχασμό. Αξιοποιήθηκαν παράλληλα δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσα από τις συζητήσεις - συνεντεύξεις με τα παιδιά αλλά την αξιολόγηση κάθε ιστορίας μετά την ολοκλήρωσή της. Στην πορεία της δράσης αξιοποιήθηκε ένα απλό storyboard (6 καρτέ), το οποίο ήταν πάντοτε διαθέσιμο σε κάθε παιδί, δίνοντας τη δυνατότητα για τη δημιουργία των δικών τους ιστοριών είτε σε ατομικό επίπεδο είτε σε επίπεδο ομάδας κατά τη διάρκεια των ελεύθερων δραστηριοτήτων. Η

εκπαιδευτικός εισήγαγε εκ νέου την τεχνική των μικρών βιβλίων εξασφαλίζοντας όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη δημιουργία τους (Λάχλου, 2017).

- Προώθηση της διαθεματικότητας και των βιωματικών δράσεων στο σχολείο.
- Τεχνολογικός εξοπλισμός και Χρήση διαδικτύου, κατάλληλα λογισμικά προγράμματα σε Η/Υ και πρόσβαση των μαθητών σε υπολογιστή
- Συνεργασία συναδέλφων και της διεύθυνσης του σχολείου

Για τη δημιουργία των μικρών βιβλίων ακολουθήθηκαν και πάλι τα οκτώ στάδια της ψηφιακής αφήγησης (Morra, 2013). Οι μαθητές εργάστηκαν τόσο ατομικά όσο και σε επίπεδο μικρών ομάδων ή της ολομέλειας. Για τη μεγαλύτερη διευκόλυνση των μαθητών εκτυπώθηκε ένα πρότυπο για τη δημιουργία μικρών βιβλίων. Η ιδέα κάθε παιδιού ή κάθε ομάδας, γινόταν μια μικρή ιστορία την οποία κατέγραφε η εκπαιδευτικός. Με την αξιοποίηση του πίνακα διάταξης, κάθε ιστορία χωριζόταν σε 6 καρτέ, ενώ στη συνέχεια οι μαθητές μετέφεραν τις εικόνες είτε ψηφιακά είτε αναλογικά στο πρότυπο των μικρών βιβλίων. Μετά την ενοποίηση των στοιχείων της ιστορίας κάθε μικρό βιβλίο κοινοποιούνταν στην ολομέλεια της τάξης αλλά και στο blog του σχολείου προκειμένου να είναι διαθέσιμο στο ευρύ κοινό. Κατά τη διαδικασία της κοινοποίησης ενός μικρού βιβλίου στην ολομέλεια της τάξης γινόταν η ανατροφοδότηση και η αξιολόγηση του παραγόμενου προϊόντος. Παράλληλα υπήρχε η δυνατότητα επεξεργασίας ενός ολοκληρωμένου μικρού βιβλίου από μια άλλη ομάδα μαθητών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων πρωτότυπων ιστοριών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από την παρούσα έρευνα δράσης, η εκπαιδευτικός ερευνήτρια με την αξιοποίηση της Ψηφιακής Αφήγησης σε συνδυασμό με τα μικρά βιβλία της Παιδαγωγικής Freinet, παρείχε ένα πλαίσιο στήριξης (scaffolding), κινητοποιώντας τους μαθητές στην ανάπτυξη γλωσσικών, συνεργατικών δεξιοτήτων αλλά και επικοινωνίας και έκφρασης. Οι μαθητές βρίσκονταν σε όλη τη διάρκεια της έρευνας δράσης στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, ενώ οι προτάσεις τους αξιοποιήθηκαν, οδηγώντας στον επανασχεδιασμό των δραστηριοτήτων. Με αυτό τον τρόπο επιτεύχθηκε η ανοικτή κυκλική-σπειροειδής διαδικασία, που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της έρευνας δράσης (O'Leary, 2004), ενώ σε αυτή τη διαδικασία συνέβαλε και ο διαρκής

αναστοχασμός τόσο από την πλευρά της εκπαιδευτικού ερευνήτριας όσο και από την πλευρά των μαθητών.

Τα μικρά βιβλία που δημιουργήθηκαν σε σύγκριση με την πρώτη προσπάθεια εισαγωγής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία είχαν καλύτερη δομή, οι ιστορίες είχαν αρχή, μέση και τέλος (Ballast, Stephens & Radcliffe, 2008). Ο λόγος των μαθητών ήταν αρκετά περιεκτικός, ενώ οι ιστορίες που δημιουργήθηκαν αφορούσαν, την καθημερινότητα των παιδιών, σημαντικές στιγμές, αποτύπωση των γνώσεων που είχαν κατακτήσει, φανταστικές ιστορίες. Η χρήση του πίνακα διάταξης (storyboard), διευκόλυνε την τοποθέτηση των γεγονότων σε λογική σειρά, αναδεικνύοντας κενά ή παραλήψεις (Μουταφίδου & Μπράτιτσης, 2013). Από τις καταγραφές που πραγματοποιήθηκαν σε όλη τη διάρκεια της έρευνας δράσης αλλά και από τη δημιουργία των ψηφιακών ιστοριών και των μικρών βιβλίων, προκύπτει πως η συνδυαστική αξιοποίηση των δυο προσεγγίσεων συνετέλεσε στο να εξελιχθεί η σκέψη των μαθητών. Η ψηφιακή αφήγηση και τα μικρά βιβλία λειτούργησαν ως μέσο έκφρασης των ιδεών και των απόψεων των μαθητών αλλά και του διαμοιρασμού τους με το κοινό. Τόσο η χρήση της τεχνολογίας, όσο και δημοσίευση των μικρών βιβλίων και των ψηφιακών ιστοριών που δημιουργήθηκαν από τους ίδιους τους μαθητές, αποτέλεσε ένα ισχυρό κίνητρο μάθησης και συνεργασίας (Robin & Pierson, 2005). Αξίζει να αναφερθούν τα λόγια ενός μαθητή "όταν κάναμε μια ιστορία την θέλαμε όλοι αλλά μόνο ένας μπορούσε να την πάρει σπίτι. Τώρα μπορούμε όλοι, τώρα κάνουμε πιο πολλές ιστορίες"

Η αυτενέργεια των μαθητών στο επίπεδο δημιουργίας μικρών βιβλίων αναπτύχθηκε ιδιαίτερα, ενώ διάχυτος ήταν ο ενθουσιασμός τους. Οι περισσότεροι μαθητές ανέφεραν ότι τους άρεσε ιδιαίτερα η διαδικασία της δημιουργίας τόσο ψηφιακών ιστοριών όσο και των μικρών βιβλίων, γεγονός που προκύπτει από τις απαντήσεις τους "Μου άρεσε που όλες οι ιστορίες ήταν διαφορετικές", "Ξέρω να κάνω πολύ καλά μικρά βιβλία και βοηθάω τους φίλους μου" "Μου άρεσε που φτιάξαμε παρέα με τους φίλους μας ιστορίες", φάνηκε να έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους (Ware, 2006), αλλά ακόμη και αν εμφανίζοντας δυσκολίες έσπευδαν να ζητήσουν τη βοήθεια των συμμαθητών τους. Μαθητές οι οποίοι δεν συμμετείχαν αρχικά, άρχισαν να συμμετέχουν πιο ενεργά ενώ αναφορικά με το κομμάτι της καταγραφής του σεναρίου των μικρών βιβλίων, γινόταν και πάλι με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού, εντούτοις υπήρξε ένας μικρός αριθμός παιδιών που ξεκίνησε να γράφει μόνο του τις ιστορίες τους.

Από τα παραπάνω προκύπτει η εκπαιδευτική διάσταση της Ψηφιακής Αφήγησης και η ανάδειξη της ως δυναμικού εργαλείου για την ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης και γραφής στο

Νηπιαγωγείο, αλλά και την άμεση σύνδεση της με την τεχνική των μικρών βιβλίων της Παιδαγωγικής Freinet. Οι μαθητές μετατράπηκαν σε δημιουργούς και παραγωγούς ψηφιακών ιστοριών και μικρών βιβλίων (Handler - Miller, 2014). Ανέπτυξαν και καλλιέργησαν δεξιότητες επικοινωνίας, συνεργασίας, λήψης αποφάσεων, στο πλαίσιο της ομάδας και συνεργάστηκαν με τους συμμαθητές τους για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δράσης δεν μπορούν να γενικευτούν καθώς περιορίζονται σε μικρών δείγμα μαθητών. Εντούτοις μπορούν να αποτελέσουν το έναυσμα για τη διενέργεια νέων ερευνών, συμβάλλοντας στην αποτελεσματική αξιοποίηση των δυο προσεγγίσεων από τους εκπαιδευτικούς στην εκπαιδευτική διαδικασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ahn, J. (2011). Review of Children' s Identity Construction via Narratives. *Creative Education*, Vol.2, No. 5, 415-417.

Ballast, K., Stephens, L. & Radcliffe, R. (2008). The Effects of Digital Storytelling on Sixth Grade Students' Writing and Their Attitudes about Writing. In K. McFerrin, R. Weber, R. Carlsen & D. Willis (Eds.), *Proceedings of SITE 2008--Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 875-879). Las Vegas, Nevada, USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved June 25, 2018 from <https://www.learntechlib.org/primary/p/27281/>.

Benmayor, R. (2008). Digital Storytelling as a Signature Pedagogy for the New Humanities. *Arts and Humanities in Higher Education: An International Journal of Theory, Research and Practice*. V. 7,pp 188-204.

Bordallo, I., Ginestet, J-P. (1993). *Pour une pédagogie du projet*, Paris, Hachette.

Coventry, M. (2009). From narrative to database: multimedia inquiry in a cross-classroom scholarship of teaching and learning study. Διαθέσιμο στο: <http://www.academiccommons.org/commons/essay/narratine-database>.

Gakhar, S. & Thompson, A. (2007). DIGITAL STORYTELLING: Engaging, Communicating, and Collaborating. In R. Carlsen, K. McFerrin, J. Price, R. Weber & D. Willis (Eds.), *Proceedings*

of SITE 2007--Society for Information Technology & Teacher Education International Conference (pp. 607-612). San Antonio, Texas, USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved June 28, 2018 from <https://www.learntechlib.org/primary/p/24609/>.

Handler - Miller, C. (2014). Digital Story Telling: A creator's guide ot interactive entertainment. Burlington: Focal Press.

Huber, M., 2005, Apprendre en projets, Lyon, Chronique Sociale.

Morra S. (2013). 8 Steps To Great Digital Storytelling. Διαθέσιμο στο <https://samanthamorra.com/2013/06/05/edudemic-article-on-digital-storytelling>.

Nowak - Fabrykowski, C. (1992) Freinet's concept of teachers and theory of teaching, in Mc Gill Journal of education, Vol 27, No 1.

Ohler, J. (2006). The world of digital storytelling. Educational Leadership, 63(4), 44-47 .

O'Leary, Z. (2004) The Essential Guide to Doing Research. London: Sage. Chapter Three. Διαθέσιμο στο: <http://www.gdufs.biz/olearychapter03.pdf>.

Robin, B. R., & Pierson, M. E. (2005). A multilevel approach to using digital storytelling in the classroom. Paper presented at the Annual Meeting of the Society for Information Technology Teacher Education. Phoenix, AZ.

Sénore, D. (2008). Des romans d'école font école et sens, revue des Cahiers Pédagogiques no 463.

Ware, P. D. (2006). From sharing time to showtime! Valuing diverse venues for storytelling in technology-rich classrooms. Language Arts, 84 (1), 45-54.

Αυγητίδου, Σ. (2014). Οι εκπαιδευτικοί ως ερευνητές και ως στοχαζόμενοι επαγγελματίες. Αθήνα: Gutenberg.

Λάχλου, Σ. (2017). Το Μικρό Βιβλίο: Μια πρόταση για συνεργασία, έκφραση και επικοινωνία, στο Celestin Freinet (2017), Συλλογικό έργο. Θεσμική και κριτική παιδαγωγική, για ένα ελεύθερο, ανοιχτό κα συνεργατικό σχολείο. Αθήνα: Οι εκδόσεις των συναδέλφων.

Λάχλου, Σ. (2016). Παιδαγωγικές αρχές και τεχνικές Freinet στο δημόσιο σχολείο. Διαθέσιμο στο: <https://skasiarxeio.wordpress.com>

Μουταφίδου, Α., & Μπράτιτσης, Θ. (2013). Ψηφιακή Αφήγηση και δημιουργική γραφή: δύο παράλληλοι κόσμοι με κοινό τόπο. Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου Δημιουργικής Γραφής, Αθήνα 4-6 Οκτωβρίου 2013. Διαθέσιμο στο: <https://www.academia.edu/24841932>

6^ο Νηπιαγωγείο Πειραιά και Νηπιαγωγείο Ροδόπολης

Νάκου Αλεξάνδρα, Μελιάδου Ελένη

Η συνεργατική τάξη στο νηπιαγωγείο

Περίληψη

Πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι κύριος στόχος της εκπαίδευσης σήμερα είναι να εφοδιάσει τα παιδιά με γνώσεις, δεξιότητες και αξίες που χρειάζονται για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά ως πολίτες σε μια δημοκρατική κοινωνία (Batho, 1990). Το παιδί όντας μέλος μιας οικογένειας, μιας συνοικίας, ενός χωριού ή μιας πόλης, βιώνει μέσα στο μικρόκοσμό του τις απαιτήσεις, τους συμβιβασμούς και τις συγκρούσεις που συνεπάγεται η οργανωμένη κοινωνικά ζωή.

Έχοντας ως γνώμονα τις αξίες της δημοκρατίας και της ενεργής συμμετοχής, δύο δημόσια νηπιαγωγεία σε διαφορετικές περιοχές της Αττικής, πειραματίζονται με δύο από τις τεχνικές που προτάθηκαν στην επιμόρφωση για τον Celestine Freinet, η πρώτη είναι «το Συμβούλιο της τάξης» και η δεύτερη είναι το «Τι Νέα;». Κατά την εφαρμογή των τεχνικών οι δύο νηπιαγωγοί κατέγραφαν τη διαδικασία, συζητούσαν τα προβλήματα και τις προοπτικές αποτυπώνοντας τη διαδικασία και τα αποτελέσματά. Στην παιδαγωγική Φρενέ, η συν-εργασία γίνεται για να ξεπεραστούν τα όρια της σχολικής τάξης και του σχολείου και αποτελεί μια ενεργή δράση για την κοινότητα και το κοινωνικό σύνολο όπως αναφέρει στο ιστολόγιο της η Παιδαγωγική ομάδα Σκασιαρχείο. Συγκεκριμένα, τα δύο τμήματα εφάρμοσαν το θεσμό του σχολικού συμβουλίου και των νέων επί δύο συναπτά σχολικά έτη, όσο δηλαδή διήρκεσε και επιμόρφωση στα αντίστοιχα θέματα. Παράλληλα επικοινωνούν μέσω διαδικτύου ώστε οι μαθητές να συνομιλήσουν για τις κοινές τους εμπειρίες και δράσεις.

1. Τι μας ώθησε να ασχοληθούμε με την παιδαγωγική Φρενέ

Έχοντας κοινό ερευνητικό ενδιαφέρον τη δημοκρατική παιδεία και κατ' επέκταση την καλλιέργεια δημοκρατικού κλίματος στο νηπιαγωγείο, επιδιώξαμε να ερευνήσουμε τη συμβολή των τεχνικών αυτών προς αυτή την κατεύθυνση.

Βασικό ρόλο διαδραμάτισε και η από κοινού παρακολούθηση του επιμορφωτικού σεμιναρίου του Ι.Ε.Π. με θέμα: Υλοποίηση Πιλοτικού Προγράμματος για την εφαρμογή της Παιδαγωγικής Freinet στη δημόσια εκπαίδευση, στη διαμόρφωση και επιλογή των συγκεκριμένων τεχνικών. Η δημοκρατία στην τάξη αποκτά ουσιαστικό νόημα όταν το σχολείο συναντά την

κοινωνία και όταν οι μαθητές εφαρμόζουν καθημερινά τις δημοκρατικές διαδικασίες σε πραγματικές καταστάσεις και ρεαλιστικά προβλήματα. Με δεδομένο τον προβληματισμό ότι στις τάξεις μας συναντούμε κοινωνική ανισότητα δημιουργείται η ανάγκη να κινητοποιήσουμε τους μαθητές μας να συζητήσουν για όσα τους αφορούν και να μη μείνουμε αμέτοχοι στην πραγματικότητα τους. Επίσης είχαμε ανάγκη να τονώσουμε το αίσθημα αλληλεγγύης στην σχολική κοινότητα και κυρίως θέλαμε να δοκιμάσουμε τα όρια ενός πραγματικά δημοκρατικού μοντέλου μάθησης και συνύπαρξης.

Το νηπιαγωγείο, ως μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος, ακολουθεί τις βασικές αρχές της εκπαίδευσης και των αναλυτικών προγραμμάτων, μία από τις οποίες είναι η διαμόρφωση δημοκρατικών και υπεύθυνων πολιτών μέσα από ρεαλιστικές συνθήκες μάθησης και βίωσης. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η έννοια της δημοκρατίας στο νηπιαγωγείο στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) (2001) προσεγγίζεται από τις δύο βασικότερες μορφές της, αφενός τη συνταγματική μέσα από σχέδια εργασίας που σχετίζονται με τις εκλογές, το πολίτευμα, τους νόμους και κανόνες, αφετέρου τη συμμετοχική που αναφέρεται κυρίως σε ενίσχυση της δημοκρατικής συνείδησης. Κοινός προβληματισμός μας υπήρξε πως η εφαρμογή με συστηματικό και θεσμικό τρόπο εκπαιδευτικών τεχνικών συνεργατικής τάξης θα μπορούσε να ενισχύσει περισσότερο το δημοκρατικό κλίμα στην τάξη μας και κυρίως πως οι τεχνικές αυτές θα επηρέαζαν μακροπρόθεσμα τη συμπεριφορά και την αλληλεπίδραση των μαθητών μας.

Παράλληλα, υπήρξε προβληματισμός για τη μία εκπαιδευτικός που εργάζεται σε ολόημερο τμήμα νηπιαγωγείου εάν θα δημιουργήσει σύγχυση στα παιδιά ο διαφορετικός τρόπος λειτουργίας και οργάνωσης της τάξης και των προβλημάτων με την εναλλαγή των εκπαιδευτικών. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα της προσχολικής εκπαίδευσης είναι δομημένο με τέτοιο τρόπο που δημιουργεί συχνά δυσκολίες τόσο στη συνεργασία τμημάτων και εκπαιδευτικών (αφού συχνά δεν προβλέπεται κοινή ώρα συνεργασίας πρωινού και ολόημερου και συγκεκριμένα στο νηπιαγωγείο με το νέο Προεδρικό διάταγμα η κοινή ώρα συνεργασίας των εκπαιδευτικών έχει καταργηθεί) όσο και σε δράσεις παρουσίασης της δουλειάς που γίνεται όσο και των ίδιων των παιδιών προς την κοινότητα.

Τέλος, μία βασική προβληματική είναι και η αποδοχή αλλά και η κατανόηση από την πλευρά των γονέων για την ενίσχυση της αυτενέργειας αλλά και την ενίσχυση της διαδικασίας λήψης απόφασης από τα ίδια τα παιδιά. Πολλοί γονείς θεωρούν –ειδικά σε πιο παραδοσιακά περιβάλλοντα- πως τα παιδιά δεν μπορούν να κατανοήσουν την έννοια της ευθύνης και κυρίως

δεν μπορούν να έχουν άποψη πάνω σε θέματα ευθύνης και υποχρέωσης. Άλλωστε στις μέρες μας γίνεται και η συζήτηση για παιδική πολιτειότητα σύμφωνα που όπως διερωτάται και ο Milne (2013) είναι μία πραγματικότητα ή μία ιδεατή και ρομαντική θεώρηση των πραγμάτων και των καταστάσεων;

2. Ο χώρος, ο χρόνος και το πλαίσιο δράσης

2.1 Το συμβούλιο

Τα παιδιά υιοθετούν κοινούς σκοπούς και εργάζονται για την επίτευξή τους προσφέροντας ευκαιρίες ισότιμης συμμετοχής στην αντιμετώπιση προβλημάτων που αναδύονται στην ομάδα (Sole & Freits, 2005), αλλά και στο σχολικό περιβάλλον.

Στο πλαίσιο αυτό τα αναλυτικά προγράμματα εκτός από ακαδημαϊκές γνώσεις προσπαθούν να καλλιεργήσουν στάσεις και δεξιότητες, οι οποίες οδηγούν στη δημιουργία δημοκρατικών, ενεργών και υπεύθυνων πολιτών. Μία τέτοια δραστηριότητα είναι και το συμβούλιο τάξης όπως αυτό έχει αναλυθεί μέσα στα κείμενα του Celestine Freinet.

Ο Γάλλος παιδαγωγός στα κείμενά του ισχυρίζεται ότι αν η αλυσίδα της συμπεριφοράς του παιδιού εξακολουθεί να διαμορφώνεται αξίζει να προστεθεί και ο κρίκος της δημοκρατικής συνείδησης, και αυτό θα επιτευχθεί με την επιλεγμένη μίμηση δημοκρατικών διαδικασιών (Freinet, 1955). Ας προσθέσουμε στα παραπάνω την παραδοχή ότι τα παιδιά δεν εσωτερικεύουν αδιάκριτα τις συνήθειες του κοινωνικού τους περιβάλλοντος αλλά προσπαθούν να τις αντιληφθούν μέσα από κοινωνική πραγματικότητα στην οποία συμμετέχουν οι ίδιοι και οι συνομήλικοί τους (Thornberg & Elvstrand, 2012). Επομένως, η καθημερινή πρακτική της δημοκρατίας είναι εκείνη που δίνει πνοή και δύναμη στην έννοια της δημοκρατίας και βοηθά τους μαθητές να την κατανοήσουν μέσα από τα δικά τους μάτια.

Το μαθητικό συμβούλιο είναι μία δραστηριότητα που ευνοεί τη δημιουργία κατάλληλου κλίματος στην τάξη. Εκεί ο εκπαιδευτικός δίνει στους μαθητές αφενός την ελευθερία και τη δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους, αφετέρου να σέβονται τις διαφορετικές απόψεις, έτσι ώστε να μάθουν μέσα από την εμπειρία και τη δοκιμή. Με αυτόν τον τρόπο διαπαιδαγωγούνται σε ζητήματα ανθρωπισμού, αξιοπρέπειας, αλληλεγγύης και δίκαιου αγώνα, ενώ αναπτύσσουν ενδιαφέρον για το κοινό καλό, ώστε τα παιδιά να προετοιμάζονται για έναν ενεργητικό ρόλο στην κοινωνία (Γκλιάου & Γουργιώτου, 2006). Από τη στιγμή που οι εκπαιδευτικοί γίνονται ακροατές

και «ακούν» με ενεργητικό τρόπο τα συναισθήματα και τις απόψεις των μαθητών, την ίδια στιγμή που οι ίδιοι μαθαίνουν να ακούν και να αποδέχονται τις διαφορετικές οπτικές γωνίες μίας θεματικής τους κατευθύνουμε στο να χρησιμοποιούν στρατηγικές επίλυσης συγκρούσεων, να προωθούν το διάλογο και να μαθαίνουν ενεργώντας. Άλλωστε οι αρχές της δημοκρατίας εμπεδώνονται και μπορούν να αξιοποιηθούν (Berman, 1990, Mullins, 1990) μόνο μέσα από την πρακτική εφαρμογή τους στην καθημερινότητα.

Η εκπαιδευτική δράση που παρουσιάζεται στη συγκεκριμένη εργασία, υλοποιήθηκε σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και αφορά στην εισαγωγή των παιδιών στην έννοια της δημοκρατίας και γενικότερα στην έννοια του «πολίτη» μέσα από το σχολικό συμβούλιο. Το περιεχόμενό της είναι απόλυτα συμβατό με τους γενικούς και ειδικούς σκοπούς του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (Α.Π.Σ.) και του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το νηπιαγωγείο, όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην έννοια του πολίτη και στην καλλιέργεια των δημοκρατικών διαδικασιών μέσα από βιωματικές καταστάσεις προβληματισμού στο Νηπιαγωγείο. Το συμβούλιο τάξης με νήπια και προνήπια δύο νηπιαγωγείων αναπτύσσει τις κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών, εισάγοντας προβληματισμούς για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις όταν είμαστε μέλη ενός συνόλου, δημιουργώντας ευκαιρίες συμμετοχής σε όλα τα παιδιά για συζητήσεις και για τη λήψη αποφάσεων.

Οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν οδήγησαν τα παιδιά των νηπιαγωγείων στη σταδιακή διαμόρφωση της έννοιας της κοινότητας οδηγώντας στη μεταμόρφωση της τάξης από σύνολο ατόμων σε κοινότητα προσώπων.

2.3 Στοιχεία εφαρμογής- Πως ξεκίνησε η δράση

Η εκπαιδευτική αυτή πρόταση πραγματοποιήθηκε στο υποχρεωτικό πρωινό τμήμα του 6^{ου} Νηπιαγωγείου Πειραιά και στο υποχρεωτικό πρωινό και ολόήμερο του

Εικόνα 1. Πίνακας συμβουλίου πριν τη διεξαγωγή του

Νηπιαγωγείου Ροδόπολης για δύο σχολικά έτη και συγκεκριμένα από τα έτη 2016-2017 και 2017-2018. Η υλοποίηση των μαθητικών συμβουλίων την πρώτη σχολική χρονιά διήρκεσε 3 μήνες κατά τη διάρκεια των μηνών αυτών πραγματοποιήθηκαν 10 συμβούλια.

Την επόμενη σχολική χρονιά το συμβούλιο ξεκίνησε τις εργασίες του από την αρχή του σχολικού έτους. Για το σχολικό έτος 2016-2017, το δείγμα στο σύνολο αποτελείται από 44 μαθητές νηπιαγωγείου, 27 νήπια και 17 προνήπια εκ των οποίων και 3 παιδιά με διαγνωσμένες μαθησιακές δυσκολίες. Για το σχολικό έτος 2017-2018 το δείγμα αποτελούνταν από 43 μαθητές νηπιαγωγείου συγκεκριμένα 27 νήπια 16 προνήπια.

Το νηπιαγωγείο έχει ως απαραίτητη αφετηρία το δημοκρατικό παιδαγωγικό κλίμα και μπορεί να χρησιμοποιεί ποικίλες δραστηριότητες για τη μύηση του παιδιού σε βασικές αξίες και πρακτικές της δημοκρατίας αλλά και την υποβοήθηση της κατανόησης της έννοιας του πολίτη. Βασικός ρόλος του μαθητικού συμβουλίου όπως αναφέρεται και από την παιδαγωγική ομάδα «Σκασιαρχείο»¹ στο σχετικό ιστολόγιο της είναι η καλλιέργεια του διαλόγου «τα μαθητικά συμβούλια εδώ δεν αποβλέπουν απλά στην επιβολή της τάξης για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων, αλλά

¹ <https://skasiarxeio.wordpress.com/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CF%83-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%83-%CF%86%CF%81%CE%B5%CE%BD%CE%B5/>

υπηρετώντας τις αρχές του διαλόγου, της αλληλοκατανόησης, του αλληλοσεβασμού και της δικαιοσύνης, στοχεύουν στην καλλιέργεια της πολιτειότητας, της ειρήνης και της δημοκρατίας στην πράξη».

Η προοδευτική εκπαίδευση και οι εκφραστές της υποστήριζαν πως αυτού του τύπου η διδασκαλία και οι δράσεις προωθούν την κοινωνικοποίηση του ατόμου, τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας και εξασφαλίζει συνθήκες βιωματικής μάθησης.

Όπως προκύπτει από όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω βασικός στόχος της δράσης αυτής είναι η ενίσχυση και η καλλιέργεια με βιωματικό τρόπο της έννοιας της κοινότητας και της ομάδας. Αυτό προϋποθέτει και την παράλληλη κατανόηση της ευθύνης και της συν-ευθύνης. Να αντιληφθούν όσο περισσότερο γίνεται πως αποτελούν μέλος μίας ομάδας και η ομάδα αυτή μίας άλλης με αποτέλεσμα οι ίδιοι να είναι εκείνοι που αναλαμβάνουν δράση για την ομαλότερη συνύπαρξη όλων.

Δεδομένου ότι κάθε εμπειρία για να μπορέσει να γίνει βίωμα των παιδιών πρέπει να επαναλαμβάνεται και να ενθαρρύνεται σε κάθε ευκαιρία, το συμβούλιο αποφασίστηκε να πραγματοποιείται συγκεκριμένη μέρα της εβδομάδας, με ορισμένους ρόλους όπως πρόεδρος, γραμματέας, υπεύθυνος λόγου. Το ρόλο του γραμματέα και στα δύο σχολεία τον ανέλαβαν οι νηπιαγωγοί για την τήρηση των πρακτικών. Μικρές παραμετροποιήσεις και διαφοροποιήσεις ανάλογα με την τάξη έγιναν και στα δύο νηπιαγωγεία με στόχο να ανταποκριθούν στις ανάγκες της ομάδας.

2.4 Οργάνωση συμβουλίου

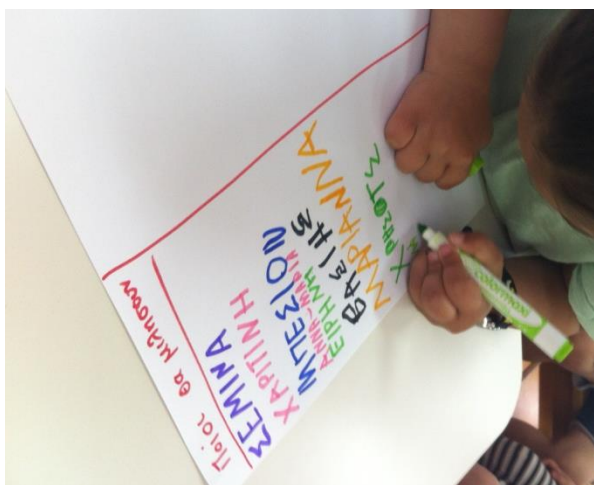
Το συμβούλιο παρουσιάστηκε ως δραστηριότητα και ως μεθοδολογία στα παιδιά στις αρχές Απριλίου 2017 με το συγκεκριμένο και οργανωμένο τρόπο της τεχνικής Freinet. Το συμβούλιο οργανώθηκε στο τρίπτυχο: Πρόβλημα-Πρόταση-Επιβράβευση, οι μαθητές δηλαδή θα αναγνώριζαν ένα πρόβλημα, θα πρότειναν μία ή περισσότερες λύσεις και θα έδιναν επιβράβευση σε έναν συμμαθητή τους.

Η παρατήρηση της διαδικασίας από τις νηπιαγωγούς γινόταν με τη μορφή ημερολογίου μετά το τέλος κάθε συμβουλίου, παράλληλα αξιολογούσαν την ποιότητα της επικοινωνίας, την τήρηση των αποφάσεων του συμβουλίου, την ίση συμμετοχή των παιδιών καθώς και το ενδιαφέρον τους.

Αποφασίστηκε να πραγματοποιείται κάθε Παρασκευή στο πρωινό υποχρεωτικό ωράριο λειτουργίας. Για τη διεξαγωγή του συμβουλίου χρειάστηκε τα παιδιά να αναλάβουν ρόλους όπως ο υπεύθυνος λόγου (που θα έδινε ένα συμβολικό αντικείμενο σε αυτόν που μιλούσε τηρώντας τη διαδικασία) και ο πρόεδρος συμβουλίου. Ως γραμματέας για την καταγραφή απόψεων και πρακτικών αποφασίστηκε το ρόλο αυτό να τον αναλάβει η νηπιαγωγός. Η επιλογή των δύο άλλων προσώπων αποφασίστηκε να γίνεται σε κάθε συμβούλιο μέσω κλήρωσης όπως άλλωστε γίνεται από την αρχή της χρονιάς σε ανάλογες δραστηριότητες.

Οι μαθητές κατά τη διάρκεια όλης της εβδομάδας ζητούσαν από τη νηπιαγωγό να καταγράψει το θέμα που ήθελαν να συζητηθεί στο συμβούλιο της Παρασκευής. Στο σύνολο πραγματοποιήθηκαν 10 συμβούλια.

Την ημέρα του Συμβουλίου πριν αυτό ξεκινήσει και κατά τη διάρκεια της ελεύθερης ενασχόλησης των παιδιών σε γωνίες όποιος επιθυμούσε να λάβει το λόγο έγραφε το όνομά του σε συγκεκριμένο χαρτί έτσι ώστε να τηρηθεί μία σειρά προτεραιότητας και να αρχίζουν να εξοικειώνονται με κοινωνικές δεξιότητες όπως περιμένω τη σειρά μου, ακούω με προσοχή και εκφράζω τις απόψεις μου πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα.

Εικόνα 2. Καταγραφή ονομάτων για τη λήψη λόγου στο συμβούλιο

Παράλληλα, για να βοηθηθούν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της εβδομάδας να παρατηρούν τον πίνακα καταγραφής των θεμάτων συζήτησης αποφασίστηκε ένας διακριτός χρωματισμός κάτι που άλλωστε θα διευκόλυνε στο βαθμό του δυνατού και την επεξεργασία του πίνακα και από τους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. Έτσι, στο ροζ χαρτόνι με την εικόνα του στόματος το κάθε παιδί κολλούσε το θέμα προς συζήτηση, στο επόμενο χαρτόνι με χρώμα πράσινο και το σύμβολο ✓ μετακινούσε το κάθε παιδί το θέμα που επίλυσε μόνο του πριν το συμβούλιο και τέλος στο

τελευταίο χαρτόνι με την καρδούλα κολλούσε ο υπεύθυνος λόγου την επιβράβευση. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί πως στο τέλος του συμβουλίου τα χαρτιά των παιδιών καθώς και οι αποφάσεις και οι επιβραβεύσεις μεταφέρονταν σε μεγάλο μπλοκ ακουαρέλας ώστε να κρατηθούν σε μορφή «πρακτικών» διαθέσιμα στα παιδιά για τα επόμενα συμβούλια. Ένας άλλος σημαντικός λόγος που γίνονταν αυτό κυρίως από τα παιδιά μετά από τα πρώτα συμβούλια είναι γιατί όπως αναφέρει και ο Λαντρούα (1991) ο εκπαιδευτικός σε μία τάξη Φρενέ προσπαθεί να παραχωρήσει σιγά-σιγά τη διαχείριση (εμπύχωση, γραμματεία κτλπ) στα ίδια τα παιδιά, ανάλογα με την ηλικία, τις κλίσεις τους αλλά και την εξοικείωση τους με το συγκεκριμένο τύπο δομής της εξουσίας.

Στο επίπεδο της ποιότητας της επικοινωνίας τα παιδιά σε σύνολο 10 συμβουλίων, σχετικά σύντομα, μετά το τρίτο συμβούλιο κατανόησαν ότι χρειάζεται να ακούσουν όλες τις προτάσεις προκειμένου να λάβουν μία απόφαση. Εμπέδωσαν λοιπόν την πολύ σημαντική έννοια της αλληλεπίδρασης με τους συμμαθητές τους και επιπλέον της θετικής αλληλεξάρτησης που συνδέεται άμεσα με την έννοια του πολίτη (Johnson, Johnson,2016).

Το ενδιαφέρον των παιδιών για το συμβούλιο αυξανόταν με την πάροδο των εβδομάδων. Αρχικά θεώρησαν ότι δεν αφορά όλους τους μαθητές αλλά μόνο εκείνους που δημιουργούν προβλήματα, σταδιακά, όμως, παρατήρησαν ότι μπορούσαν να συζητήσουν και άλλα θέματα όπως για τη διαρρύθμιση της τάξης, για θέματα εξωσχολικά που είχαν προκύψει σε άλλα πλαίσια (παιδική χαρά, χώρους άθλησης), για την επιθυμία τους να ζητήσουν από τη νηπιαγωγό να ασχοληθούν με ένα θέμα που τα ενδιαφέρει. Η αποσύνδεση, λοιπόν, του συμβουλίου από τα προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών έγινε σταδιακά και τα θέματα εμπλουτίστηκαν ακόμα και με αιτήματα για διδασκαλία ορισμένων μαθημάτων.

Η τήρηση των αποφάσεων του συμβουλίου είναι ένα ζήτημα ιδιαίτερα σημαντικό γιατί είναι αυτό που θα οδηγήσει τους μαθητές στη διαμόρφωση της ταυτότητας του πολίτη. Η δημόσια συζήτηση είναι μία δέσμευση για την ανάληψη του ρόλου του πολίτη (Johnson, Johnson,2016) και στο πλαίσιο αυτό βοηθούν ακόμα και οι αντιπαραθέσεις γιατί ενισχύουν τη φωνή του κάθε μέλους και αυξάνουν τη σημασία της τήρησης των αποφάσεων. Πραγματικά οι προτάσεις των ίδιων των παιδιών υιοθετήθηκαν απόλυτα από το πρώτο συμβούλιο, αποδεικνύοντας τη δύναμη των δημοκρατικών αποφάσεων. Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε ότι η συμμετοχή των νηπιαγωγών στις προτάσεις των παιδιών ήταν ελάχιστη στα 3 πρώτα συμβούλια για να μειώσει το τιμωρητικό πρόσημο των προτάσεων των παιδιών στις λύσεις.

Η συστηματικότητα του σχολικού συμβουλίου ενισχύει το δημοκρατικό αίσθημα και τιμά τη βασική αρχή ότι η δημοκρατία ορίζεται και ενδυναμώνει στην καθημερινή πρακτική. Ωστόσο αυτή η σταθερά παραβιάστηκε προς το τέλος του προγράμματος με αποτέλεσμα να γίνεται δεύτερο συμβούλιο μέσα στην εβδομάδα ύστερα από απαίτηση των παιδιών. Οποιαδήποτε απόφαση λαμβάνεται δημοκρατικά στο πλαίσιο του συμβουλίου γίνεται σεβαστή τόσο από τα παιδιά όσο και από τις νηπιαγωγούς. Το πρόβλημα ήταν ότι ορισμένες φορές υπήρχαν πολλά θέματα και έπρεπε να γίνει συμβούλιο, ενώ άλλες προέκυπτε κάποιο εμπόδιο στο σχολικό προγραμματισμό. Η μετάθεση του συμβουλίου σε άλλη μέρα δεν φάνηκε να επηρέασε αρνητικά το ενδιαφέρον των παιδιών.

Παράλληλα μέσα από το συμβούλιο καλλιεργείται στα παιδιά η έννοια του πολυδιάστατου κόσμου και δια μέσου αυτής η αναγνώριση των επιθυμιών και των αναγκών του κάθε ατόμου ξεχωριστά. Είναι σημαντικό για τα παιδιά ηλικίας 5 ετών να αναπτύξουν μία ισορροπία ανάμεσα στο ατομικό και στο συλλογικό και να μην ισοπεδώσουν την μία έννοια εις βάρος της άλλης. Η ατομική ευθύνη στο πλαίσιο της ομάδας αποκτά αξία και μέσα από «σχέσεις υπευθυνότητας ο νόμος γίνεται σεβαστός γιατί σέβεται τα ατομικά δικαιώματα» (Παγώνη, 2007). Η ίση συμμετοχή διασφαλιζόταν φυσικά μέσα από τους κανόνες του συμβουλίου αλλά θέλαμε να καταγράψουμε το βαθμό συμμετοχής των πιο συνεσταλμένων παιδιών. Στα τελευταία συμβούλια άρχισαν να συμμετέχουν τα λιγότερο ομιλητικά παιδιά διεκδικώντας μάλιστα την αποκατάσταση μίας αδικίας που είχε συμβεί παλαιότερα.

2.5 Διαδικτυακό συμβούλιο

Με την πραγματοποίηση αρκετών συμβουλίων και από τις δύο τάξεις και με την παρατήρηση της εξοικείωσης των παιδιών τόσο με τη δραστηριότητα του συμβουλίου, όσο και με τον τρόπο διεξαγωγής αυτού, αποφασίστηκε να διοργανωθεί ένα διαδικτυακό συμβούλιο συζήτησης των εντυπώσεων των δύο τάξεων, άλλωστε η τάξη **Freinet** επικοινωνεί με άλλες τάξεις, άλλα παιδιά.

Οι δύο τάξεις μέσω skype συζήτησαν τον τρόπο διεξαγωγής του συμβουλίου σε κάθε τάξη, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν και ποια λύση δόθηκε. Τα παιδιά μπόρεσαν να εξηγήσουν διεξοδικά τη διαδικασία αλλά και τα προβλήματα που χρειάστηκε να αντιμετωπίσει κάθε συμβούλιο.

Μέσα από τη συζήτηση αυτή οι νηπιαγωγοί διαπίστωσαν πως:

- Οι μαθητές μπόρεσαν να διατυπώσουν σαφή ερωτήματα με νόημα και ουσία
- Απάντησαν με πληρότητα και σαφήνεια στα ερωτήματα και τις απορίες της κάθε τάξης
- Προέβησαν σε συγκρίσεις και εντοπισμό ομοιοτήτων και διαφορών
- Πρότειναν λύσεις σε προβλήματα που η μία τάξη είχε αντιμετωπίσει νωρίτερα

Η παιδαγωγική του Freinet δίνει ιδιαίτερη σημασία στην ελευθερία έκφρασης, στην επικοινωνία και την συνεργασία τόσο στην τάξη ανάμεσα στους μαθητές όσο και με άλλες τάξεις μέσω της αλληλογραφίας (παλαιότερα) μέσω του διαδικτύου στις μέρες μας. Επομένως, ως βασική διαδικασία αξιολόγησης χρησιμοποιήθηκε η αυτό-αξιολόγηση όπου τα παιδιά των δύο τμημάτων μέσω Skype αξιολόγησαν, περιέγραψαν και διατύπωσαν επιχειρηματολογώντας τον τρόπο λειτουργίας του συμβουλίου.

2.6. Αξιολόγηση- Συμπεράσματα

Έχουμε την πεποίθηση ότι στο νηπιαγωγείο, μέσα σε ένα παιδαγωγικό κλίμα ανοικτό, δημοκρατικό, που μεταδίδει στα παιδιά σιγουριά και ασφάλεια, η δημιουργική προσέγγιση θεμάτων σχετικών με τη δημοκρατία, μέσω δραστηριοτήτων που ξεκινούν από τις εμπειρίες και τις γνώσεις των παιδιών, αξιοποιούν την επικαιρότητα, εμπλέκουν τη βιωματικότητα (Χρυσυφίδης, 2005), αναπτύσσουν την κριτική σκέψη και συνδέονται με την κοινωνία, είναι εφικτό να θεμελιωθεί η ταυτότητα του δημοκρατικού πολίτη.

Η παραπάνω πεποίθηση βρήκε μεγάλη ανταπόκριση στην αξιολόγηση της εκπαιδευτικής δράσης.

Ειδικότερα, σε επίπεδο προφορικού αλλά και γραπτού λόγου μέσα από τις τακτικές συνεδριάσεις του συμβουλίου μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι υπήρχε αυξητική χρήση της ορολογίας των λέξεων του συμβουλίου. Χρησιμοποιούσαν συχνότερα και κατά τη διάρκεια του συμβουλίου καθώς και σε άλλες περιπτώσεις ελεύθερων ενασχολήσεων ή και αντιπαραθέσεων φράσεις όπως «δεν είναι δημοκρατικό αυτό», «θα το βάλω στο συμβούλιο» .

Σταδιακά οι προτάσεις του στο συμβούλιο απέκτησαν βαθύτερο νόημα από το να αναφέρουν απλά την παραβατική συμπεριφορά κάποιου συμμαθητή τους. Απέκτησαν χαρακτήρα περισσότερο προτάσεων που οδήγησαν σε δράσεις που αφορούσαν την αυτό-οργάνωση της σχολικής τους κοινότητας όπως η καθιέρωση δυο ημερών ελεύθερης επιλογής φίλου στο παιχνίδι χωρίς κλήρωση. Αντιλήφθηκαν την έννοια της σχολικής κοινότητας και έστειλαν γράμμα στην

άλλη τάξη του σχολείου για να λύσουν τις διαφορές τους. Παράλληλα, όταν αναφέρονταν σε μία προσωπική διένεξη με τον καιρό επικεντρώθηκαν περισσότερο σε αυτό που τους ενόχλησε δηλαδή στη συμπεριφορά παρά στο πρόσωπο που την εκδήλωσε. Το χτίσιμο θετικών σχέσεων με τους συνομήλικους βοήθησε στην εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους και στη διαμόρφωση της ταυτότητας του μέλους μιας ομάδας. Η έννοια του «ανήκειν» αναδείχθηκε στα συμβούλια σε συνδυασμό πάντα ε τις ευθύνες που αντιστοιχούν για την πλήρωση αυτής της έννοιας.

Βασικό χαρακτηριστικό που παρατηρήθηκε και στις δύο τάξεις ήταν το γεγονός πως τα παιδιά θεωρούσαν πως το συμβούλιο είναι κάτι φυσικό που πρέπει να γίνεται σε όλες τις τάξεις προκειμένου να αποφασίζουν οι ίδιοι. Μάλιστα αναρωτήθηκαν αν τα συμβούλια θα συνεχιστούν στην πρώτη Δημοτικού, αυτό το ερώτημα περιλαμβάνει το πρόβλημα της ασυνέχειας στις μεθόδους του νηπιαγωγείου και του Δημοτικού.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως το τμήμα που λειτουργούσε με άλλη εκπαιδευτικό στο προαιρετικό ολοήμερο πρόγραμμα, η οποία δεν συμμετείχε στη δράση ανέφερε πολλές φορές πως σε κάποιο πρόβλημα τα παιδιά είτε ζητούσαν έκτακτο συμβούλιο, είτε της ζητούσαν να το σημειώσει στο χαρτί για τα θέματα του συμβουλίου. Επομένως διαπιστώνουμε ότι όσα έμαθαν τα παιδιά σε αυτή τη διδακτική παρέμβαση τα μετέφεραν σε άλλο πλαίσιο αποδεικνύοντας ότι απέκτησαν μεταγνωστικές ικανότητες.

Έτσι όταν πραγματοποιήθηκε η διαδικτυακή επικοινωνία μεταξύ των δύο τάξεων κάθε μαθητής ήταν σε θέση να παρουσιάσει τον τρόπο λειτουργίας του δικού τους συμβουλίου εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές αλλά και να προτείνουν λύσεις και προτάσεις προκειμένου να λειτουργήσει καλύτερα το συμβούλιο. Χαρακτηριστικό αυτής της επικοινωνίας ήταν ότι τα παιδιά με κάθε λεπτομέρεια τις λύσεις των προβλημάτων και κυρίως τις επιβραβεύσεις διαπιστώνοντας ότι βασική αρχή της δημοκρατίας είναι η αναγνώριση της επιτυχίας του άλλου.

Η ελεύθερη έκφραση και επικοινωνία ήταν οι βασικές δεξιότητες που ενθάρρυναν τους μαθητές να συνεχίσουν το συμβούλιο, κινητοποιώντας τους στο να συμμετέχουν ενεργά αλλά και στο να γενικεύσουν τη λειτουργία του. Με την ελεύθερη έκφραση και επικοινωνία, οι μαθητές σε κλίμα συνεργασίας και όχι ανταγωνισμού, ανέπτυξαν μέσα σε αληθινή, αυθεντική, κοινωνική περίσταση, τις δεξιότητες του γραπτού και προφορικού λόγου, ενώ ταυτόχρονα καλλιέργησαν κοινωνικές δεξιότητες συνεργασίας και ενσυναίσθησης.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως η δραστηριότητα αυτή επηρέασε και διαμόρφωσε το κλίμα της τάξης οδηγώντας τα παιδιά σε μία διαφορετική αντιμετώπιση των

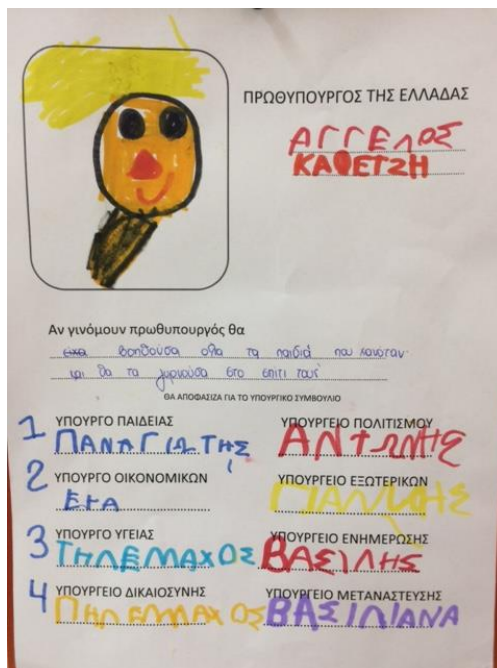
συγκρούσεων και των διαφορών που προκύπτουν ανάμεσά τους, ωθώντας τους να αναζητήσουν περισσότερο λύσεις για συνύπαρξη. Κυρίως μέσα από την παραδοχή ότι υπάρχουν προβλήματα αλλά οι δημοκρατικές πρακτικές μας ενδυναμώνουν να τα αξιολογήσουμε και να δούμε με ποιο τρόπο μπορούμε να δράσουμε στο πλαίσιο της συμμετοχής σε μία ομάδα.

2.7. Προεκτάσεις της εκπαιδευτικής δράσης

Λειτουργώντας μέσα σε ένα πλαίσιο συνεργασίας αλλά κυρίως συν-ευθύνης και συνδημιουργίας των θεμάτων που επεξεργαζόμασταν ως άμεση απόρροια του θεσμού του συμβουλίου, δημιουργήθηκαν και άλλες δραστηριότητες που ενίσχυσαν και υποστήριξαν το συγκεκριμένο σκοπό.

Ειδικότερα εφαρμόστηκαν σχέδια εργασίας όπως:

- Το υπουργικό συμβούλιο.
- Εκλογές για τον πρόεδρο του Συμβουλίου με προεκλογική εκστρατεία και προγραμματικές δηλώσεις.
- Διαμόρφωση οικο-κώδικά με τη συγγραφή «οικολογικού Συντάγματος».

Εικόνα 3. Προγραμματικές δηλώσεις και ορισμός υπουργικού συμβουλίου

Οι δραστηριότητες αυτές έφεραν την άσκηση της δημοκρατία στις τάξεις του νηπιαγωγείου ενισχύοντας την επιθυμία των παιδιών για μάθηση των πραγματικών κοινωνικών συνθηκών.

Όπως άλλωστε έχει δηλώσει και ο Φρενέ Όταν τα παιδιά διοικούν δημοκρατικά, μαθαίνουν να αναλαμβάνουν την ευθύνη για την εργασία τους και για ολόκληρη την κοινότητα. Γενικότερα δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο εφαρμογής των δημοκρατικών αξιών στη βαθμίδα της προσχολικής ηλικίας όπου οι μαθητές με ασφάλεια εξέφρασαν και υπερασπίστηκαν τις απόψεις τους, αντιπαράτεθηκαν με επιχειρήματα και αντιλήφθηκαν ότι σε κάθε περίπτωση διασφαλίζονται τα δικαιώματά τους. Σε μία νέα εμβάθυνση θα μπορούσαμε να μελετήσουμε το βαθμό εμπιστοσύνης των παιδιών στη δημοκρατική επίλυση προβλημάτων, τα δικαιώματα των μειοψηφιών στην ομάδα, και την αλλαγή σε στερεότυπες αντιλήψεις.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που βασίζονται στις αρχές της δημοκρατίας και την προωθούν εξαρτώνται από τη συμμετοχή των μαθητών όπως άλλωστε και η ίδια η δημοκρατία. Είναι απαραίτητο, λοιπόν, να μελετηθεί επιστημονικά η ποιότητα της συμμετοχής, οι αλλαγές στο βαθμό συμμετοχής στις δημοκρατικές διαδικασίες και η δυναμική της σχέσης των μελών της ομάδας που συμμετέχει. Τέλος θα είχε ενδιαφέρον να μελετηθεί η διάχυση της δημοκρατικής διδασκαλίας εκτός του μαθητικού συμβουλίου σε θέματα που αφορούν αμιγώς στις μαθησιακές ανάγκες των παιδιών και συνδέονται με τα ενδιαφέροντά τους.

3. Τι νέα;

Πρόκειται για μια τεχνική, η οποία χρησιμοποιείται πολύ από τους εκφραστές της θεσμικής παιδαγωγικής. Τα παιδιά μεταφέρουν στην τάξη ό,τι τους συμβαίνει έξω από αυτή. Σκοπός είναι να δημιουργηθεί ουσιαστικά ένα πλαίσιο ελεύθερου λόγου, στο οποίο θα μπορεί το καθένα να λέει αυτό που το απασχολεί και παράλληλα να γίνει κατανοητό στους υπόλοιπους. Αυτό του επιτρέπει να εκτονώνει ένα μέρος της έντασης που έχει μέσα του, ενώ δημιουργεί επίσης ένα κλίμα εμπιστοσύνης και ουσιαστικής επικοινωνίας ανάμεσα στην ομάδα. Είναι μία τεχνική που ενισχύει το δέσιμο και ουσιαστικά με τη συχνότητα που εφαρμόζεται καλλιεργεί τους δεσμούς και συντελεί στο να γνωρίσει ουσιαστικά ο ένας τον άλλον. Από την άλλη πλευρά, οι ιδέες και οι δράσεις που περιγράφουν τα παιδιά ότι έκαναν στον ελεύθερο χρόνο τους υπάρχει η δυνατότητα να εξελιχθούν σε σχέδια εργασίας.

3.1 Στοιχεία εφαρμογής- Πως ξεκίνησε η δράση

Την τεχνική αυτή κυρίως και τα δύο νηπιαγωγεία την εφάρμοσαν το σχολικό έτος 2017-2018 με συστηματικό και οργανωμένο τρόπο. Συγκεκριμένα, η εφαρμογή των νέων ξεκίνησε από

τον Σεπτέμβριο μέχρι και τη λήξη του σχολικού έτους. Παραδοσιακά τη Δευτέρα το πρωί για το 6^ο Νηπιαγωγείο Πειραιά και Δευτέρα μεσημέρι για το Νηπιαγωγείο Ροδόπολης με την έναρξη του ολοήμερου προαιρετικού προγράμματος λάμβανε χώρα το Τι νέα.

Η διαδικασία περιελάμβανε τον υπεύθυνο λόγου, τον γραμματέα που κυρίως εκτελούσε χρέη η νηπιαγωγός και τον υπεύθυνο χρόνου. Οι υπεύθυνοι γίνονταν με κλήρωση έτσι ώστε να είναι δίκαιο με τα παιδιά και ξεκινούσε η διαδικασία αφού είχε συμφωνηθεί ο χρόνος ομιλίας για τον καθένα.

Τις πρώτες φορές η διαδικασία ήταν απλή και δίνονταν έμφαση στον προφορικό λόγο των παιδιών καθώς και στην εμπύχωση και γνωριμία της ομάδας. Σε δεύτερο χρόνο η διαδικασία εμπλουτίστηκε προκειμένου να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην αυτενέργεια των παιδιών. Ειδικότερα, τη Δευτέρα το πρωί υπήρχαν χαρτιά διαφόρων μεγεθών σε συγκεκριμένο σημείο και όποιο παιδί το επιθυμούσε επέλεγε το χαρτί που ήθελε και σε αυτό ζωγράφιζε τα νέα του ώστε να τα παρουσιάσει στην ομάδα. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκε σταδιακά η ανάγκη τα νέα αυτά να τα επικοινωνήσουμε με τους γονείς ή και με την άλλη ομάδα. Τα νέα από μόνα τους ως διαδικασία αποτέλεσαν την αφορμή για δράσεις καλλιέργειας προφορικού λόγου αλλά και γραπτού. Τα κείμενα και οι ζωγραφιές έγιναν ανάλογα με την απόφαση των παιδιών μία ποικιλία γραπτών κειμένων. Έγιναν τεύχος εφημερίδας, ψηφιακό περιοδικό, έντυπο φανζίν και βέβαια άλμπουμ νέων και βιβλίο τάξης.

Άλλωστε σύμφωνα με την παιδαγωγική Φρενέ τα παιδιά μπορούν και εκφράζονται σε μια εφημερίδα που δεν περιέχει παρά δημιουργίες.

Εικόνα 4: Τα νέα σε έντυπη μορφή Φανζιν

Η διαδικασία αυτή στο Νηπιαγωγείο Ροδόπολης οδήγησε σε μικρής διάρκειας σχέδια εργασίας. Ένα από αυτά ήταν για τη λατέρνα που αναφέρθηκε από μαθήτριά που έκανε βόλτα στο μοναστηράκι και εξήγησε τι είναι αφού οι συμμαθητές της στη Ροδόπολη δεν γνώριζαν τι είναι. Ένα άλλο σημαντικό θέμα ήταν τα ζώα στο ζωολογικό πάρκο που επισκέφθηκε μαθητής και το θέμα των κλουβιών. Το θέμα αυτό προέκυψε και συζητήθηκε κυρίως γιατί συνέπεσε χρονικά με την ενασχόληση του τμήματος με την επέτειο του Πολυτεχνείου και υπήρξε προβληματική με τη φυλάκιση τους. Αντίστοιχα και στο 6^ο Νηπιαγωγείο Πειραιά ασχολήθηκαν με την έννοια του κυνηγιού ζώων, την ηλεκτροδότηση και την ενέργεια καθώς και με τη γεωγραφία γνωρίζοντας διάφορα μέρη της Ελλάδος όπου είχαν ταξιδέψει τα παιδιά.

3.2 Αξιολόγηση- Συμπεράσματα

Η διαδικασία αυτή καταρχάς λειτούργησε ως μέθοδος επικοινωνίας, γνωριμίας αλλά κυρίως δεσίματος της ομάδας αφού το κάθε παιδί πλέον γνώριζε συνήθειες των συμμαθητών εκτός του σχολείου. Πολλές φορές από την επανάληψη γνώριζαν ονόματα φίλων ή συγγενών που αναφέρονταν πιο συχνά. Η ενεργή εμπλοκή των παιδιών καθώς και η επιθυμία τους να μοιραστούν τα νέα τους οδήγησε στην ανάπτυξη γνήσιων διαλόγων και συζητήσεων αρχικά σε ατομικό επίπεδο στη συνέχεια σε ομαδικό αφού πλέον έκαναν διευκρινιστικές ερωτήσεις και ζητούσαν περισσότερες λεπτομέρειες ή ανέφεραν παρόμοιες εμπειρίες αν είχαν.

Αξιομνημόνευτα είναι τα συμπεράσματα από την παρατήρηση των μαθητών που συμμετείχαν στη διαδικασία. Η σταθερότητα της ρουτίνας της τεχνικής οδήγησε ακόμα και τα πιο συνεσταλμένα παιδιά να μιλήσουν έστω και μία φορά για τα νέα τους, πράξη που άλλαξε την άποψη των συμμαθητών τους γι'αυτά και τα ενέταξε στην ομάδα. Επίσης μετά τους τρεις πρώτους μήνες εφαρμογής αποδείχτηκε ότι τα παιδιά έγιναν πιο παρατηρητικά κατά τη διάρκεια του σαββατοκύριακου για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στην ερώτηση «τι νέα;». Τέλος είναι σημαντικό να καταθέσουμε τι θεωρήθηκε νέο από τα παιδιά, η συνάντησή τους με άλλα παιδιά εκτός σχολείου, οι εξορμήσεις τους εκτός σπιτιού, πάσης φύσεως ατυχήματα που αφορούσαν τα ίδια ή την οικογένειά τους. Γενικεύοντας θα λέγαμε ότι αναγνώρισαν, λοιπόν, ως σημαντικές εκείνες τις ειδήσεις που αποτελούν μία αλλαγή στη ρουτίνα της καθημερινότητας είτε προς το καλύτερο είτε προς το χειρότερο. Τέλος με «τα νέα» τα παιδιά άρχισαν να αποκτούν μία αίσθηση

του παρόντος χρόνου και απέκλειαν τα νέα που είχαν διαδραματιστεί σε παλαιότερη χρονιά επισημαίνοντας το ένα στο άλλο ότι «τα νέα» είναι τα πρόσφατα.

4. Γενική αποτίμηση εμπειρίας

Η παιδαγωγική πρόταση Φρενέ πράγματι άλλαξε την ουσία των κοινωνικών σχέσεων των τάξεών μας. Πρώτον στο επίπεδο του σεβασμού των παιδιών από την πλευρά των εκπαιδευτικών και δεύτερον στην εμπέδωση της έννοιας του «ανήκειν». Οι τάξεις μας συνολικά εκδημοκρατίστηκαν ξεκινώντας από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό που έγινε μέλος της ομάδας και βίωσε τη σημασία να ακούς τους μαθητές και να μοιράζεσαι την ευθύνη. Στο παρελθόν έχουμε εφαρμόσει εκπαιδευτικά προγράμματα που καλλιεργούσαν την αξία της δημοκρατίας, της ειρήνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά αυτό που απουσίαζε ήταν η εφαρμογή σε βάθος χρόνου. Η επίμονη και συστηματική εφαρμογή των τεχνικών Φρενέ ανέδειξε την αξία της ρουτίνας ως σύμμαχο για τη δημοκρατία.

Επιπλέον ένα θέμα που αναδείχτηκε ήταν η συνέχεια των δημοκρατικών διαδικασιών στο περιβάλλον των παιδιών. Οι γονείς ανέφεραν ότι τα παιδιά τους ζητούσαν να ψηφίσουν για θέματα που τους απασχολούν ή να τα φέρουν στο συμβούλιο της τάξης μας. Ακόμα η κατάκτηση της υπομονής από τα παιδιά έγινε με τρόπο βιωματικό καθώς τα παιδιά κατανόησαν ότι το συμβούλιο ή τα νέα είχαν ορισμένο τόπο και χρόνο για να διεξαχθούν. Τέλος θα θέλαμε να επισημάνουμε τον θετικό αντίκτυπο που είχε στα παιδιά η καλλιέργεια ενός κλίματος εμπιστοσύνης στο πλαίσιο του συμβουλίου, για το οποίο χρειάστηκε να εργαστούμε όλοι μαζί ώστε να εκλείψει η αρνητική κριτική, ο ανταγωνισμός και να φτάσουμε στο επίπεδο του αλληλοσεβασμού. Θα θέλαμε να συνεχίσουμε τις διαδικασίες εφαρμογής των προτάσεων Φρενέ ανοίγοντας περισσότερο τη ματιά μας στην κοινότητα και στους γονείς. Έχοντας πάντα στο νου ένα ελεύθερο ανοιχτό συνεργατικό σχολείο.

5. Βιβλιογραφικές αναφορές

Batho, G. (1990). The history of the teaching of civics and citizenship in English schools. *The Curriculum Journal*, 1, 91-100.

Berman, S, (1990). Educating for Social Responsibility, *Educational Leadership*, 48937, 5-80.

- Freinet, C. (1955). Η ανιχνευτική πείρα του παιδιού και η αγωγή, Σχολείο και Ζωή.
- Johnson, D. W. Johnson R. (2016). Cooperative learning and teaching citizenship in democracies, *International Journal of Educational Research*, 76, 162–177
- Milne, B. (2013). *The History and Theory of Children's Citizenship in Contemporary Societies*. Springer.
- Mullins, S.L. (1990). Social Studies for the 21st Century: Recommendations of the National Commission on Social Studies in the Schools. ERIC Digest. Bloomington in: ERIC Clearinghouse for social Studies/Social Science Education(ED 329484).
- Sole, M.-G. & Freits, M.-L., (2005). Cooperative learning and citizenship education in the primary school. In Ros, A. (Ed.), *Teaching Citizenship. Proceedings of 17 the Seventh Conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network*. London: CiCe, 177-184.
- Thornberg, R. & Elvstrand, H. (2012). Children's experiences of democracy, participation, and trust in school, *International Journal of Educational Research*, 53, 44–54
- Γκλιάου Ν. & Γουργιώτου, Ε. (2006). Οι αναπαραστάσεις των νηπιαγωγών για τον ενεργό και υπεύθυνο πολίτη ως σημαντικός παράγοντας για την εφαρμογή του ΔΕΠΠΣ στο νηπιαγωγείο» στον Τόμο Α΄, 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος-Πρακτικά, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- Παγώνη, Μ. (2007). Μαθητικά Συμβούλια και σχέση με το νόμο, Σύγχρονα θέματα, τεύχος 99, σελ. 71-76.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2002). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών. Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-Π.Ι
- Χρυσοφίδης, Κ. (2005). Βιωματική – Επικοινωνιακή (Διδασκαλία. Η Εφαρμογή της Μεθόδου Project στο Σχολείο. Αθήνα: Gutenberg

5^ο Νηπιαγωγείο Χολαργού

Μαρία Μαντζουράνη

Επίσκεψη στο μοναστήρι της Καισαριανής

Γνωστικό αντικείμενο: Μελέτη Περιβάλλοντος, Γεωγραφία, Ιστορία, Θρησκευτικά, αλλά και Γλώσσα, Μαθηματικά, Κυκλοφοριακή Αγωγή, Φυσική Άσκηση και Αγωγή, Εικαστικά και Πληροφορική.

Τάξη: Νήπια – Προνήπια.

Αριθμός παιδιών: 18

Παιδαγωγική προσέγγιση: Κοινωνική, Πολιτιστική, Εικαστική, Αρχές της Παιδαγωγικής C. Freinet: Άνοιγμα (ή Έξοδος) στην Κοινότητα και δη στην Ύπαιθρο, Συνεργατική Μάθηση, Ελεύθερη Έκφραση, Φυσική Μέθοδος Μάθησης, Μάθηση Μέσω Εμπειρίας– Ψηλαφητή Διερεύνηση, Σχέδια Εργασίας, Κέντρα Ενδιαφέροντος Μαθητών, Αξιοποίηση ΤΠΕ, Επικοινωνία, Αλληλογραφία, Αξιοποίηση Καλών Τεχνών, Συνεργασία, Συμμετοχή, Συνεκπαίδευση, Δικαίωμα στην Έκφραση, στο Λάθος, στην Αντιπαράθεση.

Μεθοδολογική προσέγγιση: Μέθοδος project, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, σχέδια εργασίας, ΤΠΕ, classes promenades (=τα παιδιά βγαίνουν στο ύπαιθρο, σύμφωνα με τη μέθοδο Freinet), βιωματική προσέγγιση, διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Διάρκεια: 1 εβδομάδα

Υλοποίηση: Στα πλαίσια της εφαρμογής του Πιλοτικού Προγράμματος της Παιδαγωγικής μεθόδου Freinet στο 5^ο Νηπιαγωγείο Χολαργού όπου υπηρετώ (Εικόνα 1, 2) και συγκεκριμένα στην ενότητα "έξοδος στην κοινότητα", μια και ο Υμηττός είναι το βουνό που συνορεύει με το Δήμο μας, πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στη Μονή Καισαριανής. Η αρχική ιδέα τέθηκε στη δραστηριότητα: «Τι νέα;», από κάποιο παιδί που έφερε φωτογραφίες από μια οικογενειακή εξόρμηση (Εικόνα 3) και συζητήθηκε αργότερα στο «Συμβούλιο» της τάξης.

Τα παιδιά ήθελαν πολύ να πάμε μια εκδρομή – τους το είχα άλλωστε υποσχεθεί από το χειμώνα...

Αρχικά δουλέψαμε ομαδικά, μαζεύοντας πληροφορίες για το χώρο (μας άρεσε πολύ μια παλιά φωτογραφία που βρήκαμε στο «Φωτόδενρο» (Εικόνα 4), την εκτυπώσαμε και την κρατήσαμε για σύγκριση με αυτές που θα βγάλαμε) (Εικόνα 5,6,7,8,9), κάναμε πλάνο στον πίνακα (αράχνη) (Εικόνα 13) για το που θα πάμε και τι διαδρομή θα ακολουθήσουμε (Εικόνα 11,12), πότε θα πάμε, πως θα πάμε, τι θα δούμε, τι θα πάρουμε μαζί μας (Εικόνα 10), τι ρούχα θα φορέσουμε και τι θα φέρουμε πίσω στο σχολείο μας.

Χωριστήκαμε σε ομάδες: Φωτογράφοι, καταγραφείς, δημοσιογράφοι και ζωγράφοι.

Και επιτέλους έφτασε η πολυπόθητη μέρα!

Με φόρμες, αθλητικά παπούτσια, αντηλιακό, καπέλο, παγουρίνο και κολατσιό, τσαντάκι με πρώτες βοήθειες, φωτογραφικές μηχανές, μπλοκάκια, μολύβια και μεγάλα χαμόγελα, επιβιβαστήκαμε στο πούλμαν και με τραγούδια και γέλια, φτάσαμε στο σημείο συνάντησης με την ξεναγό.

Περιηγηθήκαμε στο χώρο, είδαμε την κρήνη με τη μαρμάρινη κεφαλή κριαριού και καθίσαμε κάτω από το μεγάλο πλατάνι για το κολατσιό μας. Ένα παιδί φυσικά ανέλαβε τη συλλογή των σκουπιδιών και το πέταμα στον κάδο.

Και η ανάβαση στη Μονή αρχίζει: η ξεναγός μας δείχνει το φυτώριο της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης (Εικόνα 20,21), το χώρο που γίνονται τα εργαστήρια και η κομποστοποίηση αλλά αυτό που μας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση ήταν ένα περιφραγμένο αμπέλι από την αρχαία εποχή σε άριστη κατάσταση!

Φτάνοντας στη Μονή, καθίσαμε στο εξωτερικό προαύλιο και ακούσαμε πολλά κι ενδιαφέροντα πράγματα από την ξεναγό μας: Πως ο Υμηττός πήρε το όνομά του (από το θυμέτ: θυμάρι, υμέτ, Υμηττός – αλλά και Τρελός), πως η Καισαριανή (από τον Καίσαρα), πόσοι ναοί ήταν χτισμένοι μέσα και γύρω από το μοναστήρι (της Αρτέμιδας, του Δία, του Απόλλωνα, της Αφροδίτης) των οποίων απομεινάρια είναι διάσπαρτα παντού και τόσα άλλα...

Μέσα στη Μονή χωριστήκαμε ξανά σε ομάδες: μία έκανε βόλτα στην αυλή μαζεύοντας «θησαυρούς» και φωτογραφίζοντας: μία μπήκε μέσα στην παλιά εκκλησία και μία μπήκε μέσα στην παλιά Τραπεζαρία. Ευτυχώς οι φωτογράφοι ήταν τρεις και καθένας σε άλλη ομάδα!

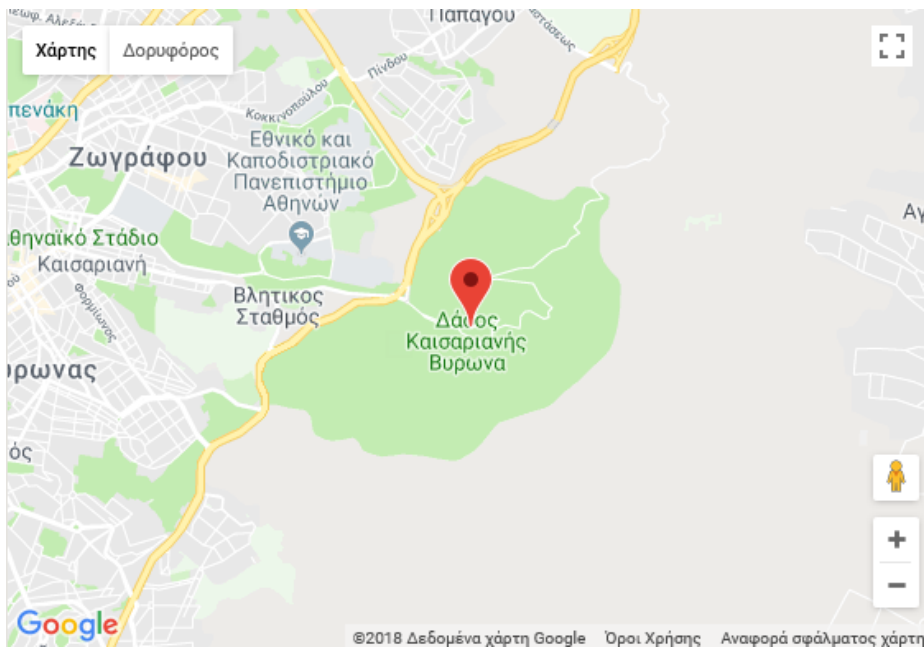
Οι ομάδες επισκέφτηκαν κυκλικά και τα τρία μέρη και κατέληξαν όλες στην τραπεζαρία. Εκεί, εκτός από την ξενάγηση στα παλιά μαγειρεία και την αίθουσα φαγητού, παίξαμε ομαδικά παιχνίδια και ξεκουραστήκαμε.

Ο δρόμος του γυρισμού έγινε από διαφορετικό, περιφερειακό μονοπάτι, καταγράφοντας ότι μας έκανε εντύπωση, παρατηρώντας τα δέντρα και τα φυτά της περιοχής και μαθαίνοντας καινούργια πράγματα: πχ πως ξεχωρίζουμε το αρσενικό από το θηλυκό κυπαρίσσι!

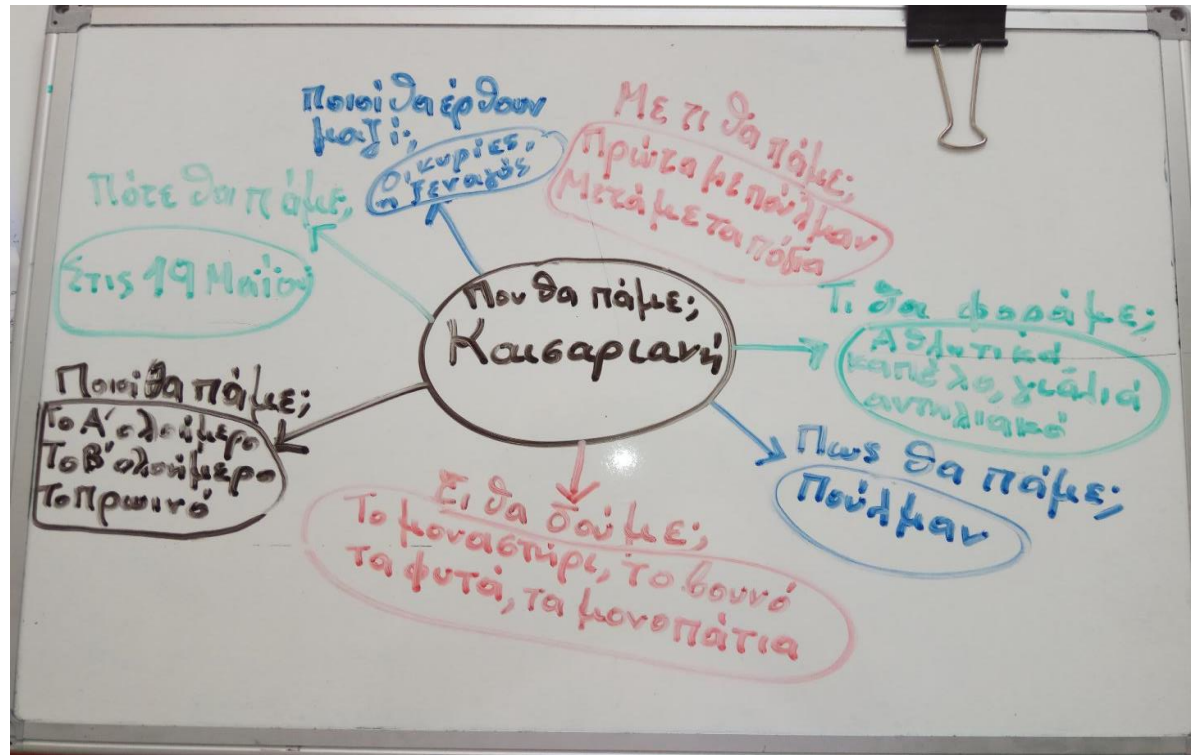
Οι δημοσιογράφοι μας πήραν συνεντεύξεις από την ξεναγό, από τα παιδιά ενός άλλου σχολείου που συναντήσαμε εκεί, από τα παιδιά του άλλου τμήματος του σχολείου μας, ακόμη κι απ' τον οδηγό του πούλμαν!

Σημείωση: Οι φωτογραφίες που παρατίθενται, είναι επιλογή των παιδιών. Ο Πέτρος και η Χρυσάφενια τράβηξαν και βίντεο, ήταν όμως “κουνημένα” και δεν ήθελαν να τα βάλουν!

Γυρίζοντας στο σχολείο μας, συνέχισαν το project ζωγραφίζοντας ότι είδαν, έζησαν και τα εντυπωσίασε.

Οι θησαυροί που μάζεψαν πολλοί: πέτρες με περίεργα σχήματα, φύλλα, ξύλα, φτερά, καβούκια, καρποί. Τους έφεραν στην τάξη, τους ταξινομήσαν τους μέτρησαν, τους φωτογράρισαν.

Έφτιαξα φύλλα εργασίας στον υπολογιστή και τα παιδιά δουλεύοντας ανά δύο τα συμπλήρωσαν.
Τα φύλλα εργασίας επισυνάπτονται σε διαφορετικό φάκελλο.

Κάναμε δραματοποίηση με δύο διαφορετικά παιχνίδια ρόλων που σκεφτήκαμε μόνοι μας: «Τα εργατικά μελισσάκια» και «Η θεά Άρτεμις και ο κυνηγός».

Οι χειροτεχνικές μας κατασκευές ήταν μελισσούλες.

Αξιολόγηση: Τα παιδιά, ώριμα πια το Μάιο, έχοντας μάθει να τηρούν κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς (στο δρόμο, στο πούλμαν, στο χώρο επίσκεψης), συμπεριφέρθηκαν άψογα (εκτός μιας – δύο μεμονωμένων περιπτώσεων που συνήθως υπάρχουν σε κάθε τάξη). Οι πρωτοβουλίες που ανέλαβαν, η ανταπόκριση στους ρόλους τους, ο ενθουσιασμός τους πριν, κατά τη διάρκεια και μετά (για πολλές μέρες) και οι συνεχείς ερωτήσεις τους: «-κυρία θα ξαναπάμε;», έδιωξαν μακριά την κούραση και το άγχος της ασφαλούς ολοκλήρωσης του όλου εγχειρήματος. Ήταν μια μοναδική εμπειρία για όλους μας!

5^ο Νηπιαγωγείο Χολαργού

Γ΄ Πρωινό Τμήμα

Γεωργία Γρηγόρη

Ανακάλυψα τον παιδαγωγό **Célestin Freinet**, ιδρυτή του «Μοντέρνου Σχολείου» και τα εργαλεία της παιδαγωγικής του, όταν τη σχολική χρονιά 2016-2017 αποφάσισα να συμμετάσχω στο Πιλοτικό Πρόγραμμα Επιμόρφωσης και Εφαρμογής της Παιδαγωγικής Φρενέ - Θεσμικής Παιδαγωγικής. Ο έντονος προβληματισμός μου για το πώς θα μπορέσω, μέσα σ' ένα κλίμα γενικότερης απαξίωσης του εκπαιδευτικού συστήματος και των λειτουργιών του, να δώσω ξεχωριστό νόημα στη μαθησιακή διαδικασία ενεργοποιώντας το ενδιαφέρον των μαθητών μου για το τι συμβαίνει μέσα στην τάξη, με ώθησε να προσανατολιστώ και να χρησιμοποιήσω εναλλακτικά μοντέλα μάθησης .

Ο πειραματισμός μου με τη συγκεκριμένη παιδαγωγική πρόταση ξεκίνησε με τη **δημιουργία μικρών βιβλίων**. Το Νηπιαγωγείο εξαιτίας της δομής του αναλυτικού προγράμματος και της οργάνωσης του χώρου του (οργανωμένες γωνιές/κέντρα μάθησης) προσφέρει τη δυνατότητα έκφρασης, επικοινωνίας και δημιουργικής εργασίας, κατά την οποία οι μαθητές αναπτύσσουν δεξιότητες με βιωματικό τρόπο, οπότε οι συνθήκες ήταν κατάλληλες για την αξιοποίηση της τεχνικής των μικρών βιβλίων. Επιπλέον το τμήμα της σχολικής χρονιάς 2017-2018 το αποτελούσαν 18 «λιλιπούτσιοι» μαθητές (νήπια-προνήπια), κύρια χαρακτηριστικά των οποίων ήταν η αστείρευτη φαντασία και δημιουργικότητα.

Η πρώτη μας απόπειρα ομαδικής συγγραφής ήταν ένα ενημερωτικό φυλλάδιο, που αφορούσε τα μέτρα προστασίας σε περίπτωση σεισμού. Η σεισμική δόνηση στην Αθήνα στις 31/12/2017 εντυπώσισε μία μαθήτριά μου, η οποία το έθεσε ως θέμα συζήτησης στο «Τι νέα;» με την έναρξη των μαθημάτων τον Ιανουάριο. Μας παρουσίασε με χαρά το σακίδιο έκτακτης ανάγκης που έφτιαξε με την οικογένειά της και πρότεινε να κάνουμε κι εμείς ένα σακίδιο στην τάξη .

Αμέσως κινητοποιήθηκε όλη η τάξη. Τα παιδιά χρησιμοποιώντας βιβλία από τη βιβλιοθήκη του σχολείου και το διαδίκτυο (επισκέφτηκαν την εξαιρετική ιστοσελίδα του Οργανισμού Αντισεισμικής Προστασίας και παρακολούθησαν ενημερωτικά videos στο youtube) πληροφορήθηκαν για το φαινόμενο του σεισμού, έφτιαξαν το σακίδιο έκτακτης ανάγκης της τάξης φέρνοντας υλικό από το σπίτι τους και αποφάσισαν να δημιουργήσουν το δικό τους φυλλάδιο - μικρό βιβλίο για να ενημερώσουν τους μαθητές των δύο Ολοήμερων Τμημάτων, όπως επίσης και τα οικεία τους πρόσωπα για τα μέτρα προστασίας που θα πρέπει να λαμβάνονται πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το σεισμό. Το αποτέλεσμα της δουλειάς μας ήταν εντυπωσιακό! Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με την ιδέα ότι οι δημιουργίες τους θα διαβαστούν από τους συμμαθητές, τις οικογένειες και τους φίλους τους, κατανόησαν πολύ γρήγορα τι πρέπει να κάνουν και (συν)εργάστηκαν με ζήλο και - τολμώ να πω - πρωτοτυπία για να δημιουργήσουν το κείμενο και να το εικονογραφήσουν.

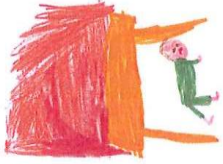
9

κόλινες.
δέντρα και ηλεκτρικές

Μετά το σεισμό: Κλείσε το γενικό
διακόπτη και πήγαινε σε ένα
ασφαλές μέρος μακριά από

5

Κράνη το κεφάλι και τον αυχένα
με το χέρι σου. Μείνε ψύχραιμος.

4

το πόδι του.

Σκύβε από πάνω από γέφυρα ή
ζάμα για να κρατήσεις
το πόδι σου

3

ταρσι που έχει ελαστικό

Κατά τη διάρκεια του σεισμού:

Σχολικό έτος 2017-2018

Γνωρίζω το σεισμό!

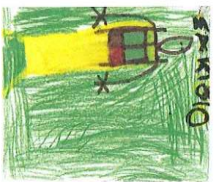
5ο Νηπιαγωγείο
Χολογρού
Γ' Τμήμα

Πριν το σεισμό: Συζητήστε για το τι θα
κάνετε σε περίπτωση σεισμού και βρείτε
ένα ασφαλές μέρος για να συγκεντρωθείτε
ύστερα από το σεισμό.

1

Φτιάξτε ένα σακίδιο έκτακτης ανάγκης
όπου θα περιέχει μπαταρίες, ραδιό-
φωνο, φακό, σφυρήλατο, κουτί πρώτων
βοηθειών με γάζες, χηνοσπιδάστ,
γάντια και επίδεσμο.

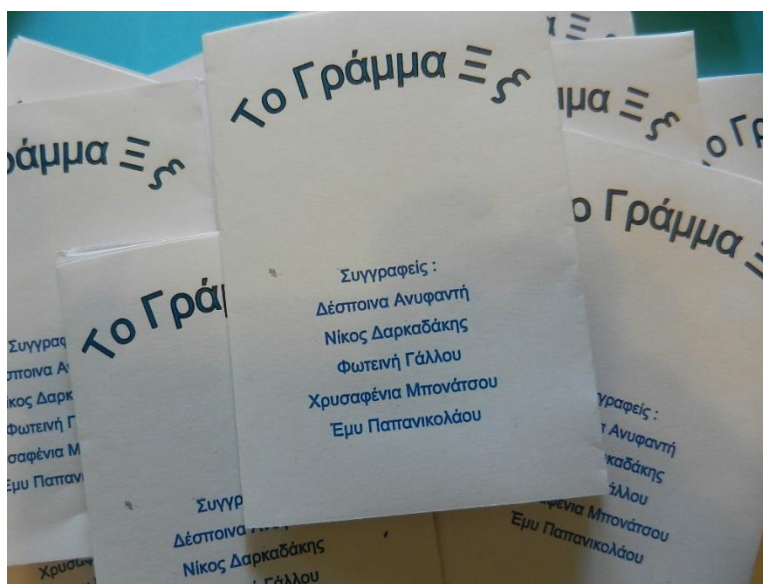
2

Μία δεύτερη ευκαιρία δημιουργίας μικρών βιβλίων αναδύθηκε μέσα από το πρόγραμμα φωνολογικής επίγνωσης που «τρέχει» κατά τη διάρκεια της χρονιάς, στα πλαίσια του οποίου τα παιδιά ασκήθηκαν στο να αναγνωρίζουν το αρχικό φώνημα των λέξεων. Βρίσκαμε λέξεις που αρχίζουν από το γράμμα Β και τις γράφαμε σ' ένα φύλλο χαρτί, όταν ένας μαθητής – γνωστός για την ικανότητά του να δημιουργεί λέξεις που ομοιοκαταληκτούν – είτε φυσικά και αβίαστα το δίστιχο: « ...ο αέρας βουίζει και η θάλασσα πλημμυρίζει...». Αυτόματα προέκυψε η ιδέα να δημιουργήσουμε ένα ποίημα με λέξεις που αρχίζουν από το γράμμα Β. Ακολούθησαν και άλλα μικρά δσέλιδα βιβλία με ποιήματα από τα γράμματα που μαθαίναμε, τα οποία στόλισαν τη βιβλιοθήκη του σχολείου και έδωσαν ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύξουν τις γλωσσικές, επικοινωνιακές και κοινωνικές τους δεξιότητες.

Η τρίτη αφορμή για δημιουργία μικρών βιβλίων παρουσιάστηκε, όταν προσπαθήσαμε να διασκεδάσουμε το γνωστό παραδοσιακό τραγούδι: *Παντρεύουνε τον κάβουρα*. Μία ημέρα που δεν μπορούσαμε να βγούμε στον αύλειο χώρο του σχολείου λόγω βροχής, αποφασίσαμε να «πειράξουμε» το γνωστό αποκριατικό τραγούδι δημιουργώντας νέα πρόσωπα, τα οποία με τον δικό τους μοναδικό και χιουμοριστικό τρόπο έδωσαν μία άλλη διάσταση στον γάμο του κάβουρα και της χελώνας.

9

Καλέσαν τον πιθήκο, ωωω
ακροβατικά να κάνει
ντράγκα ντρούγκα τα 'ργανα
ώρε τα 'ργανα.

5

Καλέσαν και το πρόβατο, ωωω
παγλιτά για να φιδέει
ντράγκα ντρούγκα τα 'ργανα
ώρε τα 'ργανα.

4

Καλέσαν και τα σύννεφα, ωωω
για να φέρουν τη σκιά τους
ντράγκα ντρούγκα τα 'ργανα
ώρε τα 'ργανα.

3

Καλέσαν και τον Διόνυσο, ωωω
για να φέρει το κρασί του
ντράγκα ντρούγκα τα 'ργανα
ώρε τα 'ργανα.

Σχολικό έτος
2017 -2018

5ο Νηπιαγωγείο
Χαλαργού
Γ.Τμήμα

Διασκευή του
τραγουδιού:
«Παντρεύουνε τον
κάβουρα»

Παντρεύουνε τον κάβουρα, ωωω
και του δίνουν τη χελώνα
ντράγκα ντρούγκα τα 'ργανα
ώρε τα 'ργανα.

1

Καλέσαν τον σκαντζόχοιρο, ωω
και τα στέφανα ν' αλλέξει
ντράγκα ντρούγκα τα 'ργανα
ώρε τα 'ργανα.

2

2

Ήταν ένας ρινόκερος
που ήθελε να πει νερό.

1

Μια φορά και έναν καιρό
σ'ένα ρυάκι δροσερό,

Το ποίημα του Ρ Ρ

5ο Νηπιαγωγείο Χολαργού
Γ' Τμήμα

Σχολικό έτος 2017—2018

3

Ήταν ροδοκόκκινος και
πολύ χαρούμενος γιατί είδε
τον Ρηγα Φεραίο να γράφει
ένα πολύχρωμο ποίημα.

4

Ξαφνικά ενώ έγραφε το
Ποίημα πείνασε και άρχισε
να τρώει ρόγες.

5

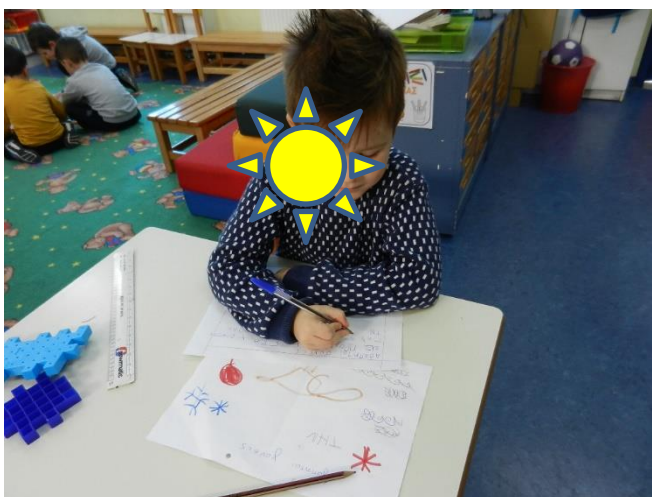
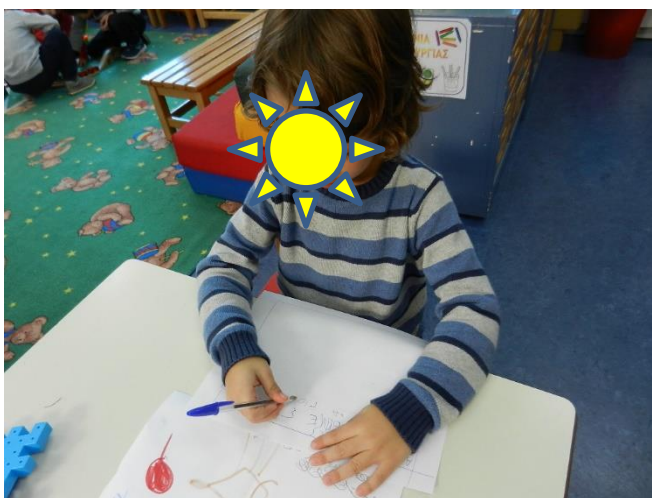
Κατά λάθος κατάπιε ένα κο
υκούτσι, μα ήθεε η φίλη του
η Ήρα,

6

του έδωσε να πει νερό
και πήγαν να πούν καφέ.

Τα παιδιά εργάζονται χαρούμενα για τη συγγραφή και εικονογράφηση των μικρών βιβλίων.

Τα **μεθοδολογικά εργαλεία** που χρησιμοποίησα από τη θεσμική παιδαγωγική ήταν: τα Σχέδια Εργασίας, η έμφαση στην ελεύθερη έκφραση και επικοινωνία, τα κέντρα ενδιαφέροντος των μαθητών, η φυσική μέθοδος μάθησης (μέσα από αληθινές επικοινωνιακές καταστάσεις – δημιουργούμε ένα κείμενο για να διαβαστεί - οι μαθητές ανέπτυξαν δεξιότητες γραπτού και προφορικού λόγου) και η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.

Στόχοι που επιτεύχθηκαν σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο :

➤ **Γλώσσα**

Προφορική επικοινωνία (Ομιλία και ακρόαση)

- Οι μαθητές μέσα από πραγματικές περιστάσεις επικοινωνίας παροτρύνθηκαν να συνθέσουν ιστορίες χωρίς καθοδήγηση και περιορισμούς.
- Βελτίωσαν και εμπλούτισαν τον προφορικό τους λόγο
- Απέκτησαν φωνολογική επίγνωση (συνειδητοποίησαν το φωνημικό χαρακτήρα της γλώσσας και διέκριναν τα φωνήματα ως συστατικά των λέξεων).

➤ **Ανάγνωση**

- Ήρθαν αβίαστα σε επαφή με διαφορετικές εκδοχές του γραπτού λόγου
- Υιοθέτησαν βασικές συμβάσεις ανάγνωσης του αλφαβητικού συστήματος γραφής (διαβάζουμε από την αρχή προς το τέλος, διαβάζουμε από αριστερά προς τα δεξιά και από πάνω προς τα κάτω)
- Πήραν πληροφορίες από διάφορες πηγές στις οποίες συνυπάρχουν γραπτός λόγος και εικόνα

➤ **Γραφή και γραπτή έκφραση**

- Συνειδητοποίησαν την κοινωνική διάσταση του γραπτού λόγου
- Κατανόησαν τη σημασία της γραφής ως μέσου επικοινωνίας, ανάπτυξης ιδεών, μεταφοράς πληροφοριών και ως πηγής ευχαρίστησης και απόλαυσης δημιουργώντας δικά τους κείμενα με υπαγόρευση στον εκπαιδευτικό

- Υποστηρίχθηκαν στην προσπάθειά τους να κρατούν ένα μολύβι ή στυλό διαρκείας παίρνοντας τη σωστή σωματική στάση
- Έγραψαν το όνομά τους στις δημιουργίες τους με κεφαλαία / πεζά γράμματα
- Ενθαρρύνθηκαν να γράψουν όπως μπορούν

➤ **Δημιουργία και έκφραση**

- Πειραματίστηκαν με διάφορα υλικά και χρώματα για να σχεδιάσουν και να ζωγραφίσουν τα βιβλία τους
- Συνεργάστηκαν και δημιούργησαν από κοινού
- Ανέπτυξαν τη γλώσσα, την επικοινωνία και αξιοποίησαν νέες τεχνολογίες (φωτογραφική μηχανή, εκτυπωτή, Η/Υ)

Γενική αποτίμηση της εμπειρίας

Εντυπωσιάστηκα από την απήχηση που βρήκε η δημιουργία μικρών βιβλίων στα παιδιά. Η όλη διαδικασία απέκτησε ένα ξεχωριστό νόημα για αυτά. Τα παιδιά αυτενέργησαν και εργάστηκαν από κοινού για να δημιουργήσουν ένα έργο που ήθελαν να είναι ξεχωριστό. Μέσα σε ένα κλίμα ασφάλειας και αποδοχής από τους συμμαθητές τους εκφράστηκαν ελεύθερα, απέκτησαν καινούργιες γνώσεις φυσικά και αβίαστα και ανέπτυξαν τη φαντασία και την καλλιτεχνική τους κλίση.

Αυτό που τους άρεσε ιδιαίτερα ήταν η χρήση του Η/Υ, το να «παίζουν» με τα εργαλεία ελεύθερης σχεδίασης και να κάνουν τις δικές τους συνθέσεις και βέβαια να διηγούνται τις ιστορίες που έγραψαν στους μαθητές των άλλων τμημάτων !

Η θετική τους ανταπόκριση στο όλο εγχείρημα και η αλλαγή της δυναμικής της ομάδας μέσα στην τάξη με χαροποίησε ιδιαίτερα. Το γεγονός ότι αναπτύχθηκαν αισθήματα όπως η φιλία, η συνεργασία, η αλληλοβοήθεια, το μοίρασμα και ο αλληλοσεβασμός μου έδωσε δύναμη και έμπνευση για να δουλέψω για ένα σχολείο, όπου η μαθησιακή διαδικασία θα είναι υπόθεση συλλογική.

Έξοδος στην Κοινότητα

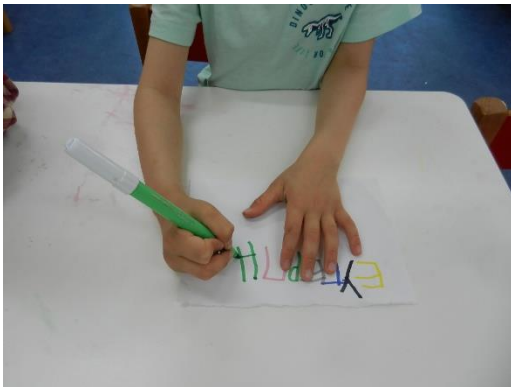
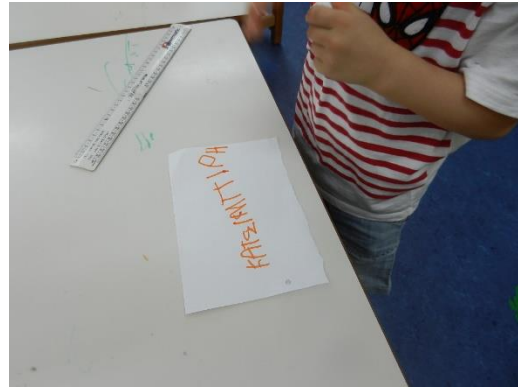
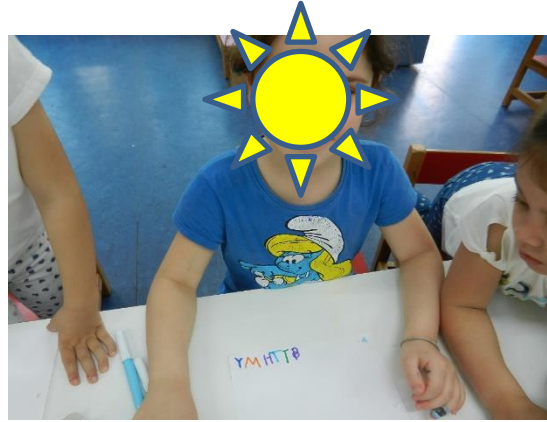
Μία δεύτερη ευκαιρία να χρησιμοποιήσω εργαλεία της παιδαγωγικής Φρενέ παρουσιάστηκε μέσα από το «Τι νέα;». Η Ειρήνη έφερε στο Νηπιαγωγείο τη Δευτέρα φωτογραφίες από μία δράση που έλαβε χώρα την προηγούμενη Κυριακή στο Δημοτικό σχολείο, όπου γονείς και μαθητές συναντήθηκαν για να «καλλωπίσουν» τους εξωτερικούς χώρους του σχολείου ζωγραφίζοντας τους τοίχους. Αμέσως προέκυψε η ιδέα να επισκεφτούμε το Δημοτικό Σχολείο και να δούμε το κτίριο, αλλά και να γνωρίσουμε από κοντά τους δασκάλους και τους μαθητές, εφόσον τον Σεπτέμβριο τα περισσότερα νήπια θα φοιτούσαν στη συγκεκριμένη σχολική μονάδα.

Αποφασίσαμε να επικοινωνήσουμε τηλεφωνικά με τη διευθύντρια του Σχολείου για να κανονίσουμε την επίσκεψη, η οποία προγραμματίστηκε για την Πέμπτη 19/4/2018.

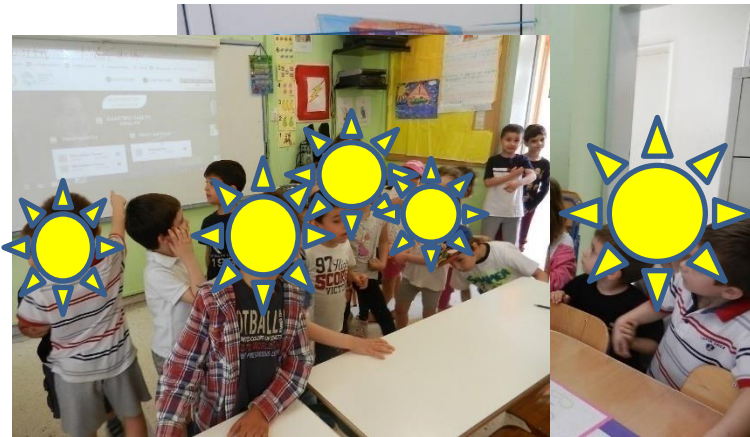
Στρωθήκαμε στη δουλειά για να προετοιμάσουμε το δώρο που θα προσφέραμε στην δασκάλα και τα παιδιά της Α΄ Δημοτικού. Μετά από συζήτηση καταλήξαμε να φτιάξουμε ένα άλμπουμ με ζωγραφιές, να γράψουμε - όπως μπορούμε - κάποιες ευχές και να δωρίσουμε ένα ρολόι από cd που είχαμε κατασκευάσει την προηγούμενη εβδομάδα .

Πριν την έξοδο τα παιδιά περιηγήθηκαν εικονικά στο google map street view και επιχειρήσαν να καταγράψουν τα ονόματα των οδών, όπως επίσης και τα κτίρια και τις πινακίδες που θα συναντούσαμε κατά τη διαδρομή μας προς το Δημοτικό Σχολείο.

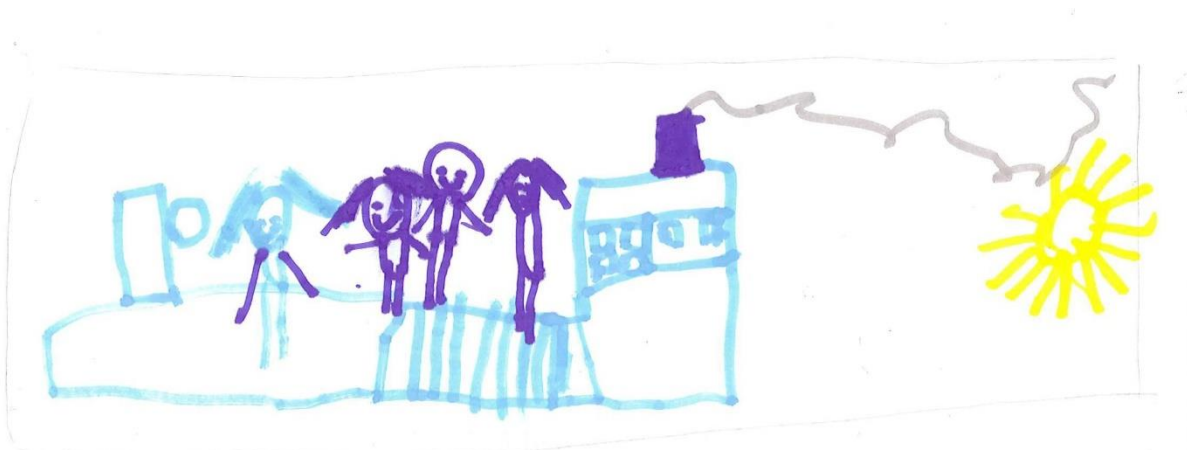
Η ημέρα της επίσκεψης έφτασε και τα παιδιά με ενθουσιασμό ακολούθησαν τη διαδρομή που είχαν δει στο google map και φωτογράρισαν ό,τι τα εντυπωσίασε από τους δρόμους που περνούσαμε. Η δασκάλα, η γυμνάστρια και η διευθύντρια του Δημοτικού Σχολείου μας υποδέχτηκαν με χαρά. Αφού τους δώσαμε τα δώρα μας, ξεναγηθήκαμε στην τάξη της Α΄ Δημοτικού και στη βιβλιοθήκη του Σχολείου και περιμέναμε με ανυπομονησία να ξεκινήσει το μάθημα της Γυμναστικής, το οποίο είχαμε ήδη συμφωνήσει να παρακολουθήσουμε.

Κουραστήκαμε μεν αλλά παίξαμε τόσα πολλά παιχνίδια (αγώνας ταχύτητας, πεταλούδα, καυτή πατάτα), που η χαρά ήταν ζωγραφισμένη στα πρόσωπά μας όλη την ημέρα!

Όταν επιστρέψαμε στο σχολείο, συζητήσαμε για το τι μας εντυπωσίασε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής μας, προβάλαμε τις φωτογραφίες που τραβήξαμε στον ηλεκτρονικό υπολογιστή της τάξης και αποφασίσαμε να γράψουμε ένα κείμενο - όπως επίσης και να το εικονογραφήσουμε - για να διηγηθούμε στους γονείς και τους φίλους την εμπειρία μας.

Το αποτέλεσμα της συγγραφής ήταν εξαιρετικά πρωτότυπο !

Επίσκεψη στο 5^ο Δημοτικό Σχολείο Χολαργού

ΝΙΚΟΣ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Στο Νηπιαγωγείο ψάξαμε στον ηλεκτρονικό υπολογιστή να βρούμε που είναι το Δημοτικό Σχολείο και καταγράψαμε τα ονόματα των δρόμων που θα συναντήσουμε. Σκεφτήκαμε τι θα συναντήσουμε στο δρόμο και τα γράψαμε σ'ένα χαρτί .

Στην διαδρομή συναντήσαμε φανάρια, απαγορευτικές πινακίδες, πινακίδες με τα ονόματα των δρόμων, λουλούδια, ένα σκύλο που γάβγιζε, μία γάτα στο κτίριο της Αστυνομίας και μία «σκούπα» του Δήμου Παπάγου - Χολαργού.

Β710 Β

ΤΡΥΦΟ ΑΤΜΕΥΣΙΟ ΑΝΑ

Είχαμε όμως μία άσχημη έκπληξη. Στο δρόμο για το Σχολείο μία μηχανή
εμπόδιζε την πορεία μας και αναγκαστήκαμε να κατέβουμε από το πεζοδρόμιο
και να περπατήσουμε στο δρόμο.

ΝΙΚΗΤΑΣ

ΤΑΡΛΙΕ

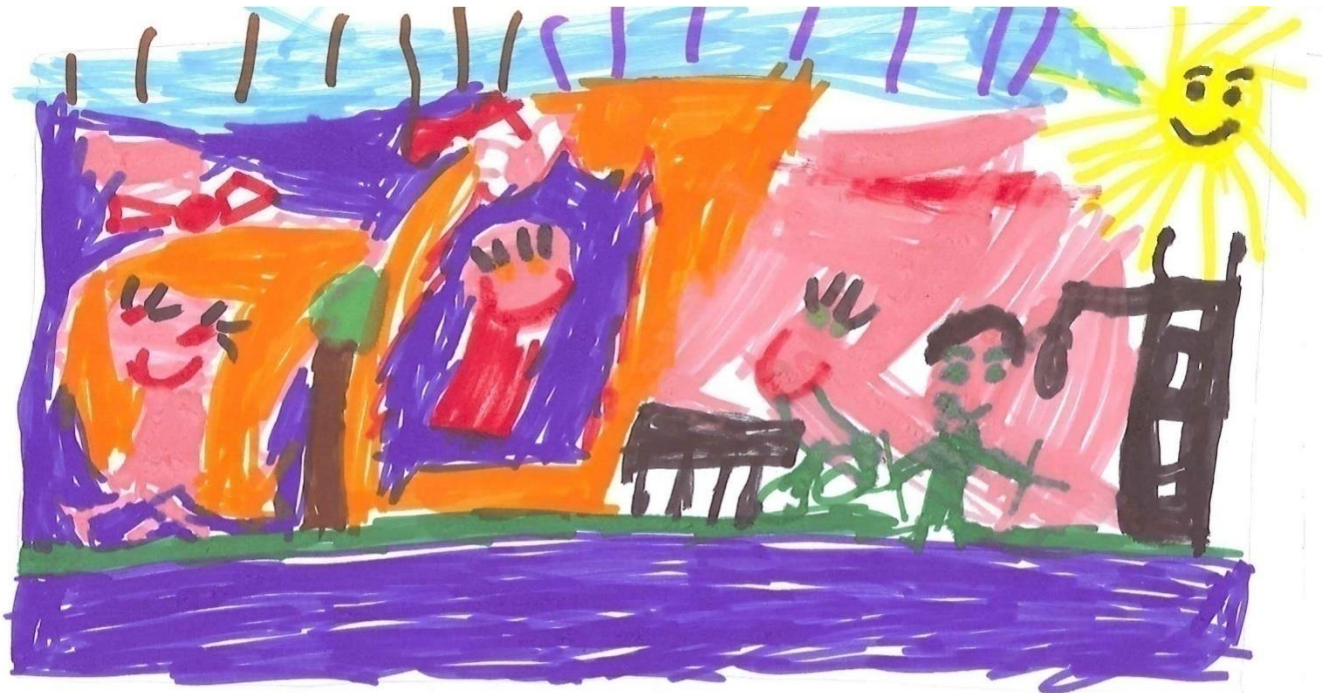

Οι δασκάλες, η γυμνάστρια η κυρία Νικολέτα και τα παιδιά της Α' Δημοτικού μας υποδέχτηκαν με χαρά. Τους δώσαμε τα δώρα που ετοιμάσαμε - ένα ρολόι και ένα άλμπουμ με τις ζωγραφιές μας.

Ξεναγηθήκαμε στην τάξη της Α΄ Δημοτικού και στη βιβλιοθήκη του Σχολείου.
Μας εντυπωσίασαν τα πολλά και ωραία βιβλία, οι ζωγραφιές των παιδιών και
το σκάκι .

Στη συνέχεια καθήσαμε σ' ένα παγκάκι και περιμέναμε να αρχίσει το μάθημα της Γυμναστικής.

ΝΟΤΗΡΗΣΑΙΝΙΜΑ

Κάποιοι χαμογελοῦσαν και κάποιοι γυμνάζονταν με πολλή χαρά...

Είναι ωραίο τελικά το Δημοτικό Σχολείο.....

Παιδαγωγική ομάδα «ΤΟ ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟ»

Η Παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο - Πειραματικοί ψηλαφισμοί για ένα σχολείο της κοινότητας» συγκεντρώνει εκπαιδευτικούς από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης καθώς και ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών. Σκοπός της είναι η ανταλλαγή απόψεων, ιδεών και προτάσεων για ένα δημόσιο σχολείο ελεύθερο, δημοκρατικό και συνεργατικό, ένα σχολείο κοινότητα, όπου οι τεχνικές του Σελεστέν Φρενέ, η Κριτική και Θεσμική παιδαγωγική βρίσκουν τη θέση τους. Το «Σκασιαρχείο» είναι μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας του Κινήματος του Μοντέρνου Σχολείου (FIMEM) που αποτελεί το δίκτυο των εκπαιδευτικών και των σχολείων Φρενέ ανά τον κόσμο. <https://www.skasiarxeio.wordpress.com>

Η Κατερίνα Αλεξιάδη, φιλόλογος, **η Σοφία Λάχλου**, εκπαιδευτικός γαλλικής γλώσσας και **ο Χάρης Παπαδόπουλος**, σχολικός σύμβουλος Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, είναι ιδρυτικά μέλη της παιδαγωγικής ομάδας «Το Σκασιαρχείο» και ανάμεσα στους υπευθύνους του Πιλοτικού προγράμματος επιμόρφωσης και εφαρμογής της παιδαγωγικής Φρενέ στη δημόσια εκπαίδευση.

Ευχαριστούμε όλες τις συναδέλφους, συγγραφείς των κειμένων που μας μετέφεραν την πολύτιμη εμπειρία της τάξης τους, η καθεμία μοναδική και ξεχωριστή:

Μάγδα Βασιλακάκου, Γεωργία Γρηγόρη, Κωνσταντίνα Λέρτα, Μαρία Μαντζουράνη, Ελένη Μελιάδου, Γεωργία Μούση, Αλεξάνδρα Νάκου, Κατερίνα Πέλου, Ιωάννα Πωλ, Μαρία Τσαπάρα, Κατερίνα Φέστα.

